

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vera Concilii Tridentini Historia

Contra falsam Petri Suauis Polani narrationem

Pallavicino, Sforza

Antverpiae, 1670

Historiae Concilii Tridentini Liber Vigesimo.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11718

HISTORIÆ CONCILII TRIDENTINI LIBER VIGESIMVS.

ARGVMENTVM.

CÆSAR Oenipontem venit. Commendonus à Le-
 gatis ad eum missus; & quid inde referat. Arti-
 culi de Matrimonio Theologis traditi. Orta inter
 eos lis de prerogativa ex titulo Nationum; &
 quo pacto composita. Litteræ Gallie Regis ad
 Concilium. Pungens Oratio Fererij, dum litteras
 Conuentui tradit; & Synodi responsum Regi redditum. Ægri-
 monia Lotharingi ac Madruccij. Veriusque ad Cæsarem accessus.
 Quæ ibi Lotharingus egerit, eiusque reditus. Consilium à Cæsare
 habitum cum varijs Theologis de duodecim articulis. Aduentus
 Tridentum Mantuani Ducis, ad Ferdinandum pergentis. Mors
 primi Legati, qui Ferdinandi Ducis patruus erat. Vita Cardinalis
 demortui breuiter narrata. Adhibita à Cæsarianis & Gallis stu-
 dia, quò Pontifex illi sufficiat Lotharingum. Electi actutum à
 Pontifice noui Legati Moronus & Nauagerus. Molestia idcirco
 in Lotharingo comperta à Gualterio Romæ reuerso. Cedes Guisij
 Ducis constanter à Cardinali fratre tolerata. Obitus ac laudes Se-
 ripandi Cardinalis. Armorum strepitus Tridenti inter varias na-
 tiones, labore plurimo sedatus. Litteræ Cæsaris ad Pontificem, &
 ad Legatos, cum quatuor postulatis. Altera epistola eiusdem arcandò
 data Pontifici. Huius responsio ad utramque. Iter Lotharingi Ve-
 netias,

X x 3

netias,

netias, & postea Vicecomitis, cum illo acturi de Pontificis Ca-
 sarisque aduentu Bononiam, quem Lotharingus proposuerat. Mu-
 sottus, qui Seripando à Secretis erat, adscitus in idem munus à
 Lotharingo, & ad Pontificem missus. Oliuo post mortem Man-
 tuani cuncta præterita munia à Præsidibus confirmata. Habitus
 apud Granatensem cætus Casarianorum de Usu Calicis, & aucto-
 ritate Pontificis. Pax Gallie cum Hugonottis, noxia religioni.
 Varij ea de re sensus Lotharingi. Oratori Militiæ S. Ioannis Bap-
 tiste difficultas Tridenti de loco obiecta. Aloysius Auila Orator Phi-
 lippi Regis Romæ: eius mandata & responsa illi reddita. Exceptus
 Moronus Legatus Tridenti, qui statim ad Casarem proficiscitur.
 Lunensis Comitis aduentus. Congressus inter eos de particula, Pro-
 ponentibus Legatis. Res agitata de Oratorum emulatione, tum
 Tridenti, tum cum Regina matre in Gallia, tum cum Casare. Faci-
 litas & concordia in hoc à Gallis simulata, & cur. Reditus Lo-
 tharingi Venetijs: eius querela & affectiones. Homo ab eo missus
 ad Casarem: tradita huic mandata, & responsio reddita. Nau-
 gerus Legatus improviso & priuatim ingressus, & qua de causa.
 Inter hunc & Lotharingum animorum coniunctio ex Pontificis
 voluntate. Noua Sessionis prorogatio usque ad vigesimam Maij,
 & casus hac in re Legatis molestus. Mors Petri Soti, eiusque ad
 Pontificem litteræ id temporis scriptæ. Moronus humaniter excep-
 ptus Oeniponti. Mandata illi tradita, & quæ idem egerit scripta
 & verbo super cunctis capitibus litterarum Ferdinandi ad Pon-
 tificem Difficultas perardua in tribus articulis, sed à Morono
 tandem diluta, datis ad Casarem litteris post abeundi veniam,
 & acceptis responsis. Reditus Musotti Romæ, & Lotharingi sa-
 tisfactio. Pie litteræ Scotorum Regine, delatæ conuentui ab illius
 patruo. Huius oratio. Synodi responsio. Liberæ notabilesque sen-
 tentiæ in cætu dictæ à Lotharingo & Granatensi, de Episcopis, de
 Cardinalibus, ac de alijs argumentis. Graues difficultates Triden-
 ti ac Romæ, ob controuersiam inter duorum Regum Oratores, à
 Concilio tandem superatæ quod spectabat ad Conuentus. Sententiæ à

Lancianensi prolata, & hinc excitata postulatio in Procuratoribus Ecclesiasticorum de ipsorum iure ad ferendum in Concilio suffragium, Legatis in ancipiti ob eam pendentibus. Moroni reditus. Nova prorogatio concurs ad 15. Iunij. 1563.

CAPVT PRIMVM.

Auentus Cæsaris Oenipontem. Commendonus ad eum missus à Legatis. Articuli de Matrimonio Theologis minoribus traditi. Altercatio inter ipsos, coorta ex titulo Nationum, agrè composita. Noua Gallorum postulata Legatis exhibita.

POSTQVAM Cæsar Augustana Comitia feliciter perfoluit, certus iam Cæsarei diadematis filio imponendi, Oenipontem se contulit, centum passuum millibus distans Tridento; vnde licebat ipsi Synodo assistere quantum satis erat, vt de illius rebus edoceret, ac tempore mandata mitteret, absque incommodo adeundi discriminis ob solemniorē præsentiam maiestatis. Quinque Ecclesiarum Antistes, vbi primùm rescituit Cæsarem accedere, nimirum 26. Ianuarij^a, Tridento profectus est Oenipontem, quò reliquos omnes in ipso edocendo præuerteret. Præuidebatur Lotharingus quoque siue sponte suâ, siue Reginae mandato illum inuisurus^b, tum ad obsequium, tum ad negotium. Quamobrem Legati pariter statuerunt hominem mittere, qui per eam speciem reuerentiæ, tanto Principi persoluendæ, ipsorum causam re ipsâ sustineret. Et quoniam Olij Cardinalis accessus, à Mantuano sicuti narratum est designatus, iter fuisset maioris lentiorisq̃ nauigij, decreuerunt celeriore cymbulam interim mittere; animumq̃ ad Commendonium conuerterunt, qui Venetijs morabatur^c, vir cordatus & officiosus, iam notus & acceptus Cæsari, & experientissimus Germaniæ. Quare illum, Româ comprobante^d reuocatum, eò proficisci iusserunt, vt vnâ cum Delfino Nuntio niteretur à mente Cæsaris arcere sinistras opiniones, quas alij studerent in illum inducere. Erat siquidem Ferdinandus ex eo^e hominum genere, qui candidissimi in se ipsis, tantumdem candoris in alijs arbitrantur: hinc interdum quia nimium credebat probitatis, nimium credebat improbitatis, dum veracem existimans quemcumque loquentem audiebat:

^a Litteræ Fufar. xij ad Moronum, 28. Ian. & scriptum Vicecomitis ad Borrom. 3. Febr. 1563.
^b Extat in mandatis Mantuani Vicecomiti datis, & in litteris Legatorum ad Borrom. 2. Febr. 1563.
^c Vita Commendoni à Gratiano Episc. Amelien. scripta.
^d Litteræ Legatorum ad Borrom. 19. Ian. & duæ 28. & altera 2. Febr. 1563.
^e Vita prædicta.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. III.

1563.

diebat; facile existimabat improbum, quemcumque apud se vituperatum accipiebat.

f Extant in
ter scripturas
Burgensiorū.

Data Commendono documenta, in duplici cardine ^{et} verteabantur. Prior erat, ut ea purgaret apud Cæsarem, de quibus eius Oratores conquerebantur, hoc est, nondum à Legatis fuisse proposta Cæsarei voluminis postulata; quod sanè præstaret, reuocans in memoriam Cæsari, à Legatis huiusce rei causas fuisse Cæsari significatas, & ab ipso comprobatas, grates illis agere haud dedignato. In his, & in Regis Galliarum postularis, quæ ex parte concordabant, simulque cum Cæsareis inculcabantur ab Oratoribus utriusque Principis, duo rerum capita contineri. Alias ad Pontificem, Aulamque Romanam spectantes; has verò satius duceret Cæsar repone in iudicio Pontificis, qui in rebus sibi ob oculos obuersantibus discernebat quid fieri posset & oporteret, longè melius quàm longinqui; nec opus negligebat, ut qui sua tribunalia iam reformarat, solerti que curâ incumbere ad opus indies melius perficiendum. Atqui si quidquid corruptum erat non curabatur, animo recolendum esse id quod magis quàm reliquis innotescit Principibus, qui ægritudinum ciuiliū medici sunt, quibusdam morbis nonnumquam ex humano vitio remedium admoueri non posse nisi morbo nocentius. Quod si adhuc videretur Cæsari peculiaris quidpiam hac in re sciendum, id ab ipso Pontifice peteret, à quo ipsi, quantum ferret honestas, satisfaceret, Legatos verò suam quoque deprecationem atque operam in eo polliceri. Sin autem super his negotijs ad Synodum confugisset, Pontificem, ad tuendam dignitatem suam, ab hæresi eâ tempestate adeò oppugnatam, id prohibiturum fuisse, & Legatos neruis omnibus obstituros, neque Synodum proximum prosperumque exitum habituram, prout supra reliquos à Cæsare curandum erat, utpote Primogenito & Aduocato Ecclesiæ: Diocesibus verò, diu Præsulibus orbatis, in magno cladum periculo relictum iri. Alterum postulatorum genus in rebus verari magis seiunctis à proxima ratione Pontificis: & ex his haud destituros Præsides eas proponere, quas facile honesteque impetrandas censerent. Tamen super his quoque iniungebatur Commendono, ut in colloquijs familiaribus prudenti quâdam ratione aliquid mussitaret de perturbationibus, quas illarum complures essent alaturæ. Sed quoniam eiusmodi animaduersiones, quasi profectæ à consiliarijs suspectis, & auersis à disciplinæ correctione, parum fortasse fidei, parumque audientiarum essent habituræ, eas parè & opportunè proferret, & per speciem casu potiùs illas iactantis, quàm

seminantis, quò postea per seipsas, puraque earum veritatis vi, ra-
dices agerent in animis Germanorum.

Secundus documentorum cardo erat, vt Cæsarem edoceret no-
uas difficultates, à Gallis excitas, de doctrina, quò ipse dignare-
tur opem ferre ad eas amouendas in publicæ concordie gratiam,
posita æquitate causæ pro Sede Apostolica.

Non tamen huiusmodi studia, quamuis festinata & multi-
plicata, effecerunt vt Legatis daretur locus respirandi ex per-
petuis aggressionibus, quas nomine Principum sustinebant. Po-
stridie quam prorogatio habita est ^g, illis institerunt Oratores
Gallia, vt omnes triginta quatuor articulos nullâ iniectâ morâ
proponerent, sicuti Legatos aiebant pollicitos esse se facturos
post illum diem; aut sinerent ab ipsis Oratoribus eos pro-
poni, quò alterutro ex his modis palam fieret, rationem ali-
quam haberi Christianissimi Regis. Legati nolentes ea proponere
ante Gualterij reditum, ad id Romam missi, aut hanc causam Ora-
toribus patefacere, è cubiculo illos dimisere tantisper dum inter
se consulerent de responso; quod huiusmodi fuit. Ad primum;
Fuisse quidem se pollicitos, expendendos proponere Concilio, post
illum diem quo Sessionem habendam putarant, Ordinis ac Ma-
trimonij abusus, ad quos pertinere censebantur multa ex ipsorum
postulatis. Ad alterum: Facultatem proponendi ad solos Præsides
ex iure spectare; qui tamen numquam recusassent id præstare
in rebus, quæ non solum ab Oratoribus, sed à quouis Patrum ip-
sis proponerentur, vbi honestas agnoscerent. Verùm vrgentibus
Oratoribus, & affirmantibus, habere se in regijs mandatis, vt ea
postulata omnino proponerentur, Legati triduum petiere, quò
certius responsum redderent: atque interim Lotharigo significa-
runt, cum ipsi concorditer cum illo ea postulata Romam misissent,
& postea etiam Gualterium, alia insuper Lotharigo comperta
deterentem, par esse, vt eius reditum præstolarentur. Et opera
Cardinalis profuit, vt aliquas in eo inducias impetrarent.

^g Litteræ Le-
gatorum ad
Borromæum
7. Febr. 1563

Nondum hac sollicitudine liberi, ab altera sunt deprehensi ^h.
Octo articulos hi Theologis discutiendos dederant de Matrимо-
nio: & pro inducta paulò antè consuetudine, ad minuendum tem-
poris dispendium ex frequentia disputationum, ipsi Theologi se
quatuor in classes diuiserant, quarum singulæ de articulis sibi tra-
ditis disceptarent. Diuisio cum Lotharigo confecta fuerat, primo
ad dicendum loco in singulis classibus tributo Pontificijs, secun-
do Sorbonicis, tamquam obtinentibus prærogatiuam gradus su-
pra

^h Litteræ me-
moratæ Le-
gatorum. Acta
arcis Elie
4 Febr. Pa-
leotti, & Sal-
mâticensis, &
duæ litteræ
Fuscarij ad
Moronum 8.
& 12. Febr.
1563.

Pars III.

Y y

pra

Historia
Concilij Trid.
lib. III.

1563.

Alij scribunt
Gardelus, vt
Vicecomes in
suis litteris.

Acta Sal-
manticensis
1563.

Acta Sal-
manticensis,
præter addu-
cta monu-
menta.

Acta Sal-
manticensis
1563.

pra ceteros in alijs Academijs laureatos, excepta Bononiensi. Sed Hercules Pagnanus, qui Piscario à Secretis erat, & Martinus Gasselus¹, qui iam venerat ad Concilium, destinatus à Rege Lunensis Comiti à Secretis, cœperunt super ea re obstrepere, quasi dum Galli generatim præferbantur Hispanis, ferretur sententia de controuersia inter duos Reges: atque id neutiquam se passuros denuntiarunt. Conati sunt Præsides illis ostendere, Theologorū ordiū in loquendo nihil esse commune cum Oratorū ordine in sedendo. Quare ambo Hispani, quā rationibus quā auctoritate pressi, eō deuenere, vt solū peterent, quemadmodum primus in prima classe erat vnus ex Pontificijs, & subinde Galli, ita primus in secunda esset vnus ex Hispanis. Et Lotharingus in Præsidium gratiam concesserat, cum ad alteram noctis horam Episcopus Salmanticensis, alijsque Hispani Doctores adire Legatos, negantes licere sibi illi negotio acquiescere: siquidem in prima classe, post Salmeronem, primum Pontificium, subsequebantur quatuor Galli², ex quo prærogatiua liquidò apparebat, quā intendebant viam sternere prærogatiuæ sceptri Gallicani; nam de reliquo, Parisiensis Academia priuilegium intelligebatur respectu æqualium, non item respectu antiquiorum in gradu, cum concessio perinde accipi non posset, vt nouellus Doctor Sorbonicus citiusque seniori ex alijs Academijs antehabendus sit. Ardenter igitur efflagitarunt Hispani, vt quo pacto inter Patres susceptarum insularum ordo, eodem inter Theologos ordo susceptæ laureæ seruarietur. Cumque hora noctis tardior nouam rei tractationem tunc non permitteret, necesse fuit, indictum postero manè cœtum reuocare. Huic Hispanorum postulato Lotharingus (sicuti Principum & ingentium animorum est de modicis non litigare, nec grandium molimina sibi præpedire) assensus est, dummodo eadem lex Pontificios etiam Theologos complecteretur, ne à Gallis initium duceret, adeoque ad infuscandam eorum supra Hispanos dignitatem cepta videretur. Indulserunt Legati, solū postulantes, vt in primo conuentu finiretur loqui is qui iam ad dicendum paratus erat, in quo simul Pontificiorū dignitas, quippe primò dicentium, seruabatur: ad id quoque se flexit Lotharingus, modò verba faceret secundo loco Sorbonicus, & tertio Hispanus, alijs antiquitatis ordine locuturis. Atque ita decretum est, & Legati prudenter curauerunt, vt Gal-
lus esset antiquioris gradus quàm Hispanus, ac proinde videretur antecire ob antiquitatem laureæ, non ob nationis prærogatiuam. Verum duo illi Hispanienses, qui à Secretis erant, in hoc acriter

vociferati sunt¹. & quemadmodum minorum mos est, de minoribus admodum laborare, siue ad ostentandum erga Principes studium, siue pœnæ metu, siue intelligentiæ imbecillitate, in minas prorupere, id si fieret, Regem armis vlturum, subtractâ Sedi Apostolicæ obedientiâ, quin ipsam in Hispaniam translaturum. His grauitèr responsum^m. Huiusmodi verba ministrorum, non autem opus Præsidum, Regem Catholicum offensura, qui tam pio erat animo ex imitatione parentis maiorumque suorum, gloria præfulgentium, vt numquam destitutus esset ab amore atque obsequio in Romanam Sedem. Quod si ab illius obedientia se non subduxerat, cum ab ipsa bello petebatur, multò minus verendum esse, ne tunc se subduceret, cum eadem Sedes tamquam patronum ac defensorem illum habebat, exercebatque cum ipso summam beneuolentiam & honorem:

§ Ea contentio, quæ die nono adhuc manè feruebat, Legatos impulit, vt curarent^p integrum tempus illius cœtus à Salmerone inferendum, quò vnus diei spatium ad rem componendam lucrarentur. Ac demum oportuit, vt duo illi Hispani ministri satius haberent ipsorum pace rem peragi. Petiere tamen, & obtinuerent^o, vt publicis scribæ tabulis Legati declararent, priorem dicendi locum tribui solùm ex lauræ antiquitate, non item ex alio nomine. Et natio acquieuit^p. Arduum sanè opus in potentia tam sublimi, & in suspitione tam anxia.

C A P V T II.

Priores Theologorum congressus. Patrum generalis conuentus.

Gallici Regis epistola ibi reddita. Ferrerij oratio,

& Synodi responsio.

¹ **M**Anè die nono, sicuti dictum est^a, primum cœtum habuerunt Theologi de articulis Matrimonij, quos acceperant, sed res, quæ in hoc & subsequētis conuentibus dicta sunt, à me plerumque prætermittentur, aut in aliud tempus reponentur; quando non successit postea, vt super eo argumento quidquam in proxima Sessione sanciretur. Solùm notauerim, Salmeronem, qui vnicus eo manè verba fecit, postquam ostenderrat^b, Matrimonium esse Sacramentum, idque etiam de clandestino comprobari, & ad efficaciam Matrimonij opus non esse parentum consensu; adieciſſe, posse ab Ecclesia huiusmodi consensum necessarium reddi, cum penes illam esset, quemadmodum

Y y 2

antea

1563.
Litteræ Legatorum ad Borromæum
11. Feb. 1563

^m Id habetur in litteris Legatorum modo citatis, tum in epistola Scripandi ad Amulium, signata 13. in volumine Gallico iam dicto.

ⁿ Litteræ Fufearrij ad Moronum
11. Feb. 1563

^o Litteræ Vicecomitis ad Borromæum
11. Feb. 1563
^p Acta Salamanticensis.

^a Acta Arcis Æliæ 9. Feb. 1563.

^b Eius sermo est in Actis Arcis Æliæ, & in Diario 9. Febr. & in epistola Vicecomitis ad Borromæum 11. Feb. 1563

Historia
Concilij Tridentini
Lib. III.

1563. antea fecerat, noua impedimenta constituere, Matrimonium di-
rimentia: quibus comprobatis, quaestionem induxit, an huiusmodi
constitutio in rem fuisset; de quo varijs vtrunque adductis rationi-
bus, se aliorum iudicio remisit. Postridie mane integrum spatium
expleuit, partim explicatione sententiae suae, partim oratione de Gal-
lia calamitatibus Nicolaus Maillardus °, antiquissimus inter Sor-
bonicos, & Gallorum primus, cui certe, quoniam nihil prius di-
gestum parauerat ad eum diem, sed solum paulo ante admonitus
fuerat pro suscepto tandem consilio à Legatis & Lotharingo, ne-
cesse fuit non verba facere, sed legere, accensamque faculam ma-
nu praeferre: quod cum coronae oculos offenderet, parum ipsi pro-
pitias aures reddebat; eas tamen in plerisque auditorum sibi propi-
tias effecit, dum ex opportunitate nominandi Romanum Pontifi-
cem, affirmavit ^d, illum esse *Pastorem, Rectorem, & Gubernatorem Ec-
clesiae Romanae hoc est vniuersalis.*

• Diarium
20. & 21. Fe-
bruarij, & lit-
terae Fusca-
rarij ad Mo-
roni, & duae
Vicecomitis
ad Borrom.
& Iadrensis
ad Corneliu
11. Feb. 1563

• Acta Arcis
Ælix 10. Fe-
bruar. 1563.
praeter mo-
numenta su-
pra allata.

Postero mane locum habuit primus Theologus ex ijs quos Phi-
lippus Rex miserat, Cosmus Damianus Hortolanus, Abbas electus
Villebertrandi. Is quoque orationis copia illius conuentus horas
expleuit, non tamen auditorum animos defatigauit.

• Habetur in
cunctis ad-
ductis litteris
eo die in iam
dicto volumi-
ne Gallico,
in Diario, &
in Actis Arcis
Ælix 11. Fe-
bruarij 1563

Coactus est eodem die generalis conuentus, & Oratores Galli
Synodo reddiderunt epistolam Caroli Regis °, die decimo octauo
Ianuarij signatam; quamquam fuerit qui putauerit, eam multo
recentiorem fuisse, & procreatam ab ijs qui illam reddiderant,
ad aperiendum per ipsam sibi aditum ad ea quae subicere stude-
bant. Ibi Rex narrabat Patribus victoriam, ope Diuinâ satis ma-
nifestâ reportatam ex eiusmodi hostibus, qui per omnem impie-
tatem atque sauitiam non nisi Catholicæ religionis excidium mo-
liebantur. Ad hanc tuendam velle se omne studium ac robur im-
pendere, exemplo suorum maiorum, à quibus acceperat nomen
hæreditarium *Primogeniti Ecclesiae, & Christianissimi.* Sibi tamen esse
compertum, ijs malis, quae tunc Galliam afflictabant, & reliquis
Christianis Prouincijs imminabant, ad mota fuisse temporibus an-
teactis remedia à Sacrosanctis Episcoporum Concilijs, dum fan-
tissimi illi Patres, de salute vniuersalis Ecclesiae solliciti, omni
maturitate ac celeritate nascentibus erroribus obuiam ierant,
numquam desistentes, donec extinctos aspicerent. Regem igitur
ab ipsis petere, eosque per vnigenitum Dei Filium obtestari, vt re-
uerâ animum adijcerent ad integram morum emendationem con-
ficiendam, quae Christianorum necessitati ac spei responderet, re-
pararetque in Ecclesia quidquid vitiatum erat siue bellorum iniu-
ria

riâ, siue temporum iniquitate, quò ij, qui ex animi leuitate & sine causa descuerant ab Ecclesia, facile ad eam allicerentur ab ipsius pulchritudine, ad pristinam munditiem ac nitelam restituta. Vti Rex libenti animo cunctos Regni thesauros, virumque conatus impendebat ad Religionem sustinendam, ac tot ipsius præstantes milites atque egregij duces Deo vitam deuouerant in hoc vltimo prælio; itidem Patres nihil sinceritatis candorisque prætermitterent in Ecclesiastica disciplina resarcienda, sui laboris fructum habituri purum Dei cultum vbique florentem, & eam morum integritatem, vt non modò tumultus Gallia sedarentur, sed in reliquis etiam regiones Pax & Religio reuerterentur.

Hisce litteris recitatis, Ferrerius eloquentem habuit orationem: Ereptam à Deo fuisse victoriam hosti iam victori: eum tamen, quamuis victum, adhuc persistere, & per Gallia viscera confidenter excurrere. Vnicum perfugium superesse calamitoso illi regno in Patrum auxilio. Monuit, Moyse aduersus Amalecitas pugnanti adfuisse strenuos selesctosque bellatores, quibus præerat præstantissimus ductor Iosue; & tamen nisi lapis eius pedibus supponeretur, nisi virgam ipse stringeret, nisi Aaron & Hur ipsius manus diem integrum sustinerent, victus ille fuisset, vt patebat, quandoquidem vbi Moyse manus demitteret, vincebant Amalecitas. Non deesse Carolo Regi cohortes præualidas & subditorum & sociorum, non deesse Ductorem magnanimum, qualis erat Guisius: adesse illi prudentissimæ parentis consilium; sed non adesse alium Aaronem, atque alium Hur, qui saxum pedibus supponerent, manusque sustinerent, nisi Patres Concilij: veros Aaronis successores eos esse. Quod Moyse opus erat ob senectutem, Regi ob pueritiam opus esse; lapidem eius pedibus substernendum quo sustentaretur, esse firmam basim Tridentinarum Sanctionum. Ad hunc lapidem stabiliendum fuisse missas à Rege ad Oratores petitiones suas, ab ipsis redditas illustrissimis Legatis, qui pro eo ac sponderant, confestim proponerent: ab ipso Rege Patrum iudicium super his cupidissime expectari. Nihil ibi peti proprium Gallia, sed solùm Ecclesia vniuersæ commune: quod si cuiquam omiffæ viderentur res maioris momenti, magisque necessaria, animo reputeret, consultò à leuioribus cœptum esse, quò ad ponderosiora proponenda gradus fieret; studiosè initium à se ductum ex ijs quæ facilioris forent executionis, cui nisi Concilium, antequam solueretur, manus admoueret, vociferaturos Catholicos, derisuros hæreticos, simulque dictum iri, Tridentinos Patres pollere plurimum

Historia
Concilij Trid.
lib. III.
cap. II.

1563.

sapientiã, sed nihil velle conficere: impositas ab illis fuisse leges optimas aliorum humeris, ipsos verò ne digito quidem eas tangere voluisse. Mentem repeterent legis peritorum doctrinam, Ab ea lege quæ antiqui iuris est, non solum opera futura, sed etiam præterita dirigi. Vituperari à nonneminè in illis postulatis Gallos quasi impios, quòd diceret, in ipsis odorari sensum aliquem hæreticis communem. Hoc ab Oratoribus indignum responsione censerit. Ipsi per se Patres responderent, num rationi consentaneum existimarent. & eam formam adhibuit, quæ habetur in Ezechie Canticis: *Responde pro me, quia vim patior.* Ab alijs moderationem requiri: & hos videri aliquid tangere, vt qui proferrent leges prudentia, cuius vsus est aded humanæ vitæ necessarius. Sed illis duplex reddi responsum: alterum, Ciceronis dictum in id, quod apud Ennium affirmat Neoptolemus, Philosophandum esse, sed breuiter: Tullius illud corrigit: Errat, qui temperamentum, mediocritatem & modum optat in optima re, eoquæ præstantiore quò maiore. Alterum responsum in tepidos hosce moderatores esse id quod Spiritus sanctus denuntiat: *Incipiam te euomere; vtinam calidus, aut frigidus esses.* Reuocarent Patres in mentem, quem fructum protulisset emendatio moderata, confecta in Synodo Constantiensis, & in subsecuta (Basileensèmm indicabat) cuius nomen silentio à se prætermitti, ne delicatæ ac tenellæ quorundam aures offenderentur; atque in alijs deinceps, Ferrariensì, Florentina, Lateranensì, & in priori Tridentina; siue (vt ex eorum sententia loqueretur, qui vnã eandemquæ esse Tridentinam Synodum contendebant) quem fructum protulissent hæctenus Tridentina Decreta vsque ab anno decimo octauo. Quot interim regna ab Ecclesia Catholica descuiissent. Non hîc agi de sola Gallorum salute: Itali quoque & Hispani sua pericula alienis malis metirentur: cuiam maiori futuram emolumento veram solidamquæ morum reparationem, quàm Romano Episcopo, Pontifici Maximo, Summo Christi Vicario, Petri Successori, & cui suprema potestas inerat in Ecclesiam? Conclufit, se fufius eiusmodi cohortationem profecuturum, nisi nosset, Patres in idem curriculum spontè incitari. Quare sermonem absoluit per actionem gratiarum ob piã illorum voluntatem in Regem & Galliam.

f Litteræ Legat. ad Borrom. & alia allata à Vicecomite, ac Fufcaratio 11. Feb. 1563

Recusauerat Ferrerius orationem suam Legatis antea commu-
nicare f, quò aptior illis responsio pararetur; sed solum quædam
ex ijs quæ fuerat meditatùs, indicarat Præfuli qui à Secretis erat,
quædam reticuerat. Non defuit qui arbitraretur, orationem illam
faulfe

1563.

fuisse Pontifici: cum enim aures frequenter allucinentur, & interdum audiant desiderio, affirmarunt aliqui, scripserantque, attributos ab ea fuisse Pontifici eos titulos potestatis, de quibus disceptabatur: sed in oratione postea scripto tradita hi neuiquam reperti sunt. Et quoniam vnicuique minus verisimilis ex dubijs casibus prateritis videtur esse suus in errorem lapsus, Vicecomes ⁸, alijque cum ipso, qui verbis ac litteris id narrauerant, existimarunt, exemplar ab autographo discrepasse. Verum, vt sincerè loquar, mihi non licet animaduerrere, quæ veri species in eo insit, quod aut Ferrerius absque vlla peculiari causa vteretur verbis illis, quæ antea vniuersi regni nomine tam acriter impugnarat, aut postea auderet proferre tam palmarem falsitatem, cuius à ducentis testibus, omni exceptione maioribus, conuinci possit. Penitus introspexerunt vsque ab initio sermonem illum Præsides, rati, sub floribus demissæ reuerendæque dictionis, ex arte noxias viticas latere.

g Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 15. Feb. 1563

5 Qui à Secretis erat, responsionem de more digesserat: & quoniam ipsi per dubiam illam lucem, à voce Ferrerij affusam, nescio quæ torui oris umbra visa fuerat, ita responsi verba formarat, vt ea ad epistolam Regis omnino referrentur, nihil ad Oratoris sermonem; arbitratus, nullum grauius, cautius, vnaque mitius responsum futurum ipsâ prætermissione responsi. Absolutâ itaque oratione digressi sunt Oratores, & remanserunt Patres, deliberaturi de responso regijs litteris iam parato, cuius sententia hæc erat: Gratulabantur Regi victoriam: grates agebant de ijs quæ Rex significarat: hortabantur ad cœpta prosequenda, ocludendasque aures venenatis quorundam consilij, qui humanam vtilitatem tanquam mensuram omnium deliberationum adhibentes, ad pacem, quæ vera pax non esset, ipsum sollicitabant. Affirmabant, Concilium interim daturum operam tum emendationi vniuersali totius Ecclesiæ, tum peculiaribus sanctionibus, Galliæ opportunis, neque commissurum, vt quispiam in ipso diligentiam & industriam meritorè desideraret, cum officij sui obliuisci non posset, & qua de causâ sanctissimi Pontificis Pij IV. auctoritate fuisset ibi coactum.

6 Lotharingus, qui sententiam suam super eo responso primus dixit, sic etiam protulit: Rationem, quæ sibi habenda erat & de suis genitoribus, & de patria, de familia sua, regis familiæ aded coniuncta, à se poscere, vt aliquid etiam ipse adderet ijs quæ Oratores exposuerant. Commemorauit exemplum Roboami, qui rogatus, vt grauius iugum, à parente impositum, aliquantulum releuaret; quo impetrato perpetuam ipsi obedientiam populi polliceban-

Historia
Concilij Tridentini
Lib. III.
IV.

1563. licebantur, triduum ad deliberandum sumpsit; postea verò iuuenum potius quàm senum consilium amplexatus, repulsam dedit, vnde calamitates plurimæ secutæ sunt. Hinc se impelli ad cohortandos Patres, vt aliquid iuris sui remitterent, quò Regnum Gallia, cunctæque Christianæ gentes plenâ illis obedientiâ obsequerentur. Elapsum iam fuisse triduum, cuius primus dies fuerat, cum Oratorum aduentu prima illis postulata Regis nomine delata sunt, secundus, cum eadem iterata fuerant ad ipsius accessum, tertium esse præsentem diem, quo illa repetebantur: à se minime dici, *Obedite Regi nostro*. Auerteret id à se Deus. Petere Regem ac precari, adeoque se illos hortari ad regem iusto dolore leuandum, excogitandamque rationem, quâ perturbati quorundam animi ad meliorem spem adducerentur: si diutius cunctabantur, Galliam pessum ita, eiusque ruinam tam multas secum clades tracturam, vt vel earum cogitatio horrorem incuteret. Regi operâ respondendum, adeoque paratum responsum eatenus sibi probari, quatenus illi postea opus ipsum breuî consonaret; produxitque carmen illud: *Promissus diues quilibet esse potest*. Regem Catholicum, Pontificem, & multos Principes, Gallia opem tulisse: verùm Regem, Reginam, & Regnum præcipuam opem à Patribus præstolari. Complures in eadem sententiam locuti sunt de opere prosequendo per emendationum sanctiones; sed plurimi simplici voce, *Placet*, responsum comprobauerunt: sic illud, quale recitauimus, redditum est.

In eo conuentu post hæc propositum fuit, vt Patres eligerentur, qui corruptelas colligerent, aliaque digerent ad conficiendam correctionem, quam Oratores postularant: cumque id generatim placuisset, Patrum delectu Legatis commisso, Ciurelia Episcopus Buduensis^h, tumidus plausu suis ineptis salibus nuper dato, nec animaduertens discrimen inter alienam oblectationem, & laudem suam, vbi dicendum illi fuit, parum sapienter attulit ea verba Sapientis, *Omnia vanitas*. Quocircà inflammati Præfides, ignominiosam & peculiarem ad Borromæum epistolam, conscribere, affirmantes, adigi se ad id agendum ob Concilij dignitatem, quod numquam hætenus egerant. Narrarunt scurrilia hominis diceria, & ad ipsorum monita contumaciam. Multis ab eo porrigi argumentum ridendi; multis, & præsertim Transmontanis, dolendi, quòd quasi scena comediæ profanaretur confessus ille tam grauis, tam sanctus, tam venerandus. Ad prudentiam auctoritatemque Pontificis spectare, offensionem publicæ animaduersione condignâ remedium admouere. Sic illi. Pontifex verò haud lentè se gessit in
coircen.

^h Litteræ Legatorum ad Borromæum 21. Feb. 1563

coercenda Præfulis proteruia, eiusmodi correctione, quâ risus importunus in lacrymas verteretur, rescribens, Vbi aditus non daretur quibusdam occultioribus modis à se propositis hominis illinc amouendi, illum dimitterent¹ expressè tamquam scandalosum, parumq; dignum illius confessus. Verùm cum id ab ipsis Legatis^k exequendum esset, cœperunt eam in agendo difficultatem experiri, quam in dicendo minimè sentiebant, & animo pacatiore minus malum putauere aliquam languoris notam, quàm umbram, quantumuis tenuem, violentiæ. Quare dehortantes Pontificem ab eo, ad quod antea hortati fuerant, rescripserunt, Arduum videri, modos sibi propositos ad opus deduci; & cum alij non suppeterent, se satius ducere, si placidâ castigatione vterentur: ad quod etiam fortassis inclinarunt, quia ira meritò succensa, non solum in ipsis refrixerat, sed eruperat, rati non modicam pœnam reo à se inflictam fuisse, denigrato apud Principem eius nomine, & à prompto Pontificis animo ad eum puniendum abundè repensum econtemptæ ipsorum dignitati: nimis quippe arduum homini est in multa libranda, æquitatis studium ab æqua ira secernere.

1563.

ⁱ Litteræ Borrom. ad Legatos 20 Februarij 1563
^k Litteræ Legatorum ad Borromæum 1. Mart. 1563

C A P V T III.

Egritudo animorum in Lotharingo & Madruccio à Vicecomite comperta. Lotharingi profectio ad Casarem. Quæ significauit Pontifex de Concilio, de processu, de libertate, de suo Bononiam aduentu, de rebus per Legatos gestis, ac de Oratorum emulatione.

ET fanè maior necessitas vrgebat Præsides ad summos viros pacandos, quàm ad infimos puniendos. Vicecomes reuersus, Lotharingum ac Madruccium ægro animo^a compererat. Alterum, quòd damnum honoris fecerat, vnde lucrum sperabat, quando neque Canones ab eo digesti de institutione Episcoporum, neque ipsius decretum de mansione Patrum consensum obtinuerant; quin non modò mare tumidum non strauerant in malaciam, sed sciuorem procellam exciuerant. Hinc ille eo planè idiomate, quo vtuntur homines ægrimoniâ laborantes, aiebat, se nolle in posterum munus vllum obire, sed priuati partes agere, non tamen destitutum Legatis inferuire, quod in se esset, suamque operam alijs ad concordiam interponere. Madruccius non tantum angebatur ex improspere euentu Decreti, in cuius textura ipse Lotharingi collegam egerat, satis intelligens, in hunc, tamquam archite-

^a Litteræ, & scripturæ Vicecomitis ad Borrom. 3. 11. & 15. Februarij 1563

Pars III.

Z z

ctum,

Historia
Concilij Tridentini
Lib. 20. Cap. 3.
Tit. III.
IV.

1563. ctum, præcipuam laudem aut vituperationem operis redundaturam, quantum quòd ipse sibi videretur à Legatis negligi, ibique degere in eo penè ieiunio communicatæ secum notitiæ, atque in ea demissione auctoritatis, quæ minoris notæ Episcopo congrueret, non autem nobilissimo Purpurato. Et quidem nimis obicura sibi videbatur ea forma, quâ ipse Concilio intererat, præ illa, quâ Tridentinus Cardinalis eius patruus, & Paceus intertuerant Paulo sedente, atque etiam tunc Lotharingus. At verò cum querimoniarum Madruccij breues essent, ac voce submissâ, tamquam dolentis, Lotharingi querelæ proluxæ strepebant, & elatâ voce, tamquam indignantis; ita tamen vt indignatio modestiam non violaret. Amplificabat dedecus à se toleratum; sed non tam ex priuata causa, quàm ex publica ægritudine præferebat. Illatum Pontifici detrimentum à quibusdam ex Italis per affectata in illum studia deplorabat, significans, pro eo quod Pelueus Vicecomiti explicauit, Archiepiscopum Hydruntinum, qui ex integro commentariorum tenore, quos lustrauit, reuerà in dicendo agendoque immoderatus mihi videtur, & negotiosus potius quàm circumpectus. Attollebat æstimationis suæ potentiam, & erga Pontificem promerita; sed specie narrantis, non gloriantis, dum narrabat, ab honoris nationis Concilium postulari, sequè ad illud inuitatum ab ipsis fuisse, ostendentibus, hac ratione finem bello imponendum, nationemque pacandam: sed à se recusatum, aiente illicitum illud esse, dum extabat OEcumenicum. Effluxisse in Galliam querelas de se, quòd ipse remissius egisset, ac præsertim in declarando iure Diuino mansionis. Iter suum attingit, quod Oenipontem ornabat, indicans ea quæ cum Cæsare ipse agere potuisset. Affirmavit, viam vnicam ad Synodum citò ac prosperè terminandam, esse satisfactionem Principum in paucis, quibus habitis conuiescerent, sicuti per Gualterium Pontifici significarat; ac potissimum in Calicis usu, in quem semper pronum animum præferebat Lotharingus, & de quo Gualterius cum eo contendit, ipsum monens, non omnes Gallos huic sententiæ adherere, & Principem Ecclesiasticum ciuitatis in Gallia principis, hoc est, Parisiensem Antistitem, illi obstitisse. Iam verò Lotharingus in eo firmus, asseueranter prænuntiabat, neque Cæsarianos, neque Gallos absque Calicis concessione vniquam quieturos, etiam si ad duos annos Synodus protrahenda esset; & ex altera parte se discessurum denuntiabat, vbi ad Pentecosten ea non absolueretur.

Comperit Vicecomes, pro consueta & infelicitate Principum, & infelicitate

In orcanis
Notis Gualterij ad Borrom. 17 Decemb. 1562.

& infidelitate ministrorum, peruenisse ad Lotharingum exemplar complurium litterarum, quibus ab ijs qui Tridenti commorabantur, apud Borromæum ipse vituperabatur; simul etiam peruenisse notitiam de varijs arcanis mandatis ad Præsides Romæ missis, ac præcipuè, ut ipsi, sicuti retulimus, paterentur in alias mutari voces illas, *Ecclesiam vniuersalem*: sed hæc notitia e similis illi fuit, quam de fulmine tonitru edit, nimirum de re quæ fuit, sed non est: cum enim Pontifici aut plus lucis aut plus animi accessisset ab opposito Legatorum responso, iam ipse id temporis recusauerat diploma conscribere, petiit à Legatis ad perpetuam ipsorum indemnitatem, & iussu reuocato præscriperat, ut de auctoritate sua nihil minus aut minus clarè diceretur, quàm dicunt Synodus Florentina, Concilia & Patres antiquiores, quin etiam nonnulli ex ipsis hæreticis; cum Septemuir Brandeburgicus, non semel ad Pontificem scribens, hunc illi titulum tribuisset. Adiecit etiam, se præstito esse ad tuendas sui profusione sanguinis eas prærogatiuas Apostolicæ Sedis, quæ non doctrinâ solum, sed complurium Sanctorum sanguine firmatæ fuerant. Potiùs ex ijs, quæ aliàs mandauerat, utrumque argumentum omitteretur, hoc est de iurisdictione Episcopali & Pontificali; quo nouo iussu Legatis mirificè factum est satis. Sed Suavis calamum tractat fortuito, & pro suo infortunio mendosè, dum susceptum huiusmodi consilium meræ Pontificis sententiæ tribuit, & ita tribuit, ac si eius sententia temperatori Legatorum iudicio repugnaret.

Ex alia parte, ex Lotharingo, & aliunde Vicecomes elicuit, Gallos nunquam flexum iri ad memorata iam verba, Pontificiæ potestati fauentia: nec apud ipsos auctoritatem Florentinæ Synodi valere, ut potè celebratæ ad æmulationem, oppositionemque Basileensis, quæ ab Academia Parisiensi sustinebatur.

Nec bene animatum offenderat Vicecomes nouum ministrum Hispaniensem Martinum Gastelum, qui Tridenti degebat cum maiori quàm Pagnanus auctoritate; ut qui ab ipso Rege missus fuerat, & re ipsâ potiùs ut Philippum certiorum de rebus faceret, quàm ut deseruiret Lunensi, cuius aduentus tardior ac incertior indies credebatur. Porro Gastelus, prout initio inexpertis accidit, haustis sensibus quos in plerisque nationis suæ reperit, aiebat, Synodum integrâ libertate non frui ob res ab Italis agitas: perinde quasi Hispani Galli que ab ijs abstinerent, & rerum tractatio libertatem non ostenderet potiùs quàm auferret: nemo siquidem affe- qui studet suffragium illius vocis, cuius lingua mancipium est. Ex-

Z z 2

tollebat

Constat ex duabus litteris Borrom. ad Legatos 10. & 14. Februarij, & ex responso Legatorum ad ipsum 18. Februarij 1563

Historia
Concilij Tridentini
Lib. III.
Cap. III.

1563. tollebat ille Granatensem, quippe qui tanti habebatur à Rege, ut ad Toletanam Sedem, ubi ea vacaret, ab illo promouendus esset. Sed non diu fuit, cum Pagnanus cœpit alios sensus illi instillare: nec deerant primarij Doctores Hispani, per quos quasi per canales limpidiores aquæ, simulque dulciores in regnum illud inferebantur; præsertim verò Gaspar Cardillus Villelpandus, Abulensis Episcopi Procurator.

Sed præ ceteris cogitationes curasque conuertebat ad se Cæsar, qui Concilio propinquabat. Legatis exposuerat iam Lotharingus à Regina demandatum sibi fuisse, antequam digrederetur, ut Cæsarem inuiseret; sed ne absentia sua ultra diem duodecimum extenderetur. Postea subiecit, ipsum à Cæsare per litteras Episcopi Quinque Ecclesiarum festinè vocari, quò cum ipso de negotijs maximi ponderis coràm ageret; quamquam Seldius, præcipuus Cæsaris minister, negasset Commendono illum vocari. Quamobrem Præsides, rati Ferdinandum cum illo communicatum ea quæ Commendonus ipsi detulerat, fatius duxerunt, ut ipsi præuenterent eundem Lotharingum, edocentes; siue ut eundem alerent per fiduciæ pignora, siue ne exacerbarent diffidentia argumentis: & de his omnibus monuerunt Commendonum, ut cum eo agens parem loquendi tenorem seruaret. Lotharingus, aut quò generali responso suam libertatem retineret, aut quò offensionem aliquam vlcisceretur suspicionis tormento, aut quò æstimationem augeret seueriore grauitate, Principibus consuetà, paucis respondit, Se, vbicumque esset, officio suo non defuturum. Profectus est duodecimo Februarij, posteriori diei parte, ad eam horam moratus, quò audiret in matutino cœtu Simonem Vigor Gallum, clari nominis Theologum, & qui nomini re ipsa respondit. Secum adduxit comitem, honorarium simul & auxiliarium, optimum ex Episcopis ac Doctoribus nationis suæ.

Vix eo digresso redijt Episcopus Nolanus Româ, quò ad Pontificem missus fuerat à Mantuano ad grates agendas pro collata fratris filio Purpura, sicuti narratum est: & partim ab eo coràm, partim ex litteris per eos dies ad Legatos delatis compertum fuit, voluntatem Pontificis esse huiusmodi, Nolle se translationem dissolutionemve Concilij: quo incredibiliter gauisi sunt. Se Bononiam haud profecturum, nisi prius Legati significarent, opportunas rerum conditiones sibi videri: omnem operam à se nauatam iri disciplinæ reformandæ, quod ab illis perpetuò sibi commendabatur.

d Litteræ Legatorum ad Borrom. 8 & 11. Feb. 1563

e Patet ex narratione Commendonum adducta.

f Alia litteræ Legatorum ad Borrom. 11. Feb. 1563

g Diarium die 12. & duæ litteræ Fulcararij ad Moronum, & Iadiensis ad Cornelium 15. Feb. 1563

h Discessit cum litteris fidei conciliatricibus Pontificis ad Mantuanum, & Borrom. ad Legatos 3. Februar. & responsio ad ea quæ detulit, est in

litteris Legatorum ad Borrom. 8. & 11. Feb. 1563.

1563.

tur. De Gallorum postulatis expensas fuisse animaduersiones Tri-
denti habitas, & de his omnibus ad eos mitti quaedam obserua-
tiones, quò Præsides denuò sententiam suam scriberent, matu-
rumque postea responsum reddi posset. Velle Pontificem Synodo
relinquere plurimum potestatis, ac præcipuè, vt penes illam esset
auferre matrimonij impedimentum ex vinculo sanguinis in quarto
gradu. Prorogationem ægro animo se passum fuisse; tamen causis
animaduertis, tamquam prudentem sibi probatam; sed non item ele-
ctionem Lotharingi ac Madruccij ad conficiendum Decretum
de mansione, cum facultate conuocandi ad illud consilium Patres
quos vellent. Videri sibi hoc exemplum noxium auctoritati Lega-
torum, eò periculosius in posterum, quò maioribus in capitibus,
maiorisque subiectionis in præsentia; quippe quòd necesse erat Le-
gatis aut illos in Decreto sequi, aut eosdem lædere Decreto im-
probato, quemadmodum ostenderat experimentum. Sed illi fa-
ctum excusarunt, causati, quocumque alio suscepto consilio maius
incommodum illatum iri: aut enim totidem vnus opinionis quot
alterius deligerentur, & id perinde fuisset, ac ipsos destinare ad
certamen, non ad concordiam; aut æqualitas non seruarietur, &
illicò vociferationes attollerentur. At verò commisso negotio
duobus illis Cardinalibus, videri prosperum exitum à prudentia
prælagiri; quando Lotharingus in dicenda sententia patefecerat,
opportunum à se non putari, vt sanciretur, Mansionem iure Diuino
præscriptam esse; Madruccium verò boni esse iudicij, optimæque
voluntatis. In posterum fecere certum Pontificem, id iterum non
euenturum, cum Lotharingus, tristis ex præterito, declarasset, nolle
se huiuscemodi muneribus ampliùs fungi.

6 Significabat pariter Pontifex, ad omnem æmulationis aleam decli-
nandam (cuius rei supra modum se cupidum in multis litteris osten-
derat, quòd plurimum Lunensi fideret) posse præscribi, ne Oratores
ad functiones publicas accederent nisi vocati; quod numquam effe-
ctum fuisset in duobus æmulis inter se: consilium ab Oratore Lu-
nitano iam propositum. Sed Legati rescripserunt, Id quidem initio
fortasse fieri potuisse, non tunc, cum penes Oratores erat possessio
liberi accessus pro suo arbitratu: nec posse nouam illam prohibi-
tionem induci, vero illius sine non patefacto; siquidem Galli iam
obsurduerant cuicumque consilio, quod dubitationem præ se fer-
ret de ipsorum prærogatiua.

7 Et quidem Legati peculiarem libellum ad id Commendone tra-
diderant, dato illi negotio, vt exponeret Lunensi, cuncta studia

i 29. Januarij
1563. vt in
libro Archi-
ab uij Vaticani,

Z z 3

Historia
Concilij Tridentini
lib. III.
cap. III.

1563. ab ipsis impensa satis non fuisse, ad partem alteram inducendam in id quod ipse à se optari Lancellotto significarat: proinde consilium caperet pro sua prudentia, fortasse presentia suæ efficaciam eas difficultates evictum iri; sed sciret, superesse alias magis insuperabiles in publicis functionibus Ecclesiæ, ubi in ingressu, in exitu, in excipiendo pacis ac thuris honore evitari non poterant aperta prerogatiuæ argumenta.

Non tam grande molimen eloquentiæ Græco illi opus fuit ad matrem permouendam ut filium morti traderet, quam ad inducendum Principem opus est, ut æmulo primas tradat; in quo certamine pro nihilo habetur seipsum obiectare mortis periculo.

CAPUT IV.

Theologorum dubitationes. Profectio Madruccij ad Cæsarem. Reditus Commendomi, eiusque narratio de sensibus Cæsaris & Germanorum, & quid inde sperandum esset. Lotharingus illic exceptus. Theologorum consilium à Cæsare postulatum de varijs articulis, & responsa super illis Petri Canisij.

^a Litteræ Fuscarij ad Moronum 15. Feb. 1563 & litteræ iam adductæ laudensis.

Prosequabantur interim Patres sine intermissione ^a congressus suos: cumque in reliquis articulis consentirent, in duobus dissidebant. Alter erat: Num quodcumque inter Christianos coniugium esset Sacramentum, quod ferè omnes sentiebant: an illud solum, quod Sacerdotis benedictionem suscipit, secundum Guilielmi Parisiensis opinionem, quæ propugnabatur à Simone Vigor, de quo diximus, & ab alijs paucis; sed eo maiori conatu, ut assolet, quò minor assecularum numerus efficiebat, ut causa singularis tamquam propria videretur, & defensio quò magis ardua, eò magis honorifica. Alter, Num expediret, in posterum clandestina matrimonia irrita reddere; quod à nemine ad id vsque temporis negabatur esse in Ecclesiæ potestate. Quapropter deerrat Suavis, dum appositam sententiam apponit memorato Parisiensi Decano, inducitque super eò magnum litigium inter illum & Salmeronem. Etenim non modò nullum hac de re verbum habetur in sententia ibi dicta à Decano, relata summam in Acta; sed Episcopus Murenensis, qui adfuit, suis in litteris ad Moronum rem contrariè narrat.

^b Litteræ Vicecomitis ad Borromæum

20. Iet. 1563

Sub idem tempus celeriter accitus est à Cæsare etiam Madruccius ^b, profectusque ^c 17. Februarij; & eodem planè die ^d regressus est.

^e Diarium 17. Feb. ^d Litteræ Strozzi ad Florentiæ Ducem, & Fuscarij ad Moronum 18. Feb. 1563.

est Commendonus, cui non licuerat agere cum Lotharingo^e in aula Cæsaris, sed solum cum eo loqui breui congressu per viam. Ille de rebus à se gestis Legatos edocuit^f, à quibus iussus est eas scribere, vt ad Borromæum mitterent, sicuti fecerunt; quod inuito animo præstitit Commendonus, propter eam quod eius sententia, quippe in timorem procliuior, dissidebat à sententia Delfini Nuntij, qui tunc spectabilior erat minister, ac peritior ingenij aulæque Ferdinandi: cumque iniunctum fuisset à Legatis Commendono, vt ex consilio Nuntij rem gereret, hic ipsum dimouerat, ne proponeret Cæsari quasi non necessariam postulationem, quæ sibi primo loco commissa fuerat, sicuti narrauimus, vt Cæsar æqui bonique consuleret, ea, quæ spectabant ad Ecclesiæ Caput, ab ipso Principe, non à Concilio reformarentur. Quocirca cum peculiaria postulata Commendonus haud proposuisset, non nisi communia responsa reportarat. Nec aliud cum eo Cæsar apertè questus est, nisi quòd vnicus Præsul Concilio à Secretis esset, de quo sæpè sermonem cum Legatis habuerat Lotharingus^g, & hi ad Borromæum scripserant: sed Pontifex in cepto perstiterat, considerans hanc esse consuetudinem, & in eius mutatione sinistram aliquid latere posse.

3 Sententia narrationis, quam Commendonus litteris consignauit, huiusmodi fuit: Tantum Christianæ pietatis in Cæsare inesse, vt ea in cunctos Germaniæ Principes Ecclesiasticos & laicos partita, satis foret ad eas Prouincias Religioni Catholicæ restituendas. Possè tamen dubitari de ipsius mente, ac de futuris eius operibus erga Synodum, & Apostolicam Sedem: videbatur enim à rationibus, quæ quorundam operâ illi suggerebantur, altius impressum fuisse Cæsaris animo, Synodum ac Pontificem suo muneri, & emendationis necessitati deesse; ac proinde ad se pertinere, tamquam Primogenitum & Aduocatum Ecclesiæ, eos obstringere: ipsum in hanc sententiam paulò antè suos ad Oratores scripisse. Nonnullos sibi persuasisse, Cæsarem haud postulaturum à Synodo Decreta ad res Pontificis pertinentia, cum ipse ac Seldius in ea essent sententia, quæ Romanum Pontificem Concilio superiorem affirmat; sed nihil huiusmodi opinionis in Cæsare Commendonum elicuisse ex colloquijs cum ipso. Deuenisse Cæsarem, vt illi concrederet arcana quædam de Rege Romanorum, quò significaret, prout credebatur, velle se, ne in morum emendatione suo filio primigenæ parceretur. Parari illic conuocationem Theologorum, de qua plurimum timendum erat; nam si quid Cæsari speciosum

1563.
e Apparet ex
ejus narra-
tione, inter
commenta-
rios Burge-
siorum.
f Litteræ Le-
gatorum ad
Borrom. 18.
& 19. Febr.
1563.

g Litteræ
Borromæi ad
Legatos
10. Febr. 1563

Historia
Concilij Tridentini
Lib. III.
Cap. IV.

1563. sum pauci illi comprobassent, tamquam licitum ac pium propositum à consilio ministrorum, creditumque Germaniæ conductibile, ipsum satis consultum conscientiæ suæ putaturum, ac proinde infautis auiibus illuc Sorbonicos tunc accedere. Propitio Deo referendum, quod inter conuocatos Theologos adesset Petrus Canisius è Societate Iesu, vir, vt ille nominabat, *maxime probitatis ac doctrine, magnusq; auctoritatis Pontificiæ defensor*: sed timeri posset, parum ab eo solo confectum iri. De Lotharingo sublimem illic reformationem, & auidissimam expectationem esse, adeoque cum iisdem vehementes sensus de reformanda Ecclesia in eo conspicerentur, credibile reddi, eos vicissim in eandem ituros sententiam, coniunctionemque in rebus agendis sibi promissuros. Non deesse qui obijceret (Delfinum fortassis ille indicabat) Cæsaris ministris aduersus illam aded ab ipsis efflagitatam emendationem, difficultatem illius vbique exequendæ, præsertim in Germania. Ad id tria ab ipsis responsa reddi: (prioris merum recitatore agam, ne verbulo quidem per modestiam subtracto, aut per affectionem aucto) *Iesuitas palàm fecisse tandem in Germania, quid reipsâ sperandum illi esset: siquidem vita probitate, & concionibus, & Gymnasiis suis retinuerunt, & adhuc sustinent Religionem Catholicam. Quare dubium non est, vbi multa Collegia, multaq; Gymnasia construerentur, vnde multi operarij suppeditarentur, incredilem fructum decerptum iri. Sed incepto senel opus est.* Alterum erat, Cùm omnis Ecclesiæ perniciēs ex suorum ministrorum criminibus ortum traheret, & ad eius reparationem plurimâ Dei miserentis ope necesse esset, hanc impetrari non posse absque illorum emendatione ac pœnitentia, quidquid insuper alij conarentur. Tertium, Cùm honestum sit vt suos quisque mores corrigat, id esse præstandum, tametsi alius inde fructus non existeret. Vbi sui animi sensa Commendonus exposuit, adijciebat, Delfinum sibi discedenti commisisse, vt Legatos hortaretur, alacri essent animo; ab eo siquidem ita rebus prospectum, ita cuncta prævisum ac præiunctum iri, vt nulla superuentura esset eluuiēs, quin spatium daretur aggeris extruendi ad eam coercendam.

Littere Borrom. ad Mantuanū, & alij qui versus manu Pontif. 10. & 13. Februarij 1563 & diplomata ro illius Legatione ad Cæsarem & Regē Rom.

Pius ob congressum Cæsaris & Lotharingi sollicitus, arcane & 4 enixè petierat à Mantuano^h, vt ipse pariter, siue Legationis extraordinariæ nomine, ad quam diplomata ipsi mittebantur, siue vt Princeps Legatorum Concilij, siue simplici formâ, tamquam Cæsaris necessarius, ad obsequium in ea propinquitate illi exhibendum se conferret ad Ferdinandum; cùm illum Pontifex idoneum existimaret, qui tum exteriori familiæ coniunctionisq; auctoritate,

tum

tum interiori virtutis ac prudentiæ, tum benevolentia studijque vigore posset vallum firmissimum obtendere Cæsaris animo, ad obstitendum cunctis aggressionibus aduersus Concilium & Apostolicam Sedem. Atque vt ad eam expeditionem illum impelleret, præter iteratas litteras quibus extimulabatur à Borromæo, easdem corroborauerat, pro eò ac ipse interdum solebat, efficacissimis chirographi sui appendicibus, patefactâ illie excelsâ hominis estimatione, & inflammato operis desiderio. Sed Mantuanus recusauit: seu quod eiusmodi machina non posset honorificè produci in tam aspectabile theatrum sine operoso ingentium ornamentorum comitatu; seu potius, vt mea fert opinio, quòd cum se quotidianis laboribus consumptum sentiret, & quasi prospectaret animo occultos propinqua mortis nuntios, vires illi non suppetebant ad huiusmodi onus subeundum. Et fortasse, ne ostenderet se pigritiâ priuatiuè respectu retineri, priora sua sensa mutauit; scripsitque, statuto iam accessu Commendonæ, superuacaneum etiam esse illum Oñium Legarum mittere, cuius rei antea fuerat auctor.

Peruenit Oenipontem Lotharingus die decimo sextoⁱ Februarij, & vigesimo secundo abiit, cum eo peruenisset Madruccius vesperi, pridie quàm ille discessit. Exceptus est comiter & honorificè supra consuetudinem: quod non solum obseruatum est ab otiosis, qui huiusmodi officiorum specie sermones & cogitatus nutriunt; sed etiam à negotiosis, ob eam causam, quam affert Antonius Maria Gratianus, relictus tunc^k ibi à Secretis Commendone, & postea celebris Historicus: nimirum, quia nonnumquam cortex hic nuclei index est. Dum ille ibi morabatur, habitus est congressus, quem diximus^l, Theologorum Oeniponti. Primas partes egere Canisius Fredericus Stahilus, & qui Romanorum Reginae sacras confessiones audiebat. Episcopus Quinque Ecclesiarum tamquam Præses intererat. Varij articuli fuerunt illis propositi: & Gratianus, vt pote amicus Canisio, & qui suam illi operam contulerat in scribendis eius sententijs, de articulorum doctrina prolixè dictatis, sicut in scripturis Germanicis mos est, Commendone significauit, huiusmodi sententias, prout ipse rebatur, plurimâ pietate ac prudentiâ esse digestas. Ex his verò complures, tum ex ipsarum notitia, quam habuit, tum ex memoria, quam potuit retinere, redactas in summam edidit, quemadmodum hic exponemus, ita tamen, vt hæc summa in quibusdam partibus ea narret quæ Cæsar proposuit, absque Canisij responsione, quippe quæ super illis latuit Gratianum. Articuli, de quibus sententiam rogabatur Canisius, erant.

Pars III.

A a a

An

1563.

ⁱ Tres litteræ Antonij Mariae Gratiani Oeniponti ad Commendonum 18. 20. & 22. Februarij 1563

^k In suis litteris ad Commendonum.

^l Præter litteras Gratiani duæ Muriensis Episcopi ad Motionum, 18 & 22. Febr. & epist. la. Vicecomitis ad Borromæum 12 Februarij 1563.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. 26. Cap. 4.

1563.

An Cæsari laborandum esset pro continuatione Concilij, an eius abruptio aut suspensio permittenda. Respondebat Canisius: Nihil esse Cæsari conuenientius, quàm vt omni studio continuandum curaret.

Vbi in articulo superiori prima pars eligeretur, num per minas, & carceris agendum erat, ne abrumperetur. Respondebatur, Minas adhibendas non esse, sed prius amicas omnes rationes tentandas. Quod si non nisi postrema hæc agendi ratio superesset, rectè prius expendendum, lucrumne an damnum ea esset illatura: huiusmodi enim exemplum Cæsaris multos Principes excitaturum ad habendas nationum Synodos schismaticas, absque communicatione cum Summo Pontifice.

An proponendi potestas esset Legatorum propria, an Episcopis & Oratoribus communis. Affirmabatur, vnicam esse Legatorum, qui tantum auctoritatis obtinent, quantum Pontifici libet; in cuius potestate est cogere, regere, & confirmare Concilia. Ad huius articuli calcem quærebatur, An reprehensionem mererentur Legati, dum ostium Concilij, quod cunctis patere oportebat, ab ipsis occluderetur Cæsari: super eo responsum haud comperi.

Cùm contingeret, Presulem vnicum esse à Secretis Concilio, eumq; parum opportunum, parumq; fidum, quid agendum. Responso erat: Oportere cum Legatis agi; vbi verò hi de re edocti remedium negarent, ad Pontificem contugiendum.

An esset curandum, vt Patres duas in classes diuiderentur, quarum altera ageret de doctrina, altera de emendatione. Nulla pariter hîc apponitur Canisij responsio.

Num acriter promouenda esset summi Pontificis, Aulæq; Romanae emendatio, quando verendum esset, ne animi Pontificis & aliorum, in quos illa recideret, adeò exacerbarentur, vt ad Synodum præcidendam impellerentur. Hîc similiter Canisij responsum à Gratiano non subditur.

An esset reformandus Ordo Ecclesiasticus, & quâ in re. Ad primum solum respondens, affirmabat absolutè, & de cunctis Ordinibus: sed non minùs idem conficiendum in cunctis Principibus laicis, qui libertatem opprimebant, & sanitatem Ecclesiæ violabant.

An in rem esset, iterùm postulari sumptionem Eucharistiæ sub vtraque specie, matrimonium Sacerdotum, & liberum carnis vsus cunctis dicens. Negabat in rem videri.

Quanam esset ineunda ratio, quò Episcopi Germaniæ ad Synodum pergerent. Existimabat, vrgendum esse Pontificem à Cæsare, vt ipse grauioribus iussis, denuntiata priuationis pœnâ, eò illos acceret, mittendumque ab ipso Cæsare simul cum Pontificis ministro Oratorem

corem suum, qui coniunctim auctoritate Cæsareâ eos compelleret; cum indignum esset, ob hæreticorum metum deferi vilitatem Christianæ Reipublicæ, vbi tanta necessitas & opportunitas aderat.

An expediret ut ipse Cæsar se conferret ad Concilium. Respondebat, Hanc futuram fuisse expeditissimam rationem componendi inter Præsules præsentia dissidia, & euitandi futura, & vbi Cæsar ac Pontifex aut Mantuam aut Bononiâ conuenirent, agi potuisse de capite membrisque reformandis; vnde Cæsar & præmium apud Deum, & gloriam apud homines promeruisset, alter penè Constantinus.

Quanam opera esset opportuna in capite de mansione Episcoporum, & in ijs rebus que per sacros Canones sancita fuerant. Id vacat responsione.

An permittendum Legatis, ut res proponerent quo sibi liberet ordine. Hic etiam responsum desideratur: nec amplius notæ progrediuntur.

7 Narrabat Gratianus: In articulo, vbi sermo erat de Roma reformanda, præsertim de coarctando Cardinalium numero, & relaxationum largitate, posuerat antea Canisius, *Rogandum esse Pontificem, ut se reformari pateretur.* Sed cum ipse Canisio suggereret, huiusmodi formulam inusitatam videri, adeoque offensuram Pontificem, perinde ac ipse superiori potestati subderetur, in hanc fuisse commutatam, *Rogandum Pontificem, ut ipse se, aulamque Romanam reformaret.* Addebat postremò, Canisium quoque, qui vir sanctus dici poterat, cupere ut Romæ quædam emendarentur quæ sibi displicebant: eius scriptum esse admodum pium & eruditum, & absque dubio Cæsari gratum futurum. Famam audiri, Gallos neruis omnibus conari tantum virum ad se trahere, tametsi modestè ille recusaret; sed constantiam illius probitate certam reddi.

8 Murati postea fuerunt articuli quos diximus, & ad eos duodecim multiplicati, quos recensebimus: aliorum quinque, quos commemorat Suauis, inuentrix mendax id temporis malignitas fuit, quicum pro more fœdus inijsse fama. Quare cum illi in Oratoris Florentini manus deuenissent, hic satis cautè ad Florentiæ Ducem eos scripsit^m, nimirum tamquam nullius auctoritatis; quin potius ex ipsius sententia tamquam adulterinos, utpote reiectos tamquam commentitios à Cæsaris Oratoribus, & tamquam parum prudentes, & absurdos. Et Suauis quidem, ad eorum falsitatem perno-scendam, satis fuisset legere litteras Amulij ad Seripandum, impressas in volumine Gallico, sæpiùs à nobis adducto, in quibus veri articuli à Ferdinando propositi duodecim numerantur. Tot itaque fuerunt, & in summaⁿ huiusmodi.

^m Litteræ Strozzijs ad Ducē 4. Martij 1563. & extant in harum litterarum volumine.

A a a 2

1. A*

* Extant præsertim in Actis Salmanticensis, & in alijs monumentis, & in litteris Iadrensis ad Concilium Kal. Martij 1563.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. III.
Cap. IV.

1563.

I. *An Concilium legitime coactum fauentibus Principibus, possit in progressu mutare aut constituere ordinem alium ab eo, quem illi Romanus Pontifex decreuit.*

II. *Num expediat Ecclesie, ut à Concilio agenda ac statuenda sint res absque directione Pontificis Aulaq; Romanae.*

III. *An demortuo Pontifice Concilij tempore, electio ad Patres pertineat.*

IV. *An ubi agatur de rebus ad pacem tranquillitatemq; Christianae Reipublicae spectantibus, ferendum sit ab Oratoribus Principum iudiciale suffragium, quamuis illud ipsis non competat de dogmatibus.*

V. *Possintne Principes reuocare à Concilio Oratores suos ac Praesules, non communicato Praesidibus reuocationis Decreto.*

VI. *Possintne Pontifex remouere aut suspendere Concilium, non communicato huiusmodi Decreto Principibus, ac praesertim Caesari.*

VII. *An expediat ut Principes interponant se, quò agantur in Concilio res magis necessariae & conducibiles.*

VIII. *Insit ne Principum Oratoribus facultas exponendi per seipsos Concilio Dominorum suorum mandata.*

IX. *Num ratio sit ineunda, quò Patres liberi sint respectu tum Romani Pontificis, tum suorum Principum, in ferenda sententia in Concilio.*

X. *An excogitanda sit ratio, ne causâ numeri fraus ulla, aut violentia, aut à veritate detorsio committatur.*

XI. *An agenda sint in Concilio res siue ad Fidem, siue ad emendationem spectantes, quæ à peritis antea non fuerint expense.*

XII. *Num congruens videatur, ut Caesar Concilio interfit.*

His duodecim veris articulis quinque, falsò adiecti ab odio in Romam & Italiam, & à Suauis recitati hîc apponuntur.

I. *Quenam sit potestas Caesaris Sede Romanâ vacante, & extante Concilio.*

II. *Quidnam effici possit, ne summus Pontifex & Aula Romana sese interponant, precipientes quæ in Concilio tractanda sunt, quò Patrum libertas haud impediatur.*

III. *Quod esset excogitandum remedium, vbi Praesules Italici obstinate persistenter in praepediendis rerum sanctionibus.*

IV. *Quæ ratio esset ineunda, ne Praesules Italici simul conspirarent, & sermo haberetur de auctoritate Romani Pontificis.*

V. *Quâ ratione amoueri posset industria acquirendi suffragia, quò mentionis articulus decerneretur.*

Non solum in falso depingendo, sed in vero exponendo studet Suauis veritatem obtegere. Exemplo sit. In eo articulo, vbi sermo est de ratione excogitanda, quò sententiæ liberæ sint, & à summo Pontifice & à Principibus, hanc postremam voculam ille praterit, quò

1563.

quò tota opinio & integrum odium læsæ libertatis in Pontificem recidat; veritus, ne si ea accusatio legeretur tamquam communis laicis Principibus, ex iudicio prudentum collatis ex aduerso inter se actionibus, rationibusque singulorum, ille vnicus absolueretur quem solum damnatum cupiebat. Homini autem, qui non studio ducitur, sed turbido animi motu, mos est accusare non operum effectores ex operum odio, sed opera ex odio effectorum.

C A P V T V.

Legatorum cogitata de recitatis articulis à Cæsare propositis. Agitata Oeniponti à Lotharingo. Eius regressus. Propitia spes ab eo Legatis facta de Cæsaris animo; ac de euentu.

Articuli, quos adduximus, suspicionem incussere Legatis, velle Cæsarem adiuuere manum ad ea quæ non sunt Cæsaris, sed Dei. Idcirco Seripandus Pontificem cohortatus est ad fortiter resistendum, scribendumque Cæsari diploma, simile diplomati quod Paulus III. scripserat Carolo V. anno 1544. contra Spirense Decretum, sicuti fusè retulimus; & illi dictando suam penè operam offerebat. Sed Ferdinandi animus, omnino mansuetus ac pius, parum rationi consentaneum metum hunc ostendebat; & Delfinus illius probè conscius, studebat non temerè Legatos securos facere. Plurima tamen suspicio inuasèrat ministros Pontificios Oeniponti de ijs quæ agitanda essent à Germanis simul & Gallis super iam allatis articulis: quamquam spectatis ijs, quæ ibi ac Tridenti elici potuerant ex illis Gallis, qui linguâ magis lubricâ esse solebant, & ijs quæ Lotharingus ipse datâ fide affirmavit, nec ipse, nec ipsius Galli ad hanc trutinam vocati sunt, nec vlla de re interrogati; tantummodò, cum ostenderet Cæsar die quodam Gallicis Theologis coram Rege bibliothecam, quam illic habebat, eos familiariter percontatus est, Dignùmne concessione vsum Gallicis arbitrarentur. Quod ipsi liberè negarunt. Et Cæsar, conuerso ad Maximilianum ore, iisdem protulit illum Psalmi versiculum: *Quanto tempore proximus sui generationi huic, & dixi, Semper hi errant corde:* significans impetum suarum petitionum non ab interiori propensione, sed ab exteriori impulsu profectum fuisse.

* Apparet ex litteris scriptisque Vicecomitis ad Bortomæum 1. Martij 1563.

² Voluit Cæsar, vt eò Lunensis veniret, ageretque cum Lotharingo, quò ratio aliqua repèriretur, quâ liceret illi honorificè interesse Concilio. Quod ab ipsis Gallis non minùs quàm à Pontifice

Aaa 3

cupie-

Historia
Concilij Tridentini
Paulus III.
1563.

1563. cupiebatur, tametsi spe contrariâ permotis : illi enim existimabant, eundem, qui contendebat in ordine sedendi, concordaturum cum ipsis in ordine procedendi; cum recentia mandata Lunensis accepisset à Rege, coniunctim procedendi non modò cum Casariis, sed etiam cum Gallis in emendatione curanda, ac præsertim plurimum tribuendi Lotharingi Cardinalis auctoritati; in quo proinde cum coniungeretur studium causæ Gallicanæ cum cupiditate honoris peculiaris, post agitata cum Lunensi consilia, per expeditum tabellarium de ijs litteras in Galliam misit.

§ Diarium.

¶ Litteræ Mutinensis ad Moronum 27. & 28. Februarij 1563

Tridentum redijt Cardinalis 27. Februarij ^b. Et quoniam de ijs, quorum multi homines curiosi, multi conscij sunt, citò se prodire notitia, confestim cœpit euanescere metus effectorum, quæ ex propinqua illa coniunctione ^c grandium stellarum expectabantur, cum audiretur, Cæsarem prorsus alienum à turbulentis consilijs, & à conquienda per nouum dissidium pace Christiani generis, se intra pietatis suæ fines continuisse, pollicitum, vbi opportunum Lotharingo visum esset, se aditurum Concilium, flexisque genibus rogaturum Patres, vt Christianæ Reipublicæ misererentur, eiusque innumeris calamitatibus opem ferrent.

¶ Litteræ Fuscarij ad Moronum 25. Feb. 1563

Sed horum omnium lux clarior emicuit ex primo Lotharingi colloquio cum Legatis. Comperit ille graui oppressum morbo Mantuanum; cui morbo, iam antea parato ab annis, immensisque tum corporis tum animi laboribus, vltimam inclinationem adiecerat improuisus ^d Aquilo, qui illum in campestri loco dimittens inopportune vestibus deprehendit, pro quodam diuitum quasi fato, vt defectu aut alimenti aut vestimenti sæpè moriantur. Extempore eum inuisit Lotharingus. Alter verò, ex ægrotantium more, qui leuamentum conquirentes, quidquid noui sibi obijciatur, in eo se releuari falsò putant, mirificum præ se tulit animi solatium. Ocius quoque ægrotabat; sed ita leuiter, vt negotium admitteret. Quare in eius domo Lotharingus coram ipso, ac duobus collegis beneuolentibus ^e retulit quæ ipse transegerat; nec præterijt consuetam sibi rationem exprimendi res peractas eâ formâ, in qua operæ suæ promerita relucere. Narrauit, statim ac Oenipontem ipse peruenit, ipsius inuisendi gratia Nuntium aduenisse, qui significauit, in Cæsare non amplius repertum iri veterem voluntatem Concilio propitiam: eam verò in illo mutationem cœpisse ex aliquo tempore, ob animi molestiam & Tridenti & Romæ sibi illatam; ac proinde ipsum rogauit ad ea præstanda officia, quæ Cardinali & huiusmodi Cardinali digna erant, & quæ ob ipsius condiciones in-

¶ Litteræ Legatorum ad Borromæum 1. Martij 1563.

gentem

gentem vilitatem causæ publicæ ac Pontifici afferre poterant. Responsum à se fuisse, Numquam se commissurum, vt in se desideraretur quidquid Purpura, & gratus erga Pontificem animus postulassent: idque à se postea expletum in eo negotio. Coram se prorupisse Cæsarem in acerbas querelas, quòd nulla de se fuisset habita in Concilio ratio suprâ quàm de quouis priuato haberetur, cum Præsides in volumine à se misso multa comperissent, facti ea digna esse quæ proponerentur: illos tamen tot mensium spatio numquam ad id deuenisse, spretâ dignitate eiusmodi Principis, à quo illa profecta erant. & ipsius Oratorum, qui officia tam feruentia, tam multiplicata interposuerant. Prætereà, Legatos præcisè recusasse, alia in eodem volumine contenta proponere, causatos, indecorum Cæsari futurum, si ipsius nomine exponerentur suffragio rerum mutationes, quas vix ausi fuissent hæretici postulare. Quod Cæsar sibi offensionem duxerat, quasi arbitrarentur Legati, ab ipso ea peti, quòd suæ fidei, suisque votis illa consonarent, non autem merè quòd suis populis satisfaceret, quibus deprecatio Cæsaris deneganda non erat: alijs denique ex rebus illic propositis audientiam negari à Legatis, quippe argumentis ad Pontificiam auctoritatem spectantibus. Hic verò Cæsarem non mediocriter inflammatum pronuntiasse, nondum quidquam alicuius momenti in eo conuentu peractum fuisse; Romanum verò Pontificem decipi aut à Concilio Tridentino, aut ab altero concilio suo, quod Romæ habebatur, cum vitiosa ambiguitas committeretur cum ingenti detrimento, in confundendis abusibus cum Apostolicæ Sedis auctoritate.

Hæc à Lotharingo relata sunt per viuidam expressionem, & per speciem non aliena sensa merè narrantis, sed sua firmare studentis superiore alterius auctoritate.

5 Liberas ab omni vinculo manus habebant in ea re Legati, cum à Pontifice accepissent ^f non facultatem modò proponendi cuncta postulata & Galliæ Regis, & Cæsaris, vbi aliâ ratione illis Principibus satisfieri non posset; sed amplam potestatem concedendi grauissimos articulos cum aulæ Romanæ detrimento. Accedebat, quòd ipsorum prudentiæ omni ex parte permittebatur denuò à Pontifice integrum negotium; cum aliqua querimonia, quòd eadem Pontificis permissione, antea illis denuntiata, numquam illi vsi fuissent, nisi postulato eius aut assensu, aut iudicio. Quoniam autem id summoperè confert ad declarandam hac in re Concilij libertatem, libet mihi ad verbum hinc referre partem epistolæ quam Borromæus iussu Pontificis scripsit ad Simonettam

f Litteræ
Borrom. ad
Legatos in
communi 17
21. & 25. Fe-
bruarij, & ad
Simonettam
peculiariter
20. Feb. 1563

nettam

1563.
g 20 Feb.
1563.

nettam ⁵: Pontifex respondet iteratis vestris responsionibus, ut videbitis, cum alios Cardinales super illis consulere noluisse, nam ab initio in vestro iudicio cuncta reposuerat. Quare maluisset, ut à vobis ipsis id consilij fuisse susceptum, quod magis expedire videretur, nullâ amplius in hoc genere molestiâ illi exhibitâ. Per hæc responsa videretur etiam exhausta summa postulatorum Cæsaris in rebus honestis, & magnoperè satisfieri cunctis hisce correctionis petitoribus, quibus licebit nunc pernoscere Pontificis animum, multa in his litteris indulgentis, quæ fortasse Cardinales ad hæc negotia destinati minimè concessissent, si Pontifex eos audisset. Equidem censeo sanctissimum ab eo susceptum fuisse consilium, & ipsius probitate dignum, & presenti calamitoso tempore accommodatum. Cupio tamen sententiam vestram de his omnibus priuatim cognoscere.

Vobis quoque permittit Pontifex, ut cuncta Gallorum postulata, sicuti sunt, proponatis, ubi aliter illis satisfieri non possit: sed in eo casu videtur Pontifici idem agendum in volumine Cæsaris, ne inter utrumque discrimen ponatur, cum de ipso maior ratio habenda sit; eoque magis, quod prius ille volumen suum miserit.

hæc iam dicta
epistola Bor-
rom. ad Le-
gatos 21. Fe-
bruar. 1563

Verumtamen postmodum Pius ^h, ijs quæ scripta fuerant haud reuocatis, addi iussit litteris ad Legatos: Quando Cæsar consentiebat prætermiſsioni quorundam ex capitibus voluminis sui, hæc verò ab ipsis rationi dissentaneæ putabantur, satius esse illa omitti.

Præsides igitur, non quidem ob Pontificis interdictum, sed proprio ipsorum arbitratu tam multas tamque absurdas mutationes proponere recusabant, prævidentes, alias graui offensionem hominum generi ipsâ postulatione futuras, alias graui molestiâ tam præcellis petitoribus ob repulsam, quæ magis offendit re ipsâ quam animo solum concepta, donec spes est, ipsam speciem prompti ad eam accipiendam animi conducturam ne illa re accipiatur, alias denique graui dissensionem Patrum iudicio, cunctas simul infinitam moram, aliaque deterrima allaturas. Quamobrem post Lotharingi sermonem, Seripandus, ibi Legatorum primus, dixit, Se non adeo mentis inopem esse, ut haberet in animo, quidquam reuerentiæ atque obferuantia tam benemerito ac tam pio Cæsari debitæ prætermittere, ad quod tum propria ipsorum propensione, tum diserto mandato Pontificis impellebantur: selectos à se articulos in eo volumine, tamquam dignos ut proponerentur, partim fuisse traditos Patribus ad hoc destinatis in ijs quæ spectabant ad abusus in Ordinibus Sacramento, partim propositum iri, perinde ac argumentorum tractatio postulasset. De prætermiſsione Cæsareæ dignitatis gratiâ, se sperasse meritum, non onus ab eo reportaturos; quando-

quidem experimento compertum erat in Calicis petitione, quæ honestiorem quàm reliquæ speciem præ se gerebat, quantum offensionis Patribus incussisset, quali huiusmodi postulata essent Fidei iniuriosa. De tertio, hoc est, de ijs reformandis quæ ad Pontificiam auctoritatem pertinebant, quàmnam unquam ratione, quâ decetiam postulari, ut subditi Principem reformarent, adeoque assuescerent cum eo agere tamquam cum subdito, quod est Principis prerogativa? nimis esse voluptabilem, adeoque nimis etiam proclivem transitum à veneratione ad contemptum & arrogantiam: nihil magis contrarium videri quàm hoc, tum Hierarchiæ à Christo institutæ, tum omnis probi regiminis normæ. Quapropter se iterum affirmare, in huiusmodi rebus Pontificem & legislatorem & legem sibi esse debere: cum eo Cæsar ageret, nactus in eo omnem animi propensionem, quemadmodum liquebat ex emendatione Romanæ Aulæ, iam à Pontifice inchoata, & assidue continuata.

7. Iam verò in hoc postremo, quod maximè periculosum erat, quia maximè speciosum invidiæ populorum, adeoque maximoperè promotum ab occultis hæresis fautoribus, Lotharingus Legatorum animos mirificè recreavit, luculenter contestatus, Cæsarem velle stabilem atque integram Pontificis auctoritatem, certissimum non modo nunquam mutandi Catholicam Religionem, sed nunquam se subtrahendi ab obedientia Principis eam moderantis, ac præsertim Pij IV. de quo maximam optimamque opinionem habebat, quæ de quovis Pontificum concipi posset, sperans, ab eo quodcumque bonum in Ecclesia desperandum non esse, dummodo à suis Consiliarijs non induceretur in fraudem, quemadmodum Cæsari certò videbatur antea contigisse. Et quantum aliunde conijcio, potissimam culpam Ferdinandus tribuebat consilijs duorum insignium Purpuratorum, Moroni & Cicalæ: pro eo quod fieri solet, ut duriora ac molestiora Principum facinora illis ministris adscribantur, qui eorum fiduciam amplius possident, & flagrantius in ipsos studium præ se ferunt.

8. Gradum fecit Lotharingus ad ea quæ Cæsar differuerat aduersus repugnantiam prius adhibitam, tum ne iurisdictio & obligatio Episcoporum tamquam iuris Diuini declararetur, tum ne tolleretur particula, *Proponentibus Legatis*. De utroque responsum est: & cum de priore sibi satisfactum ostenderet, de altero dixit (& euentus prælagium comprobavit) haberent pro certo Legati, ardentior, magisque inexorabilem in eo Philippum Regem esse quàm Ferdinandum, propterea quòd Synodus carebat libertate, & ubi Principes

Pars III.

B b b

cipes

Scriptum
Vicecomitis
ad Borrom.
3. Mart. 1563

1563. cipes obstrictam sibi linguam illic haberent, ignorabant ad quodnam opus Oratores eò mitterentur. Tum Seripandus: Existimare se rem illam optimè callere, & cupere de ipsa opportunius colloqui cum Lotharingo, eiq̄ue palàm facere, per illa verba illam libertatem relinqui, quò ipse postmodum eà quâ pollebat auctoritate & eloquentiâ, eandem veritatem Hispanorum, & cuiusvis etiam animis imprimeret; quod etiam à se cupi vehementer Lotharingus ostendit. Finem hîc fecit, commendans Legatis negotij celeritatem, cui maximè proclives eos comperit, & affirmans, illius vniuersi congressus velle se certiozem Pium reddere. Ex quo eò certius arguebatur, studere Lotharingum se de Pontifice bene meritum, non ab illo auersum ostendere. Etenim vbi cum superioribus agitur, vnicuique curæ est, benefacta in lucem euocare verbis, malefacta occultare silentio.

C A P V T VI

Ducis Mantuani accessus Tridentum, dum pergît ad Casarem. Defunctus ibi Cardinalis eius patruus. Ipsius conditiones, & res ab eo gestæ, paucis expositæ. Communis mœstitia. Petitiones Legatorum ad alium collegam obtinendum. Industria Casarianorum Gallorumque, quò electio in Lotharingum caderet. A Pontifice Moronus & Nauagerus electi. Reuersio Gualterij Tridentum. Cedes Guisij Ducis, ibidem cognita.

^a Litteræ Vicecomitis ad Borrom. 1. & 4. Martij, & Legatorum ad eundem 3. & 4. Martij, & Diarium 2. Martij, & litteræ Fulcarij ad Moronum 25. & 28. Febr. & 4. Martij, & Acta Palcotij.

Propinquitas Cæsaris Oeniponti commorantis ad celebranda ibi Comitia^a, Mantuanum Ducem illius generum exciue- rat ad ipsum consultandum; eiusdemque rei gratiâ, sed lentiori ac muliebri gressu, virum subsequēbatur coniux Eleonora. Ex huius itineris opportunitate Tridentum peruenit Mantua Dux, paucis post Lotharingi reditum horis: cumque oppressum morbo patrum offendisset, ab amore atque officio coactus est illic subsistere, donec intra triduum, hoc est, postridie Kalendis Martias vesperi adfuit tristi spectaculo patrum decedentis. Mortis culpa in medicos reiecta est, qui vero illius morbo non comperto idonea ipsi remedia non admouerant. Verùm vt in multis disciplinis artificis vitium in artem transfertur, ita frequenter in hac artis vitium imputatur artificio.

Viueret

2 Viuere desijt ætatis anno quinquagesimo octauo ^b, ex quibus triginta Purpurâ exornarat. Sublimi fuit ingenio, natalibus pari, tolerantia studij natalibus haud consentanea. In eo conspirauit splendor Principis cum exemplo Ecclesiastici, & æstimatio prudentiæ politicæ cum reuerentia Christianæ pietatis. Illustris superfuit, in laudibus duorum præsertim eruditissimorum Cardinalium Bembi & Sadoleti. Duo summa inter Reges capita, sibi inuicem æmula, votis concordibus Christianæ Reipublicæ Patrem ipsum volebant: qui illum exclusit, non defectum, sed excessum dotium ipsi obiecit: fuitque vnica illius nota ne ascenderet, ipsius excellentia: lucem tamen illi etiam affudit Pontificatus haud obrentus, nec tantam quia ipsum meruit, quantam quia non cupijt, aut saltem ita temperate in sinu, vt nihil illius cupiditatis in opere transluceret. Præfens interfuit Concilio inuitus, & obtemperandi gratiâ, & in eo pariter obtemperandi gratiâ perseuerauit, sed tam accuratâ solertiâ, vt palam fecerit, non esse violentum virtuti quod molestum est, vbi honestum sit. Ibi inter tam varia hominum ingeniâ ac studia nemo primas illi laudes non deferebat; adeoque cum ab ipso sua secessio agitaretur, conuentus vniuersus commotus est, cuncti Principes Christiani Orbis illi obstiterunt, Cæsar se ad preces, & Pontifex ad iussa deueniens se fortasse magis inclinauit. Paulò antea quàm moreretur, ex desiderio impendendi postremos annos in Episcopi curas, petijt vt sibi liceret vnâ cum onere Purpuræ decus deponere. Et tamen euitare non potuit ambitiosi calumniam ^c, quasi splendidi vitij, & summis viris communis, quin visus fuisset ad altiorem gradum aspirare, atque huiusce rei gratiâ blandiùs agere cum Patribus, quippe quos propè esse censebat vt futuri Pontificis electores euaderent. Sed quicumque animo recalebat, quantum prodesset Ecclesiæ & intra Concilium placidissimæ administrationis alacritas, & extrâ integerrimæ libertatis existimatio, agnoscebat in Præside maiorem virtutis laudem, dum quò publicæ causæ seruiret, seipsum exponebat notæ ambitionis priuatæ. Eam exercuit charitatem in suo grege pascendo, etiam quod ad corpus spectabat, vt eo anno, quo ipse diem obiit, difficultate cibariâ plurimum laborante, distribuendum Mantuæ curauerit in dies singulos mille pauperibus quantum farinæ ijs alendis sufficeret: quin non intra solam Mantuam restrictâ charitate, sed per vniuersam Insubriam diffusâ, compertum est subductâ ratione, tribus postremis annis sterilitate miseris, immensam & inæstimabilem pecuniæ vim ab eo in pauperes erogatam fuisse. Vitæ tum pietati tum liberalitati respondit

B b b 2

1563.

^b Vide Ciacconum anno 1517. cum appendice Vgellij & Victorij, & auctores ab ipsis citatos, & conclave electionis Pij V.

^c Narratio iâ dicta Oratoris Veneti.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. III.
Cap. VI.

1563.

d Narratio
Concilij Ni-
colai de Pon-
te, Oratoris
Venti.

e Appendices
ad Ciaconū,
& Sacchini
initio lib. 7.

f Præter Acta
Paleotti duæ
literæ Ia-
drensis 3. &
4. Martij 1563.

g Diarium
3. Martij.

h Præsertim
literæ Fusca-
rarij ad Mo-
ronū 4. Martij
1563.

i Litteræ Le-
gatorum ad
Borromæum
8. Martij, &
respōsio Bor-
romæi ad Seri-
pandū 10. Mar-
tij 1563.

k Apparet ex
scripto Vice-
comitis ad
Borromæum
8. Martij
1563.

dit mors. Mentis vigorem retinuit donec spiritum traxit, eumque integrum per actus egregiæ pietatis exercuit. Sed quoniam tunc deterrima morbi conditio est, cum tollitur morbi sensus, dum tei- qui de ipsius vita spem omnem amiserant^d, ille ne suspicionem quidem suæ mortis habebat; famuli verò, amici & consanguinei, quædam reuerentiâ & amore, qui beneuolentia non est, ipsum comonere non audebant. Id præstitit Camillus Oliuus, qui quadraginta iam annos in eius familia duxerat, cui grates egit herus affectu pari monentis virtuti, & beneficij raritati. Postrema Sacramenta illi administravit Didacus Lainius, Generalis Præpositus Societatis Iesû, antea regressus Mantuâ, illuc missus ut per breuem excursionem hominum pietatem excoleret, & sui Ordinis Collegium ibi conderet: de quo ipsius codicillus repertus est. Eiusdem testamentum, in quo non nisi characteres aut amicitie, aut charitatis, aut grati animi visabantur^f, laudibus euectum fuit; potissimum ob eam popularem virtutem, quæ plausum commune sibi conciliat in Principum obitu, hoc est, ob remunerationem impensam famulis, cum ille sibi abiectiōni non duxerit nominatim abiectissimos etiam famulos remunerari.

Iusta funebria Tridenti celebrata illi sunt ab vniuerso Conuentu^g, dein alia Mantuæ à Duce fratris filio, qui mutatis ritibus sui cursu & officijs, regredi uxorem iussit, & ipse Mantuam reuersus est ad honorandum patris corpus, quod multi nobiles Præfules comitati sunt, Cardinalis studiosi, & grati frigidis etiam illis reliquijs quæ in terris supererant. Sed tunus honorificentissimum, quod nec sanguinis nec gradus excellentiâ obrinetur, celebratum illi fuit à luctu publico, quo singulorum ora squallentia cernebantur. Et certè non amplificatio, sed historia est^h, per eos dies Tridenti non nisi suspiria ac singultus audiri, perinde ac si communis Christianæ gentis spes in eo viro fuisset extincta. Legati præcipueⁱ eo ictu attoniti hæserunt; & Seripandus, prorsus alienus ab ea ambitione, quæ optabiles depingit hominibus primas partes, & inter eos maximè qui primarij sunt, sollicitè scripsit ad Pontificem, ut dignaretur sufficere Legato vitâ functo alterum, ita in Collegio veteranum, ut sibi superior esset in Concilio.

Casariani huiusce futuræ electionis necessitatem conspicentes, confestim in Lotharingum oculos conuerterunt. Disserebant^k ea legatio illi committeretur, satisfactum iri cunctis Principibus & nationibus, ipsi quippe concorditer fidentibus, adeoque certam inde spem affulgere prosperi gloriosique exitus Concilio. Idcirco

per expeditum tabellarium cohortati sunt Cæsarem, vt ad id Pontificem suis petitionibus stimularer, in quas aliorum Oratores facile concurrissent: & in animum inducebant, Pium, vbi in ea re postulanda summos Principes coniunctos esse cerneret, putaturum fuisse vtile consentire, aut inhonestum recusare: nec huiusmodi industriæ erat omnino inscius Lotharingus. Sed longè alia Pontifici mens erat. Præuidebat ipse hinc tam validos precatores, hinc intelligebat, id in rem esse non posse: quamquam tres maximi Principes multa concordēs peterent, in alijs tamen petitionibus inter se admodum discrepare; proinde minimè oportere, vt primus Præses motorque Concilij vllius nationis proprius esset. Innotescere, quantum Calicis concessio, aliæque derogationes varijs Ecclesiasticis legibus, promouebantur à Lotharingo, & à Galliæ Rege, simulque quantum ab ijsdem Hispaniæ Rex abhorrebat. Præterquam quòd cum Gallica natio contrariam se profiteretur ijs prærogatiuæ titulis, quos Florentina Synodus Romano Pontifici tribuerat, quo pacto Romano Pontifici licebat absque detrimento clauium, quas illi sanctus Petrus custodiendas commiserat, delegare primaria, quin sua munera, in Concilio homini illic destinato tanquam duci eorumdem Gallorum, & qui sensus ostenderat ab illis in eo minimè dissidentes? Quapropter ipsi Lotharingo graue fortassis accidisset, se in necessitatem adduci, vt vel esset infidelis Pontifici, cuius minister euaderet; vel videretur infidelis Regi, cuius minister aduenerat. Ea temperata consilia, quæ forsitan satis fuissent boni Præsulis officio, satis non esse vinculo fidelis Legati. Quocirca gnarus Pontifex, magis honorificam, adeoque minus iniuriosam repulsam haberi, cum quis præuertitur, atque ita opposito facto petitionem præpedit; vt primùm Mantuani mortem accepit, novos Concilij Legatos constituit ¹ Moronum & Nauagerum, de quibus sæpius lectorem edocui. Ratio cur tunc hosce duos elegerit, fuit, quoniam cum inter antiquos Legatos duo præclari Theologi numerarentur, Seripandus & Osius, & vnus Canonum egregie peritus, Simonetta; opus erat in recentibus plus prudentiæ & experienciæ ciuilibus, quàm scientiæ: & priores ambæ dotes non sine aliquo scientiæ lumine mirificè par illud Præsidum decorabant, magisque in Ecclesiasticis negotijs Moronum, qui propterea Synodi legationi destinatus fuit iam tum cum ab initio denunciata ea est Tridenti, sed incassum ^m, vti memorauimus, à Paulo III. Quare accedente illi pariter intimâ cum Pio coniunctione, ob communem vtriq; patriam, ob veterem familiaritatem, ob

1563

Acta Concilii Tridentini
7 Martij
1563.

Vide lib. 6
cap. 1.

Historia
Concilij Tridentini
lib. III.
cap. VI.

1563. reciproca beneficia, opportunè contingebat, vt ipse quoque ex Purpuræ antiquitate primas magistratus partes obiret.

¶ Litteræ Infulani ad Regem 7. Martij 1563.

Tametſi ſtuderet Pontifex Præſidum delectum adeo accerere, vt ab eo cuncta ſtudia pro Lotharingo adhibita præoccuparentur, adeoque proximo manè poſt allatum Tridento nuntium, coëuntibus Purpuratis ad ſacellum Pontificium, & de cœtu deſtinato pro conſuetudine non præmonitis, adierit Pontifex conclauem, quò illi conuenerant, nouosque Præſides promulgarit; ipſi tamen id parum profuit. Etenim rem ſubodoratus Burdeſius Cardinalis, eodem manè, antequam id ageretur, Pontificem acceſſit, eiſque ob oculos poſuit momenta rationum, ſuadentium munus illud in Lotharingo eſſe collocandum; ſpectatâ eius auctoritate, doctrinâ, pietate, prudentiâ, peritiâ, & gratiâ apud omnes Principes, nationesque Chriſtianas. Et tanto maiori animi conatu eas rationes animauit, quanto magis opus erat, vt ille palàm faceret, perſuadere ſe velle. Siquidem cum aliàs ſtatuiffet Pius, eam Legationem ipſi committere, ſuſpicari licebat, aut ob æmulationem; aut ob inuidiam, parum illi optabilem reddi electionem alterius ex Gallica natione. Reſpondit Pontifex: Cum Lotharingus tamquam vnius partis anteſignanus adueniſſet, haud oportere præfecturam illi tradere, quæ & affectionem & opinionem animi nulli partium addicti poſtulabat.

¶ Litteræ Vicecomitis 6. Martij 1563.

Pridie quàm hæc electio haberetur, Oſius accepit litteras, quantum animaduerto, à Borromæo, quibus certior fiebat, hæreſim aliquam per ipſius Diœceſim propagari; & per Vicecomitem Pontifici propoſuit, vt Tridentina legatio ipſi mutaretur in Poloniæ, in quo regno magis ille profuiſſet Eccleſiæ quàm in Concilio. Verùm non niſi tertio poſt obitum Mantuani die id Oſius ſignificauit, & reſuſam accepit eo nomine, quòd ipſius præſentia Tridenti opus erat. Nec illa ſignificatio Romam peruenit eo tempore, quòd re ipſa influeret in electionem nouorum Præſidum, ſicuti Suauiſ comminifcitur, adiecto grauiore mendacio, nimirum, Simonettam cupidum ad clauum ſedere, poſitâ Oſij imbecillitate, quamuis in ſuperiori gradu, conatum fuiſſe dehortari Pontificem ab omni mutatione in Concilio, tamquam periculofa: cum liqueat contrarium ex litteris vtrique communibus, ad Borromæum datis, quo tempore plurimus erat metus de morte Seripandi, propter morbi grauitatem, de quo infra; quibus reſcripſit Borromæus, A Pontifice, non quòd vrgeret neceſſitas, ſed quòd feruidis ipſorum petitionibus ſatisficeret, ſuffectos fuiſſe duos Legatos Mantuano demor-

¶ Litteræ Borrom. ad Simonettam 13. Ap. 1563.

¶ 3. Martij 1563.

¶ Litteræ Borrom. ad Legatos 10. Martij 1563.

demortuo, & Altempio inde profecto. Præterea in eiusdem re-
sponso ad peculiarem quamdam epistolam à Simonetta scriptam
10. Martij, adeoque post mortem Legati, & antequam inno-
sceret nova electio Romæ habita die septimo, illi significavit, val-
de dolere Pontificem, quod per eam epistolam accepisset, ipsum
capite grauiter laborare; tamen hortari, vt alacri esset animo, &
opus proficeretur. Hinc animaduertant lectores, quàm longè
tunc abesset Simonetta ab eo studio persuadendi Pontifici, vt
absque Legatorum subrogatione ipsius humeris integrum quasi
onus relinqueret.

1563.
Litteræ
Borrom. ad
Simonettam
17. Martij
1563.

7 Antequam hæc acciderent, Pontifex Gualterium tandem remi-
serat, præmissis eius profectioⁿ per cursorem animaduersionibus,
quas ipse, sicuti diximus, Gallorum postulatis adnotarat, quò lice-
ret Legatis eas proponentibus satisfacere celeritati quam Orato-
res cupiebant, sed reposito integro negotio in ipsorum Præsidium
iudicio, suâque mente declarata, quod ipse consilium daret, non
præscriberet: quam declarationem idem postea confirmauit, cum
illi quædam à se expensâ super illis notationibus rescripsere, & ipse
sententiam suam iterum explicauit. Breuiter, cunctis litteris à Pon-
tifici ad Legatos datis de huiusmodi argumentis affirmabatur, aut
rem in ipsis reponi, aut queri Pontificem quod eâ facultate Præ-
sides non vterentur. Præsertim verò in obitu Mantuani rescribens
Borromæus ad peculiarem quamdam Seripandi epistolam, acri-
ter expressit grauem Pontificis molestiam, quod ipsius iussa ad sin-
gula quæque peterentur; detrimentum, quod ex eo inferebatur
propter cunctationem, turbarum omnium causam; & immensum
in se desiderium, vt in posterum pro ipsorum prudentia res pera-
gerent.

In litteris
Borrom. ad
Legatos 19.
21. & 25. Fe-
bruarij 1563

20. Martij
1563.

8 Hanc ipsam Pontificis mentem exposuit Viterbiensis Episcopus
de mansionis Decreto. Vnde Legati, qui maluissent in eo securi-
tatem executorum, quàm auctoritatem arbitratorum, tristati sunt.
Peruenit ille Tridentum quinto Martij, & animo turbato Lo-
tharingum offendit. Pridie siquidem Oratores Veneti funestum
nuntium illi detulerant, acceptum litteris Oratoris Veneti apud
Sabaudum. Is erat, Ducem Guisium, Cardinalis fratrem, & fami-
liæ columen, fraude malâ vulneratum à tergo fuisse propè Aure-
liam, cum vitæ discrimine. Ea res adeò perculit Lotharingum,
vt quamuis interesset corpore cœtibus Theologorum, alijsque fun-
ctionibus, videbatur tamen magnâ animi sui parte inuitus alibi de-
gere: neque obtentum constantiæ velamen satis erat, quin in ipsius
vultu

Litteræ Le-
gatorum ad
Borromæum
8. Martij
1563.

Epist. Legat.
Ex litteris
Legatorum ad
Borromæum
8. Martij, &
duo Gualteri
8. & 9. &
Diarium
10. Martij
1563.

Historiæ
Concilij Tridentini
Lib. III.
Cap. VI.

1563. vultu legeretur animi suspensio atque commotio. Mox pauca post horas vulgata fuit ab iisdem Venetis, ex litteris quæ superuenerant, etiam mors Guisij Ducis, post septimum ex inflicto vulnere diem. Sed curatum est, vt hæc posterior fama remoueretur ab auribus Lotharingi, ne dolore forsitan imaginario cruciaretur, quando rei confirmatio aliunde non habebatur. Veruntamen pro consuetudine famæ publicæ, quæ mille sibi aditus vndique molitur, prohiberi non potuit, quò minus aliquis etiam mortis susurris ad illum irrepserit. In scriptis narrationibus huius euentus, perinde ac etiam vniuersè rerum omnium, magnoperè variant inuicem rerum condiciones, quippe quæ parum arrectis auribus, parum intentâ memoriâ, parum cauto calamo excipiuntur: quare si cui liberet interdum mihi notam inurere, allatis testimonijs aduersantibus narrationi meæ, illa priùs libret testimonijs à me productis in margine, & animaduertet, me multis iam lustratis, ea in singulis argumentis secutum, quæ auctoritate præstarent.

^a Ex scripto
Vicecomitis
ad Borom.
8. Martij
1563.

^b Littere
Gualterij ad
Borromæum
9. Martij, &
Legatorum
11. Martij
1563.

^c Litt. Gualt.
ad Borrom.
13. Martij
1563.
^d Litt. Gualt.
9. & 14.
Mart. 1563.

Lotharingus itaque in ea animi ægritudine, ad prima Gualterij colloquia respondit verbis tam mutilis ^a, tam nauseantibus, vt parum sibi ille acceptus esse videretur: quo postea sedatori cogitatione animaduerso, per hominem missum rem excusauit. Gualterius verò se abstinuit id temporis à sermonibus de quouis alio argumento, quod non esset ad oblectandum idoneum, & ad auertendum Cardinalis animum à curis molestis, tantumque dumtaxat aspergebat de publicis negotijs, quantum varietati conferret maxime opportuna, ne mens defixa persistat ^b. Sed paulò post per missum tabellarium res certò constitit: in quo præsentiorum animum Lotharingus præ se tulit, quàm in dubio, seu quòd ipsa dubitatio animum vulnere parauerat, doloremque magna ex parte per metum efflauerat; seu quòd vnusquisque libenter boni possessi amorem retinet, dum spem retinet illius conseruandi: sed ab ea spe destitutus, amorem quantum potest destituit, solumque à fortitudine leuamen & honorem quærit. Quapropter ex infausto nuntio rei certus, in genua prouolutus, & ad Deum conuersus dixit: *Domine fontem fratrem in vita reliquisti, & insontem abstulisti.* Non destitit Gualterius eum certum reddere, Pontificem suam omnem auctoritatem adhibiturum ad benemeritam ipsius familiam sustentendam: nec minùs id præstitit honorificis argumentis Regina ^c, collocatis in iuvene Duce, demortui filio, cunctis parentis magistratibus, datisque sollicitè mandatis, vt Cardinalis vita cautè custodiretur ^d. Cædes enim Guisij Castilionensibus tribuebatur, ac præ-

præcipuè illius familiæ Cardinali iam hugonotto ; qui vt sollem-
 niter Purpurâ priuaretur , Lotharingus & antea & tunc in eo casu
 ardentè institerat , sed tamquam studij , non inimicitia causâ. At
 verò Pontifex se continuerat , vt pateret ostium reo , quâ se honestè
 retraheret , ne ferretur in præceptis. Et sanè interfector , qui priuatus
 hugonottus erat , in iudicij quæstione affirmavit , rem à se peractam
 ex mandato Gasparis Castilionensis Dynastæ , qui supremus erat rei
 maritimæ Præfectus , & Cardinalis frater : & quamuis adductus ite-
 rum in quæstionem postea variaret , hæc suspicio influxit in illos
 cruento euentus , in quibus fortius bellum gessit in Gasparem Dux
 mortuus , quàm gesserat viuus. Itaque inter huiusmodi tunc suspi-
 ciones timendum erat , ne iidem Castilionenses , quò tam validos ho-
 stes suæ sectæ delerent , suamque familiam ab æmulis tam potenti-
 bus liberarent , insidias quoque molirentur vitæ Cardinalis , non
 minus ipsis formidabilis in toga , quàm antea eius frater in armis.
 Sed is Gualterio dixit : Nullâ id humanâ custodiâ tutò caueri
 posse ; adeoque viuendum non esse in sollicitudinè nimia viuendi ,
 sed vitæ curam permittendam Deo , in eam dominantem. Ideirco à
 priuato periculo ad publicum totius Gallia in colloquio pro-
 gressus est : & post multa conuenit inter eos , præcipuum rerum
 cardinem in Rege Catholico statuendum esse , atque ab eo peten-
 dum , vt ipse declararet , velle se quasi tutoris munus exercere erga
 vxoris fratrem , pupillum , ac destitutum. Contrà verò nonnulli ,
 qui sibi persuadere non possunt aliam in regnantibus normam , nisi
 callidam rationem regnandi , disseminabant , ipsum Britannicæ Re-
 ginæ persuasurum , vt antiquam possessionem Calætorum re-
 peteret , ab interfecto Guisio Gallis recuperatam , simulque cohör-
 taturum regios consiliarios ad cessionem , prætentâ specie , id utili-
 ter impensum iri , quò Rex ætate tam imbecillâ , & inter intestinos
 tumultus , exteriorè pacem mercaretur.

Verum sicuti compertum fuit , neque nationis suæ discrimine ,
 neque familiæ suæ luctu à cura dignitatis suæ amotus est Lotha-
 ringus : siue id accidat quòd nihil extra nos vim habeat nostri animi
 à nobis distrahendi , siue quòd in summis doloribus cupiditas ad
 voluptatem quasi ad medicinam inflammat.

1563.

CAPVT VII.

Legationis cupiditas in Lotharingo. Querimonia, quod ea sibi non offerretur. Agitata à Legatis cum ipso & cum Cæsaris Oratoribus de mansionis decreto. Morbus & obitus Seripandi. Breuis commemoratio eorum quæ laudabiliter ille gessit.

^a Arcana
notæ Gualte-
rij ad Bor-
rom. 8. Mart.

^b Litteræ
Gualterij ad
Borromæum
9. Martij
1563.

ANtequam nuntij de duobus additis Legatis peruenissent, actum fuerat Tridenti de hac futura electione ^a, quæ cum vnicus eligendus putaretur, alij Moronum, alij Cicalam prædicebant. Aduersus Moronum multa Lotharingus Gualterio retulerat, à Cæsare vituperata: de Cicala sinistram in se opinionem ostendebat, quippe haustam ex narrationibus quorundam Præfulum ob vulgaram famam, de qua supra diximus, quod Romæ illius operâ meliora consilia defererentur. Sed Gualterius prudenti solertiâ studuerat illum abducere ab ea persuasione, quod vtrius tandem haberetur electio, aduersum Lotharingi animum non offenderet. Ceterâ suæ hic hærebat sententiæ, oportere vt Pontifex Tridentum appropinquaret, Bononiam se conferens ^b, præsertim cum ad primi Legati mortem accessisset per eos dies grauissima secundi ægrotatio. Etenim, aiebat, frustra sperari successum prosperum, & alicuius momenti, de duobus Legatis qui supererant. Verum eiusmodi exceptiones, in Præsides bene valentes ab ipso iactatæ, & in eos Cardinales, qui facile suffici poterant demortuo, & ægroto si moreretur, non tantum tendebat ad alios submouendos, propiusque trahendum Pontificem, quantum ad seipsum promouendum, qui siue cupiditate gloriæ sibi comparandæ, siue studio Christianæ Reipublicæ opitulandi, auidissimè illius nauigij gubernaculum appetebat. Et quoniam ad id opus erat, vt in Pontifice abstergeretur suspicio de Principibus Lotharingo coniunctis, & de ipso Lotharingo, ad vtrumque sua cuncta argumenta conuertebat.

Quod spectabat ad Principes: ipse eum suis maximè intimis optimum animum testabatur in Cæsare; à quo, audiente se hæc verba fuisse prolata, narrauit Gualterio Archiepiscopus Senonensis: Si Pontifex vnum sibi oculum eruisset, illum à se benignè altero inspectum iri. Quod verò ad se spectabat, operosius rem vrgebat, vtpote voto suo maximè conducibilem. Et certè siue hoc accideret ex egregia fortitudine, siue ex summa religione; siue quia, sicuti

Gualte.

CAPVT

C

I

Gualterius scripsit ^c, mœstitia in animo Galli non diutius quam vnicâ nocte hospitium habet; siue quia vehemens animi affectio superueniens priorem extinguit, tantam alacritatem ille præferbat, quanta in rebus agendis numquam ante recens infortunium visâ fuerat. Cumque animum Synodi negotijs omnino intentum præ se gereret, significauit Gualterio ^d, in rem non esse Pontificis, consilium constituendi per se leges tam seueras; tamque assiduas Aulæ correctiones multò minus à Principibus expeti. Nec fortassis existimaret Pontifex id opportunum, quasi libertatem sibi relinqueret angustias pro suo arbitratu postea relaxandi: semel enim ab eo sancitis austeris illis legibus, decreta singulis in regnis constitutum in consonantia, specioso titulo, quòd ea cum legibus Pontificijs conformarentur; nec postea earum abrogationem permittum iri: opportunius fore, si mitior emendatio auctoritate Concilij stabiliretur, cui omnes acquiescerent. Idem Vicecomiti insinuauerat; adieceratque ^e, nihil verendum esse Pontifici, ne per eam ipsius potestas coarctaretur; quippe quòd nullus Principum sibi persuadebat, nefas esse Pontifici sanctiones illas relaxare, cum ipse id expedire arbitrareretur. Sed de hoc ipso variè disserebat per consuetam illi varietatem & in affectionibus ^f & in dictis.

Ita conabatur Lotharingus eiusmodi sensus ostentare, quibus Pio spem faceret, gratos sibi fructus eum decerpiturum ex præfectura, ad quam Cardinalis aspirabat. Cum autem id quòd maximè reluctabatur ipsius voto, esset Pontificis suspicio, per eos dies conqueri non cessabat, quòd nollet vniquam Pius sinistram opinionem deponere, perinde ac si Romanæ Aulæ perniciem ipse moliretur; idcirco Legatos nihil illi fidere Tridenti, nihil Pontificem ipsius Romæ administris. Iterùm verò eius aduentum Bononiam perurgebat, quasi cupidus ipsum habere spectatorem suorum operum, eorumque rectorem; tamen postea significaret, audire se ex litteris, quæ ad ipsum è Gallia superuenerant, aduentum illuc Pontificis haud acceptum futurum, quasi directum ad Synodi seruitutem. Quare ut is Principibus probaretur, opus esse, ut prius cum ipsis conueniret Pontifex de rebus gerendis: in quo suam ipse operam offerre tamquam singulare beneficium videbatur. Tandem Gualterio dixit, Rationem quamdam sibi suppeterè absoluedi intra mensem Concilij, sed non ante viginti dies eam à se patefieri posse: simul etiam Simonettæ spem ^g fecerat, se suosque Gallicos Præfules ad ea deuenturos, quibus Pontifici satisfaceret.

Interim arbitrabatur, propitiam auram studij plaususque communis,

1563.

^c Ad Borrom.

13. Martij

1563.

^d Litteræ

proximè ci-

tata.

^e Scriptum

Vicecomitis,

signatum

8 Martij

1563.

^f Ex plurimis

Gualterij lit-

teris.

^g Ex respon-

so Borrom.

ad Simonettâ

9. Martij

1563.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. III.
Cap. VII.

1563.

h Duæ Lega-
torum ad
Borromæum
8. & 14. Mar-
tij 1563.

h Arcane no-
tæ Gualterij
ad Borrom.
14. & 17.
Martij 1563

munis, quâ ad Synodi regimen eueheretur, sibi afflatum iri, si palam fieret, conuentum post tam acerbis altercationes in ea conuenire quæ ipse excogitarat ac proposuerat. Eapropter à Legatis petijt^h, vt exponeretur Patrum sententijs Decretum mansionis, eâ formâ præcise, quâ illis à se traditum fuerat, omiſſis mutationibus se conscio postea appositis, sicut illi statuerant: cum autem illi se difficiles in hoc præberent, subdidit ille, aliter palam futurum, Synodum non esse liberam. Quare Legati, ex morbo Seripandi numero animoque diminuti, ne qua perturbatio ipsis tribueretur, responderunt, Quamuis rei propositæ ipsorum iudicium repugnet, quod scirent complures Præsulorum repugnatos, tamen quando ille affirmabat id opus esse, ne qua species exhiberetur læsæ in Concilio libertatis, se Decretum proposituros, sed tamquam Lotharingi decretum, non tamquam suum denuntiantes, etiam tum, si quid inde absurdi oriretur, se extra culpam futuros. Hinc ille letissimus, assensum in eo Legatorum illicò Cæsariensis aperuit. Hic verò alterius rei causâ Præsides adiere, auditâque ex illis dubitatione, ne ab ea propositione dissidium excitaretur, adeoque competitâ ratione, quâ ad id impellebantur, affirmarunt, nihil ipsorum ac Cæsaris voluntati magis opponi, quàm argumentum quodcumque dissidiorum. Quare si quod illius periculum Legati prænoscerent, nullis conditionibus ad ipsum proponendum adducerentur: idque confestim Oratores Lotharingo retulere^h. Porro cum Antonius à Gualterio mitteretur ad Lotharingum, aliquid ea de re nuntiaturus, ille negotio prætermisso, vti mos est animis turbatione commotis, prosiliit in ardentem querelam: Opus fuisse, à suis familiaribus se doceri de Legatis, à Pontifice recens electis, Præsides verò, qui post aduentum tabellarij secum in cœtu fuerant, ne vno quidem nutu ipsum fuisse dignatos. Hinc à conditionum querimonijs ad rem ipsam, quæ magis illi dolebat, expostulandam progressus est, Magnam sibi videri iniuriam, quod Pontifex, cui plane competitæ erant ipsius conditiones, & Cardinalis, & Principis, & de Ecclesia benemerentis, animum non induxisset ad offerendam illi Legationem, quam sine dubio ipse recusasset, illius oblatae honore satis contentus. Hunc esse occultum sensum illius dicti à se paulò antè prolati, Non posse ante diem vigesimum à se patefieri Pontifici excogitatam ab ipso rationem absoluendi feliciter intra mensem Concilij. Etenim cum ipse Oeniponte regressus, apud se statuisset Mannensem Abbatem ad Pontificem mittere, rationem illam à se excogitatam illi expositurum, postea supersedere decreuerat, cum

com.

complures Præsulum Oratorumque legationem ipsi auspicarentur, adeoque cauendum sibi esset, ne Mannensis missio eò tendere videretur.

1563.

5 Gualterius his ex Antinoro cognitis, confestim Lotharingum adiit, ipsum pacaturus, dixitque, Putare se duas causas suasisse Pontifici, ne ipsum in eo gradu collocaret. Alteram, ne Cardinali noceret apud Reginam, quæ illum ad Synodum miserat, ut illi tamquam ipsius minister, & Gallorum ductor assisteret, non tamquam Pontificis personam agens: alteram, ne se & Apostolicam Sedem ampliori fructu priuaret, quem è Cardinalis studio à se collectum in sperabat, dum ille eam auctoritatem fiduciamque apud suos, cunctosque Transalpinos sibi conseruaret, quam idem renunciatus Pontificis minister extemplò perdidisset. Sed ille his excusationibus minime acquiescebat, & querimonias prosequabatur tanto animi ardore, tantaque prolixitate sermonis, quantis uti solent cordati homines, cum offensæ acerbiter amplificant quò sibi satisfiat, non quò animi commotionem inutiliter patefaciant. Quare in suspicionem venit Gualterius, illum secundi etiam honoris cupidum: quando electio Moroni ob antiquitatem Purpuræ ipsi spem omnem primi honoris ademerat, aspirare loco Seripandi, qui eo planè die Synodo noui luctus argumentum præbuit.

6 Febris illum inuaserat in cœtu^k, qui octauo Martij habebatur; statimque incessit alios metus, ipsum verò dubitatio mortis suæ. Quapropter nihil ille cunctatus, ne vnã quidem horam omisit in ijs præparationibus è propinquo peragendis, quas è longinquo peregerat toto religiosissimæ vitæ curriculo. Eucharistiam sumpsit non detractis vestibus, nec in lecto decumbens, sicuti quidam, de ipsius valetudine magis solliciti, ipsum cohortabantur, sed^l indutus vestibus, & innixus genibus, dicens, Velle se hanc postremam veniam petere quàm maximè decenti formâ; & in vltimo digressu à Collegis, à Patribus, à familiaribus, multum tenerioris affectus, plurimum pietatis mouit. Vtraque hæc animorum commotio aucta est, dum ipse alteram in ijs qui aderant cohibere vellet; videns quippe complures præcipuos Præsules amicos suos complorantes, illis Apostoli verbis eos allocutus est: *Quare contristamini, quasi in vobis non sit spes?* In quam sententiam egregium Latine sermonem habuit, & eiusmodi, ut ipsius exemplaria prodierint, seueriori oculorum iudicio comprobata, siue quoniam tunc eloquentior homo est, cum magis ex animo loquitur, siue quoniam commoti affectus locutio instar ignis est, qui non solum acrius vrit, sed clariùs

^k In Litteris Legatorum ad Borromæum 9. Martij vsque ad 17. & in alijs Vicecomitis, & Gualterij per eos dies.
^l Narratio citata Veneti Oratoris & litteræ Episcopi Tarulsi in firmo Iadrensi ad Cornelium 15. Martij 1563.

Historia
Concilij Tridentini
Lib. III.
Cap. VII.

1563. lucet à natura profectus, quàm ab arte depictus. Cumque suffusus nescio quis illius aures pupugisset, quosdam suspicari de sincera in eo Fide, fortasse ob proprias illius opiniones de peccato Originali, ac de Iustificatione, ætate Pauli III. in Concilio ab eo prolatas, compluribus primarijs Theologis ad se conuocatis, recitatisque singularim coram ipsis nostræ Fidei articulis, iuravit per Deum, qui se statim iudicaturus erat, illis semper se firmissimè adhæsisse adensu cuiusuis dubitationis purissimo.

m Vide Ciac-
conum, &
Vghellum in
Italia sacra
de Ecclesia
Sarazanensi
epist. 55.
n. 4. Martij
1563.

Scriptandi periculum proximum, post Mantuani casum, incredibile est quo dolore ac terrore Synodum opleuerit, quasi irati sibi Cæli argumentum. Atque ne hæc iactura posterior, ubi Diuine voluntatis consilio, non tribueretur vitio, perinde ac prior artis humanæ verteretur, illi curando summâ sollicitudine adiecit animum Simon Pasqua^m Genuensis, Sarazanæ Episcopus, vir varijs disciplinis eximius, sed medicinâ præcellens, aded vt Vicecomes, paucis antè diebus admonens Borromæum exemplo Mantuani, quantum inferat detrimenti medicorum imperitia, auctor illi fuerit, vt Romam alio prætextu Simonem acciret, quò valetudini iam malè affectæ Pontificis operam daret. Nec reticero ad pleniorè huiusce viri notitiã, illum ante acceptas infulas missum à sua Republica fuisse Oratorem ad Philippum Regem, & post exitum Concilij summo gradu, sed paucos menses cohonestatum. Sed quidquid diligentia & à Pasqua & ab alijs adhibitum est, nihil profuit, ne post alternas grauis timoris & leuis spei vices die 17. Martij egregius ille vir occumberet.

Natales ille habuerat in vrbe Neapoli ex nobili familia ante septuaginta annos, quinquaginta sex habitum Eremitarum S. Augustini gesserat, ab eo susceptum, dum illum Ordinem moderabatur Ægidius Viterbiensis, ipse quoque eruditissimus Cardinalis. Hic statim optimam iuuenis indolem agnouit, & ex ea bene culta fructus decerpfit. Cum Scripandus parem ingenio linguam obtineret, non eloquentiã minùs excelluit, quàm scientiã. A Paulo III. Ordinis Vicarius Generalis electus est, & ab Ordine postea Generalis Magister. Adijt, ad agenda patriæ suæ negotia missus, Carolus Quintus, qui non ob alias preces, nisi promeritorum ipsius, illum nominauit, & inuitum adegit ad Archiepiscopatum Salernitanum. Postea Pius IV. eiusdem capiti Púrpuram imposuit, potiùs ad nouos labores adiiciendos, quàm ad susceptos remunerandos, cum illum iusserit desudare in perducendo ad exitum Legati auctoritate Concilium illud, cuius primordijs plurimum

lucis ac fulcimenti sub Paulo III. attulerat Generalis Magistri conditione. Hs quæ ille in vtroque statu ibi egerit sapientiâ, consilio, studio & exemplo, nostra historia pluribus in locis scateret. Possimus in animum inducere, ipsûm à fortuna male habitum, quippe denegante perfectum ab eo conspici ædificium illud, cuius idem tam præcipuus architectus extiterat, si fugeret è memoria, veram fortunam Deum esse, atque animis virtute præditis non auferri, sed augeri voluptatem ob res prosperas Religionis in terris, cum ipsis ea licet è cælo spectare.

CAPVT VIII.

Armorum tumultus Tridenti inter varias Nationes, agrè tandem sedati. Cæsaris litteræ ad Præsides, & ad Pontificem, & quatuor ipsius postulata. Alteræ ipsius ad eundem litteræ arcana; & Pontificis ad vtraque responsum.

AD augendum Legatorum angorem ex duplici morte, alterâ iam spectatâ, alterâ tunc tantummodò formidatâ suorum Collegarum primæ notæ, maximæque auctoritatis, togatis paulò antè certaminibus accesserant armata. Octauo^a Martij iurgium coortum fuerat inter complures famulos duorum Episcoporum, Galli & Hispani, in quo Gallus quidam lethalem plagam accepit: & rumor fuit (veraxne an pro more famæ, quæ fortunæ propitiæ aduersari solet) vim iniquius illatam illi fuisse, quippe quoddam plures Hispani in Gallum irruerant; adeoque quidam ex Italis accurrerunt, illum aut adiuturi, aut vindicaturi: hinc Hispani in Italicam nationem commoti, cœperunt quemcumque Italum, quem inermem offendissent, malè habere. Quare frequentes in rixas itum est, per quas non effusas, sed enutritas irâ atque odio, eò deuentum, vt ampliùs Præsules non auderent famulos extra domum mittere, nec etiam ipsi famuli prodire, siue audiendi Sacri, siue cœtus adeundi causâ, nouas semper turbas extimescentes, præfertim ob inductam consuetudinem conclamandi, *Italiam, & Hispaniam*, quod multitudini temerariæ ac leui prælij signum sonabat, quasi ex fidei studio in gentis suæ dignitatem. Conuentibus à Legatis dies aliquot intermissis, præcipuos interim Nationum Episcopos conuocarunt, quò pax componeretur; sed nihil peractum: & duodecimo Martij tantâ armatorum frequentia concursus est, vt conflictus potiùs quàm rixa videretur, multis aut occisis, aut vulnè-

^a Dux Legatorum ad Borrom. 15. Martij 1563. & Diarium 8. itis quo aliquid variat ob ea, quæ Legati narrant.

1563.
 Ex varijs
 legitimis ta-
 bulis peres
 Auctorem,
 in quibus et-
 iam constat
 datam fuisse
 postea à Le-
 gatis Pog-
 giolino ex
 parte ipsius
 iurisdictione
 illius præfe-
 cturæ.

vulneratis. Legati in tam horrifico tumultu opem petierunt non solum à Tridenti Præfecto Dario Poggiolino Imolensi^b, sed etiam à Duce militum Cæsareo, vrbis custode, qui per consuetum æris campani sonitum bonam militum manum in foro coëgit, quibus tunc tumultus repressus; sed illicò terrore sedato furor exarsit. Quare Legati per expeditum tabellarium monuerunt Marduccium Cardinalem, qui Brixinone non longè Oeniponte Comitibus præstolabatur, & Nicolaum ipsius parentem, vt redirent, rebusque adeò perturbatis consulerent, ac frænum iniicerent. Sed cunctante Cardinalis responso, & ægrotante ipsius Parente, adeoque itineris impotente, nec ordinario militum præsidio viribus satis pollente ad inquietos coërcendos, nihil suppetebat opportunius, quàm vt arma cunctis demerentur: quod principio succedere non potuit; siquidem Lotharingus inter denuntiatas sibi suspiciones de paratis vitæ suæ insidijs armatam familiam postulabat, nec peculiari custodiæ publicorum armatorum, à Legatis exhibita, acquiescebat. Quod autem Lotharingus iuste incolumitatis suæ suspitione petebat, idem ab alijs nimiam quâdam dignitatis suæ re-
 lotypiam petebatur. Lansacus existimabat, sui muneris honori debent huiusce priuilegij indemnitate, sine vlla numeri limitatione, & ne scripto quidem traditis suorum famulorum nominibus, quò ven-
 à simulatis discernentur. Quare neque pariter Hispani se inermes esse patiebantur: & ex inopia opportuni consilij sex iam dies con-
 uentus intermissi fuerant; cum demum Legati cunctis Oratoribus accersitis aperte denuntiarunt, Si vellent Tridenti Concilium, opus esse vt pacem quoque Tridenti vellent, & vbi animi ita feruescent,
 nullam iniri posse rationem pacis, nisi subtractis instrumentis belli,
 nimirum armis. Quapropter idoneum tempus non esse custodiendi tenaciter priuilegia, quæ in alijs rerum conditionibus faciunt
 ad pompæ ostentationem, nunc verò ad sanguinis effusionem. Et
 quoniam tam diu perdurat in vano pertinacia, quamdiu non anim-
 aduertitur eadem solidò nocere; cum abhorrerent omnium Orato-
 rum animi à dissolutione Concilij, in hoc conuenerunt, vt hono-
 ris gratiam ipsis, & certo famulorum numero liceret arma gestare, ita
 tamen, vt eorum syllabus Magistratui traderetur, appositis nomi-
 nibus, distinctisque tesseris, fallaciæ haud obnoxii: vt idem conce-
 deretur extra omnem limitem Lotharingo ob proprias & cogentes
 causas. Sed cum eiusdem syllabi vinculo cuiuscumque alterius
 familiæ illa interdicerentur: & sicuti efficacissima prohibitio, in eo
 quod ratio decori postulat, est superiorum exemplum; ita Legati
 legis

legis obseruationem à suis familijs cœpère. Hoc pacto extinctus tumultus, & die postero 16. Martij conuentus habiti. Plurimum autem postea contulit quietis firmitati Cæsareum edictum, vt quicumque in rixa deprehensus, Tridento exularet.

2 Non tamen otrabatur negotium, cœtibus otiantibus. Reuersus fuerat ab Aula Cæsaris Drafcouizius^o, litterasque à Ferdinando ad Legatos scriptas attulerat, & aliarum litterarum, quæ ad Pontificem mittebantur, exemplar, simulque Præsides orabat, vt suam ipsi operam apud Pontificem impenderent super petitionibus illic expositis. Præstolabantur illi post huiusmodi colloquium Oenipontanum, & post tot consilia Ministrorum Theologorumque, grandio-
6 Litteræ Legatorum ad Borromæum
9 Martij 1563.

rem quemdam partum, & fortasse formidabiliorem. Sed neque Drafcouizius voce quidquam addidit præter ea quæ scripto exponebantur, neque hæc ipsa quidquam summatim continebant, nisi post vniuersalem querimoniam quatuor peculiaria postulata. Querimonia in eo vertebatur, quòd Synodus non procederet ordine à Principibus sperato, & Christianis necessario: quòd plures menses sine vlla Sessione abijissent; & quòd dum expectabatur Patres reconciliationem dissidentium curaturos, ipsos inter se dissidere & concertare audiretur, graui fidelium offensione; cui malo Cæsar Pontificem rogabat vt remedium admoueret.

Primum ex quatuor capitibus exponebat: Rumorem esse, de dissolutione aut suspensione Concilij cogitari, ad quod fortasse impelli Pontificem à memoratis dissensionibus: sed à Cæsare pro singulari filij reuerentia illi significari, sibi aliam omnino sententiam esse. Hinc exitum iri in multis desperationem, in multis desperatum, in quamplurimis offensionem, id tamquam fugam ab agitata morum emendatione interpretantibus. Ex eo magnum discrimen imminere: populos, quasi in naufragio, se proiecturos velut ad tabulam, ad Synodos proprias Nationum, quæ Religioni tam noxiæ ab ipso Pontifice censebantur, & e contrario à tot Prouincijs toties fuerant efflagitata.

Secundum continebat præualidam petitionem, vt in Concilio plena libertas concederetur, quâ fas esset Oratoribus & Episcopis proponere quidquid ipsi arbitrarentur consentaneum retinendæ Religioni, & obedientiæ Pontifici debitæ, ac conducibile Regnis peculiaribus; atque vt non minùs frueretur Synodus eâ libertate in dicendis sententijs, rebus ita constitutis, vt decerni posset sine mora confugiendi aliò (quod Romam significabat:) huiusmodi esse maiorum exempla; nec oportere Christiano-

Pars III.

D d d

rum

Historia
Concilij Tridentini
Sessio III.
IV.
De reformatione
discipline

1563.

rum animos, aded exulceratos ac perturbatos, irritari nouis modis inductis

Tertium, sollicitum emendationis studium expromebat. Hic petebat à Pio Ferdinandus per summam reuerentiam, vt sibi certo persuaderet, id ab ipso non dici quò derogaret siue sapientiæ siue probitati singulari Pontificis, siue eiusdem prerogatiuæ atque auctoritati, ad quam tuendam paratus erat & regnum & vitam impendere: sed solùm, quia cùm varia fuissent ad se perlata quæ animos à Sede Apostolica potuissent auertere, suum esse officium existimarat (quippe qui eiusdem se filium primogenitum, & Ecclesie Patronum profitebatur) ea illi significare, vt pro sua prudentia, & ope Diuinâ imploratâ, ijs consulere; ad quod quidquid ipsè cogitari posset, vnâ pollicebatur.

Postremum dicebat: Cùm in Historijs legeretur, plurimum sapientis Concilijs profuisse summorum Pontificum Cæsariumque præsertim; prompto se animo esse ad cuncta incommoda toleranda, cunctaque negotia negligenda tam sacrosancti operis gratiâ, atque ad id quoque Pontificem cohortari.

De negotio emendationis, intra formulas vniuersales hanc epistolam continuit Cæsar, non sine quadam Legatorum admiratione: id tamen ab eo factum est, propterea quò de eodem argumento altera eodem tempore scripta ab ipso fuerat ad Pontificem arcana, & Legatis ignota, rato eam formam rei subiectæ magis consentaneam: nos, quò minus lectoris memoria defatigaret, huius prius summam responsionis publicæ ad epistolam publicam apponemus, dein summam occultæ tum epistolæ tum responsionis continenter afferemus.

d 18. Martij
1563.

In publico responso ^d initium ducebat Pontifex à laudibus consuetis, pietatem Cæsaris extollentibus, cùm ipsas quoque Patrum dissensiones improbare.

Quod spectabat ad primum caput, existimabat pariter, summam offensionem futuram quamlibet suspensionem: sed affirmabat, nunquam se animum ad eam adiecisse, quin magnorum Principum cohortationibus in eo repugnasse. Ad secundum: Amari à se Concilij libertatem, præsertim in ferendis sententijs: facultatem proponendi directè Præsidentibus reseruari, pro eo quò fieri consueuerat in rectè constitutis communitatibus; atque de eo consensisse eandem Synodum ab initio, concordia sententiâ, vno vel altero exceptis: sed velle se, vt Legati postulationibus Oratorum, ac præsertim Cæsarianorum, satisfacerent. Quòd si in eo deessent, pollice-

batur se rebus prospecturum : sibi tamen displicere Patrum discordiam de articulis quos Legati non proposuerant, nec Lutherani oppugnant.

1563.

De tertio, Nauiter à se animum intendi ad disciplinæ correctionem, & iam rem inchoatam fuisse in Aula Romana, nullâ cuiusvis iacturæ suæ habitâ ratione. Postremò ad quartum respondit, Nec angustias sterilitatemque Tridentinas duabus Aulis tam amplis capiendis satis esse, nec ob propinquos Rhætos Heluetiosque hæreticos ac Protestantes tutum ibi domicilium futurum, cum adhuc memoriæ obuersaretur fuga Oeniponte inuidiosissimi Caroli Quinti. Præterea sibi non licere Româ adeò recedere sine tumultus discrimine, propter terrorem classis Othomannicæ. Suum denique accessum ad Tridentinam urbem detrimento futurum fuisse, ut qui ad opprimendam Synodi libertatem tendere videretur. Suum tamen Bononiam aduentum à se offerri ad Cæsarem coronandum, quò fortasse Concilium spontè se contulisset, ibique à Pontifice disciplinæ leges pro Cæsaris arbitrio magna ex parte statutum iri : sed cuncta ut copiosius per nouum Legatum Moronum ipsi exponerentur, se curaturum. Hanc sententiam duæ publicæ mutæ litteræ complectebantur. Iam de arcanis.

In initio arcanæ suæ epistolæ Cæsar in Pontificis memoriam redigebat humanam mortalitatem, adeoque necessitatem emendationis maturandæ, antequam ab aliquo infortunio cœptû opus præcideretur, quin nimis diu protractam iam fuisse Concilij conuocationem.

Primo loco videri sibi formam excogitandam esse, quâ Pontificis electio omnino sanctè rectèque haberetur, ac potissimum sine vlla simoniæ suspitione; siquidem à sano capite in membra reliqua sanitas deriuatur. Hinc gradum faciebat ad creationem Cardinalium & Episcoporum, commemoratis dotibus quibus illi opus haberent; monebatque quantum ab eorum opera, exemplo atque existimatione bonum ac dignitas Ecclesiæ dependerent; & tamen ex vtrisque conspici nonnullos gradu inferiores, parum honorificos, ac parum vtilis eidem Ecclesiæ. Et quoniam ex Episcopis alij à Pontifice promouebantur, alij nominabantur à Principibus, alij ab Ecclesiasticis Collegijs eligebantur, primi atque alteri experimento plerumque deprehendebantur reliquis meliores, dubitari posse de huiusmodi electionum sinceritate, adeoque ipsis prospiciendum.

Angebatur postea Cæsar aliquantò liberius quàm in publicis litteris, quòd omnia Romanæ deliberationi committerentur; &

D d d 2

quòd

Historiæ
Concilij Tridentini
lib. III.
IV.
Tribus

1563. quòd ibi prius in cœtu Pontificio quàm in Tridentino agerentur, ac proinde videri duo extare Concilia. Satius ex opposito esse, vt Pontifex ab Oecumenica Synodo consilium caperet, quàm à suo peculiari conuentu, atque vt ex ea comprobante leges quoque ad Pontificia Comitia, Romanamque emendationem spectantes ipse constitueret.

Dein extremam necessitatem ostendebat mansionis Episcoporum apud suas sedes: de quaestione id temporis agitata, diuini necne iuris ea esset, locum dari suspitioni, complures Episcopos ad eam partem propendere, quam Pontifici gratiorem arbitrarentur. Præterquam quòd in tres classes Episcopos diuidebat, alios aspirantes Purpura, alios pauperes, alios opulentis Ecclesijs dotatos, & ipsis contentos: dubitandum non esse, postremos sententias suas sincere dicturos; sed suspitioni causam suppetere, vtrisque prioribus mansionem molestam futuram. Breuiter à se rogari Pontificem, vt vbi ipse cognosceret id sibi fas esse secundum Deum, sineret eam definitionem progredi. Et quamquam ipse Pontifici minimè negaret auctoritatem relaxandæ mansionis, ab eodem tamen se petere, ne vniuersalis vtilitatis gratiâ eam exerceret.

Auerteret Deus, adijciebat, vt sibi caderet in animum aduersari Pontificis auctoritati, à Christo illi traditæ, quâ idem secundum ipsum Christum in terris Ecclesiæ caput erat. Tamen defendendam quidem esse à Pontifice Pontificiam auctoritatem, cui suas omnes vires iterum ipse offerebat; sed ita defendendam, vt palàm fieret, in eo non nisi Diuinam gloriam, incrementum Fidei, & Ecclesiæ vtilitatem quaeri.

Hæc epistola vt liberis ac significantibus formulis referta erat, ita in principio, in medio, in fine demulcebatur officiosis vocibus exultationis, reuerentiæ, subiectionis; præcipuè verò illæsum præstabat à quauis leuissima labecula tum Pontificem ipsum, tum ipsius potestatem: quin vtrique plurimum venerationis exhibebat. Addebat Cæsar, Scorsim ab altera hanc à se datam epistolam, propterea quòd nouerat illam per complurium manus ituram. Suo caractere hanc exaratam à se non esse, ne Pontificis oculos scabrosa illius forma defatigaret; adhibitum tamen fuisse ministrum fidelissimum, & cuius calamo in arcanis grauissimis utebatur: à Pontifice se poscere, vt consimilis ministri operâ ad ipsum rescriberet. Adiecit ad calcem versus aliquot suo chirographo, amorem obsequiumque spirantes, per quos Tridentum rursus Pium inuitauit.

Pontifex in hanc sententiam respondit: Se prudenter admoneri,
à Cæ.

à Cæsare propinqui transitus ab hac vita mortali : defixum in eo animum à se geri , & inter alia , quæ ad terrificum illud iter ipse parabat , non infimo in loco esse studium sollicitum Ecclesiæ , sibi à Christo commissæ , reformandæ . Meritò affirmari à Cæsare , incredibiliter interesse Christianæ Reipublicæ rectam sinceramque summi Pontificis electionem : editas super eo fuisse à superioribus Concilij ac Pontificibus tam sanctas prudentesque leges , vt nihil superaddi posse videretur : verumtamen quò abusus omnis eradicetur , promulgatum à se fuisse recens diploma , cuius exemplum ad eum mittebat . Libenter , antequam illud ederet , cum Synodo à se communicatum iri , quod postea ab illa probatum vulgaret : sed quò minùs id faceret se abstinuisse , quippe præteritas dissensiones expertum ; quâ experienciâ sibi compertum erat , ægrè quidem ibi quidquam vniquam confectum iri in tantæ molis negotio , tot capitibus , tot animaduersionibus obnoxio . Quare perinde fuisset illud diploma Synodo committere , ac efficere non vt trutinæ exponeretur , sed vt hæreret in sabulo . Idem quoque respondebat de reliquis Aulæ correctionibus : quas tamen aiebat à se non nisi auditis plurimorum præstantissimorum hominum sententijs constitui : si diploma memoratum vellet Synodus solemniter comprobare , gratissimum sibi fore . In animo sibi non esse novos Cardinales eligere ; sed vbi ad id inclinaretur , studium à se impensum iri ad eos eligendos ijs ornatos dotibus , quæ à Cæsare postulabantur , ac ea de re Moronum Legatum plenè cum eo collocuturum . Æquis votis optabile esse , vt idem proportione seruaretur in Episcopis : & huic rei iam consuluisse Concilium Decreto suo , quod vt custodiretur se curaturum , adeoque vt admouerentur Ecclesijs homines digni , ac priùs in ipsorum antea actam vitam moreisque diligenter inquireretur , nec minùs vt seueriùs acta consueta formarentur .

De eo quod spectabat ad mansionem , se optauisse vt Synodus decerneret , & apud se statuisse eius Decretum comprobare . Sed ad id usque temporis plurimum fuisse decertatum , decretum nihil , propter sententiarum varietatem . Nunc in animo habere se , vt , siue declararetur mansio esse legis humanæ siue Diuinæ , ab omnibus ea inuiolatè seruaretur , & vel ab ijs Cardinalibus , quorum administrationi Ecclesiæ committebantur : quandoquidem rei necessitatem intelligebat , eo præsertim tempore , quo in omnem ferè prouinciam hæresis contagio serpebat , & Christi ouili opus erat suorum Pastorum præsentia .

Velle se , vt integrâ libertate Synodus frueretur , neque vniquam

D d d 3

præce-

Historiæ
Concilij Tridentini
lib. III.
cap. VIII.

1563.

præcepisse, ne quid ibi stabiliretur se inconsulto. Interdum tamen euenisse, vt in quibusdam magis arduis ipsum Legati consuluerint, nec à se consilium suum potuisse aut debuisse denegari. Nihil hoc aduersari libertati; quin nec inconueniens, nec insolitum fuisset, si Synodus ipsa sententiam rogaret Apostolicam Sedem, primam Ecclesiæ Cathedram, & veritatis magistram. Nec speciem duplicis Concilij præberi, quòd Concilium superiori suo coniunctum cerneretur, magis quàm in homine duo corpora appareant, quòd membra coniuncta & obtemperantia capiti videantur. Nihil pariter dedecere, si Pontifex, quòd reddat Legatis petita à se consilia, consuleret Cardinales eximia prudentiæ ac doctrinæ; præsertim eùm suæ mentis non esset, vt ipsius consilia Synodum cogerent ad ea amplexanda.

Grates agebat de oblata per omnem virium conatum defensione Pontificiæ auctoritatis, de qua admodum piè scribi à Cæsare, & secundùm etiam Pontificis mentem, dum monebat, sustinendam custodiendamque eam non esse, nisi ad Dei gloriam, & emolumentum Religionis.

Ad inuitationem Tridentinam ea summatim repetebat, quæ suis in altero diplomate differuerat. Rei veritas ita se habet, hæc duo Pontificis responsa ad Cæsarem, quorum summam attulimus, & quorum exemplar in volumine litterarum Pontificiarum continetur, parata quidem, sed non missa fuisse; cum videretur materia vasta, ac digestu prædura, necesse habere vt paulatim à calore vitali halitus concoqueretur. Quare illorum vice Pontifex breuiter ad Cæsarem^e rescripsit, ipsum commendans ob eiusdem pietatem in Pontificem, Sedemque Apostolicam, ob studium vtilitatis conferendæ Christianis gentibus ex correctionibus ab eo propositis, nec minus ob denegatam ab eodem fidem falsis rumoribus. Dein significauit, responsiones ad singula capita, Cæsari, vt ipse certò credebatur, acceptas, redditum iri coràm à Morono, vtrique ipsorum probatissimo, qui breuè Legatus ad ipsum iturus erat, præter legationem Tridenti postmotum ab eodem exercendam. Interim certo esset animo, se nec suspensionem nec dissolutionem velle Synodi à se coactæ, ac retentæ tanto labore, tantoque tot Principum auxilio; sed honestum ac fructuosum exitum, cum ea morum emendatione, & cum eo Christianæ Reipublicæ bono, quæ curæ atque spei præteritæ responderent.

Iam verò non modò Suauem latuit, hæc responsa fuisse solum concepta, non parata (quod magno vitio illi non verterem) sed in
narran-

20. Martij
1563.

narranda tum earum, tum litterarum quas Cæsar scripsit, sententia, palàm facit, ad se peruenisse crassam quamdam & confusam quasi vmbra, ad cuius normam ipse postea confidit eorum sententiam à se depictum iri, pro eo quod sibi verisimile visum est. Etenim non modò tacitus omnino præterit distinctionem publicæ arcanæque epistolæ mutæ, sed nec nisi modicam partem veræ præcipuæque illarum summæ recenset; & è contrario somniat, ibi à Ferdinando quæstionem institui cum Pontifice, an Cæsar, aliorumque Principum consensus necessarius sit & conuocationi & dissolutioni, suspensioniue Conciliorum, appositis prolixis responsis probationibusque Pontificis pro absoluta sua potestate: quod neque rerum conditionibus, nec Ferdinandi reuerentiæ congruebat. Quare Suauis in his depingendis non inquam verum narrauit, de quo parum laborabat, sed nescijt illud confingere, quam artem profitebatur. Præterea Cæsarem inducit in Romæ contumeliam multa iactantem, de quibus modestus ille cordatusque Princeps nihil ad Pontificem scripsisset. Equè insuper falsa est longior querimonia, quam idem adducit in Pontificis responso, aduersus eos, qui dissertationes habebant in Concilio ad oppugnandam auctoritatem, Sedi Apostolicæ à Christo impertitam in Ecclesiam vniuersalem; & quædam iracundior punctio, in qua diceret, reliquorum Principum Aulas minùs reformandas non esse: & cum Cæsar enumerasset multa ex deprauatis moribus incommoda, omnium maximum, & reliquorum fontem, silentio fuisse ab eo prætermisum; nimirum, eos quibus lex à Concilijs accipienda erat, velle Concilijs legem dare. Enimuerò illis epistolis, meram beneuolentiam vrbanitatemque redolentibus, ne granum quidem aspergebatur illius aloës, quæ in hortis solùm Suauianis nata est, quamquam colocynthis potiùs quam aloë dicenda est; huius siquidem amarities seruat corpora, illius verò corrumpit.

Verax tamen est, dum refert, præter hæc à Ferdinando litteris significata, Delfinum Nuntium scripsisse^f, Seldium, egregium Iurisperitum, magnum Cæsarum Cancellarium, conatum fuisse illi persuadere, omittendas esse voces illas, *vniuersalis Ecclesiæ*, ne molesta litigia suscitarentur, & ne Cæsar alijque Principes ad expromendam in hoc mentem suam traherentur; atque in hanc sententiam cum ipso Nuntio Cæsarem postea locutum fuisse^g. Quare fieri cœpit, Theologicas Tridenti controuersias non per verba componi posse, sed per silentium, quod sæpè sicut vmbra, quamuis in se nihil sit, optimum est vt alijs bene sit.

^f Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 18. Martij 1563.

^g Litteræ Legatorum ad Borromæum 18. Martij 1563.

CAPVT

Historia
Concilij Tridentini
S. III.
IV.
V.

1563.

CAPVT IX.

Nova Casarianorum Gallorumque Oratorum apud Legatos petitio, & horum responsio. Discessus Lotharingi Venetias, eiusque ad Gallie Regem litteræ. Vicecomes ad eum profectus, de aduentu Pontificis Bononiam cum illo acturus, & colloquij inter eos summa. Musottus à Lotharingo adscitus, ut sibi à Secretis esset, & Oliuus consueta Concilij munera profectus. Cætus Casarianorum apud Guerrerum habitus de usu Calicis, & auctoritate Pontificis. Transitus Mantuana Ducis Tridento.

a Litteræ Legatorum ad Bortomæum 15. Martij 1563.

PRæter memoratas Cæsaris postulationes nondum cessabant Oratores Cæsarei stimulare Legatos ^a, ut ei qui à Secretis erat, socios adiungerent: illi siquidem re ipsa diffidebant omnino Transmontani, quippe & vnico, & penitus Pontificio. Sed facili negotio Præsides petitionis vim declinarunt expectatione recentium collegarum, sine quibus rem tanti ponderis induci par non erat.

b Litteræ Legatorum ad Bortom. 18. & 22. Martij 1563.

Eadem Gallis obtenta excusatio, ad grauiores emendationes ipsos sollicitantibus ^b. Quoniam verò ij ob eiusmodi causam studebant Legatos abducere à dogmatum tractatione, quasi à magno temporis dispendio cum paruo commodo, responsum ab illis est, non ita cunctos sentire; quin vrgeri se à Cæsare, ut disputationibus ageretur quidam articulus de Matrimonio, ad coniugatos & ad sacerdotium spectans.

c 22. Martij ex Diario, & litteris Legatorum eo die.

Porro disputationibus Theologorum breuiter ^c absolutis, Legati ad Ordinis corruptelas operam conuerterunt, quò eas Conuentus iudicio exponerent, statim ac delecti ad illas colligendas Patres minus suum obiissent: interim electos collegas sollicitabant. Lotharingus verò cum animaduerneret, vsque ad eorum aduentum quamdam feriarum speciem fore, eâ cessatione usus est, ut Patauium ac Venetias excurreret, siue ad meram animi relaxationem, siue ad negotium, quod semper potest, semperque creditur intercedere inter Principum congressus. Secum adduxit complures ^d ex Theologis, & quosdam ex Episcopis primarijs, & Patauium recta perrexit, quò illic in propinquo loco cum Hercule Ferrariæ Duce, sibi sanguine coniuncto, conueniret, ut effectum est, & quò postea Venetias iret, proximas Paschatis ferias peracturus. Antequam discederet ^e, breues litteras ad Regem scripsit, quibus exponebat, disputasse

d Litteræ Vicecomitis ad Bortomæum 25. Martij 1563.

e 18. Martij 1563.

tasse Theologos de Matrimonio multa cum doctrina, sententiarumque varietate: spondere Legatos, confestim disciplinæ capita se complexuros; sed nihil sperandum de Synodo, donec accederent duo novi Præsides, duobus demortuis successi, & donec simul interim compertum esset, quid Romam afferret ab Aula Hispanica Aloysius Auila, nouus Philippi Regis Orator. Exemplar etiam misit epistolæ publicæ, à Cæsare missæ ad Pontificem, sibi que ab eo communicatæ. Quædam ex his pariter significauit Reginæ Lanfacus; adiecit que, Cum Theologi censuissent, fas esse Pontifici, in aliquo casu ingentis publicæque utilitatis, legem relaxare Sacerdoti ad matrimonium contrahendum, credibile esse, id ab illo indulgendum Borbonio Cardinali, pro eo ac à Rege optabatur; id que Lotharigo Cardinali pergratum fore. Ratio erat ^f, quoniam con-

f Arcanæ notæ Gualterij ad Borrom. . . . Martij 1563.

3 Studuerat plurimis argumentis Gualterius Lotharingum ab eo consilio adeundi Venetias abducere ^g. Etenim ex animi ægritudine, quæ in illo comperta erat erga Pontificem & Legatos, sibi quemque inducturum in animum, huiusmodi secessionem ab illa fuisse profectam, adeoque in ipso patefactum iri animum parum propitium, parumque bonam spem in eam Synodum, utpote minimè laborante, quòd ex sua suorumque profectioe res illic in sterili atque ignobili otio langueretur. Contrà verò si perstitisset, ita ibi negotia digestum iri, ut ad recentium Legatorum aduentum liceret postremam illis manum ad mouere. Sed Lotharigus in ea illius motus voluntate immobilis perstitit, varijs obtentis coloribus, qui numquam non suppetunt ad depingendam huiusmodi consiliorum utilitatem.

g Litteræ, & arcane notæ Gualterij ad Borromæum 22. Martij 1563.

4 Vix ille discesserat, cum peruenere Tridentum litteræ Borromæi ^h ad Gualterium ac Vicecomitem, quòd cum Lotharigo pressius ageretur de Pontificis aduentu Bononiam, de coronatione illic Cæsaris, ac de translatione Synodi, de quo cum utroque Præsule Lotharigus non semel sermonem habuerat; quòd animo Pontificis adeò infederat, ut illud Cæsari offerri voluerit in responso ad Ferdinandi litteras, ipsum inuitantes ut Tridentum conuenirent, per

h Signatæ 4. & 7. Martij, sicuti ad eas responsa 25. Martij & 5. Apr. 1563.

Pars III.

E e e

Moro-

oriae
ily Trid.
s III.
1563

1563.

Moronum Legatum illi reddendo, vti narrauimus. Quocirca Gualterio ac Vicecomiti præcipiebat, vt rem cum Lotharingo transigerent, quò ille cum Cæsare perficiendum curaret. Sed Gualterius, cui diutiùs ingenium Lotharingi exploratum erat, existimauit perinde fore post illum currere, ac ipsum in fugam agere: nec deerat aliud quod argumentum ad hoc persuadendum, cum idem Lotharingum Oeniponte reuersum ea de re iterum allocutus, multò magis ambiguum languidumque repererat. Quapropter quando iam ille Tridento discesserat, noluit aut pedem aut calamus ad id mouere, sed solùm quietè rem contulit cum Archiepiscopo Senonensi, qui Tridenti manserat, & sine dubio super ea ad illum scripsisset. Hanc aiebat Gualterius optimam sibi artem videri cum Lotharingo adhibendam, quâ illi ostenderetur Pontifex eò adduci Cardinalis consilio, & quasi postulato, cum is in eo esset hominum genere, in quibus tunc voluntas tepescit, cum eam in alijs succensam animaduertunt.

† Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 25 Martij 1563.

‡ Variæ litteræ Vicecomitis Pataulo ad Borrom. † Litteræ Borrom. ad Legat. 17. Martij 1563.

Aliâ Vicecomes incessit viâ: abiit ille post Lotharingumⁱ, Simo-
nettæ consilio ad id impulsus: sed ad commentationes itineris declinandas vulgavit, Patauium se contendere ad inuisendum fratris filium, auditorem in eo Gymnasio, grauiiter ægrotantem, & quem diem iam obiisse reperiebat. Cùm illuc eodem die quo Lotharingus peruenisset, illic ipsum inuisit, reddiditque litteras Borromæi^k, compositas ad studiosam & honorificam doloris significationem ex obitu Guisij Ducis, in cuius laudes semihoram insumpserat Pontifex in Senatu^l: simulque præceperat, vt solemne illi funus celebraretur, sicuti magnis regibus perfolui solet, vniuersi Collegij interuentu. Huic in ea familia iacturæ noua postea accesserat ex morte magni Gallia Prioris, vt vocant, qui pariter Cardinalis frater erat, nondum Romæ cognita, & per consuetam constantiam ab illo tolerata. Gratissimum ipsi accidit primum illud officium Vicecomitis, cui breui redditâ responsione, extemplo percontatus illum est de Moroni ad Cæsarem accessu. Nec Vicecomes, cùm videretur iam aditus opportunus, itineris sui causam dissimulauit. Reuocatis igitur in memoriam ijs quæ Lotharingus agitarat de aduentu Pontificis Bononiam, ac de rebus alijs, quæ illic confici potuissent, dixit, de illis à se plenè Borromæum edoctum fuisse. Hic verò subsistens, expectauit, vt alter ea de quibus disseruerat, sicut accidit, confirmaret, percontatus per summam curiositatem, quænam Pontifici mens inesset. Tunc Vicecomes siue ad vsuram, siue ad ostentationem libertatis, Borromæi & Delmii Nun-

Nuntij, ad quem ille scripserat, responsiones ostendit. Vtriusque sententia erat, comprobari consilium, optarique operam Lotharingi apud Cæsarem, quâ illum ad id pertraheret. Sed is aut in ipsa re animaduertens spem à se factam supra quàm posset, aut pro ipsius ingenio, quod Gualterius descripserat, linguâ statim vultuque mutato, Prius, inquit, expectandum esse responsum Pontificis ad Cæsarem, qui eum Tridentum secum inuitauerat, nec minus ea, quæ nouus Orator Hispanus Romæ peregisset. Expeti à Principibus plenam morum emendationem, cuius ad id vsque temporis non nisi vanus sonitus longinquarum pollicitationum exceptus fuerat: ab huiusmodi conuentu Bononiam Pontificis, Cæsaris, & Concilij, excitari posse suspicionem alicuius in hæreticos fœderis, quo ad præuertendum, & ad Christianam Rempublicam perturbandam stimulantur: suam à se operam interponendam non esse illi negotio, quando Pontifex tam modicam in ipso fiduciam præ se ferebat, vt ne obtulerit quidem legationem, quam ipse recusasset, sed eius honorem, tamquam æstimationis testimonium, plurimi fecisset. Studuisse maleuolos quosdam sollicitare Pontificem ad eam electionem, quod præuiderent, à Cæsare alijsque Principibus ipsum propositum iri, atque ab ijsdem maleuolis nouum semper pabulum suppeditatum fuisse Pontificis animo, quò aduersus ipsius sinceritatem suspicio nutriretur.

6 Ad hæc Vicecomes: Frustrâ lucem aliam expectari de mente Pontificis ex eius ad Cæsarem responsis, aut ex eius cum Auila sermonibus, quandoquidem ea clarè liquebat in litteris Borromæi, ipsam ostensis: rectam efficacemque Pij voluntatem de reparatione disciplinæ ex eo conspici, quòd ille in dies operabatur & seueris constitutionibus, & earum executionibus, in Aula Romana. Synodi cunctationem in eo genere ortam fuisse ab obseruatione Decreti, vt subinde morum leges doctrinæ tractationibus copularentur. Tunc verò quasdam elaborari à Legatis, summi momenti, Ordinis Sacramento respondentes. Esse quidem retinendum memoria dictum sapientissimi Purpurati à Turrecremata in Synodo Basileensi, Abusus, non vsus auferri oportere. Fœderis suspicionem tolli à composita in Gallia cum hugonottis pace, de qua mox. Denique nouorum Præsidum destinationem tam citò post Mantuani mortem euenisse, vt nemini spatium relictum fuerit ad Pontificem sinistra operâ sollicitandum.

7 His argumentis Lotharingi duritia nequaquam cessit, quod certius Vicecomes postea cognouit ex Musotto, qui antea illuc aduenerat,

oriae
ily Trid.
s III.
IV
V

1563. *m* Litteræ Legatorū ad Borromæum 29. Martij 1563.

nerat, & per quem Legati Pontificias litteras ad Lotharingum miserant ^m, officia animi dolentis exhibituras, & cui idem Lotharingus integrum colloquium enarrarat. In illius familiam tranſierat Musottus defuncto Seripando, quo viuente sæpius ei contigerat agere cum Lotharingo, cuius animum sic ille sibi conciliarat, vt non prius veteri hero se orbatum, quàm à nouo inuitatum ſenſerit vt ipſi à ſecretis eſſet, ac poſteà, perfectò Concilio, vt Romæ eiusdem nomine Actoris munus exerceret. Cui Legati non obſistere, prout facile poterant, præfertim cum is eſſet nobilis Bononiensis, adeoque Pontificis ſubditus. Quamobrem meritò Gualterius ^p illos perſtrinxit, quippe quibus conſiderandum erat, non modò inanimata tabellaria, ſed non minùs animata, exteris clauſa eſſe debere: nec ab huius cautionis neceſſitate homines immunes euadere, quòd ipſi rectè ſe geſſerint, adeoque ſibi dedecus timere nequeant ex declaratione veritatis, cum qualibet auri ſinceritas in terra procreant aliquam terræ mixtionem in ſe patiat. Præterquam quod nec omnino bonum eſt, omne bonum pateſcere, cum ex eius notitia fieri poſſit, vt illud aut fraude malà impediatur, aut in malam partem trahatur. Idcirco Natura Socrate doctior, & boni communis amantior Socrate, non modò ſine fenestra, ſed cum impenetrabilibus ſeris corda conſtruxit. Quod ſi quis ſperet, priuatum hominem, cui ex plurima notitia rerum reconditarum atque operabilium pretioſum peculium eſt, eà non uſurum interdum ad augendam ſibi gratiam apud herum nouellum, aut Platonicam virtutis ideam ſperat, aut certè ſingularem. Abundè eſt, ſi ille verà contentus monetâ, falſam non cudat, confictis ſiue adauctis arcanis, quod sæpè contingit. Et ex altera parte hoc familiarium genus nec præter nouo domino tutum eſt: ſemper enim neſcio quid propensionis retinent in antiquam partem; qui ſi non ex beneuolentia, ſaltem ex iactantia potentiæ illi benefaciendi, ad detegenda ipſi arcana lubrici ſunt. Non hæc profero quòd reipſa Mulottus detrimentum poſteà aut turbamentum negotio intulerit, & instrumentum ſeu Pontifici ſeu Cardinali noxium euaserit, quin potiùs oportunitas mihi aderit narrandi, illum vtriuſque amicitia plurimum profuiſſe. Sed euentùs ſperitas actioni abſoluendæ ſatis non eſt.

Non ita cum Camillo Oliuo actum. Hic poſt deceſſum Mantuanini, auctore Vicecomite ^o à Legatis cum aſſenſu Pontificis iuſſus eſt eadem proſequi miniſteria, quibus hero viuente fungebatur, & poſt aduentum Moroni certum illi ſtipendium quadraginta ſcutorum ſingulis menſibus Præſides decreuerunt, ad labores præteri-

o Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 4. Mart. & ad Prolomeum Galliu 8. Aprilis, & tres Legatorū ad Borrom. 22. Martij, & 5. & 15 Aprilis 1563.

1563.

tos remunerandos ; ac præterea hominem Pontifici commenda-
 runt , quò superiora illius promerita alijs præmijs compensarentur :
 & ab ipso tum Legatis tam Pontifici semper integrè satisfactum , vt
 in Operis processu patebit. Adeò mendax deprehenditur Suavis,
 dum scribit, Cùm Oliuus missus fuisset ad Pontificem à Mantuano
 post primum de mansione certamen , nec postea eius promissis effe-
 cta responderent , auersum ab eo animum perstitisse ; adeoque ea de
 causa per falsas & commentitias suspiciones , ad id vlciscendum di-
 uexatum postea fuisse Mantuæ à sacra Inquisitione , postquam eò
 redierat defuncti heri corpus delaturus. Quæ fabula maximum
 fabularum pretium consequitur , quod est , admirationem parere ;
 nam ex omni parte stuporis argumentum superit , quo pacto histo-
 riarum scriptor audeat seu consultò mentiri tam effrenatè , seu cer-
 tè casu calamum committere , cùm certum sit , nec Oliuum , sed
 Pendasium à Mantuano Romam fuisse missum , vt iam ostendi-
 mus , nec demortuo Cardinale Oliuum discessisse à Concilio ; nec
 in eum vindictà Pontificem vsum , sed blandimentis , honoribus ,
 fiducia , mercede . At quidem , vt nihil dissimulem , comperio , semel
 dumtaxat Oliuum , antequam ad prosequenda munia retineretur ,
 notatum fuisse in quibusdam Borromæi litteris ^{p. 9. Martij} ad Simonettam ^{1563.}
 nocentis mordacitatis . Et huiusmodi dos vinculum fortasse fuit
 illius amicitia inter ipsum ac Suauem , à Suavi commemoratæ : si
 tamen credibile est , amicitiam vllam extitisse , quando tantum erro-
 rum deprehenditur in vno de casibus maximè conspicuis in altero ,
 eum proprietas amicitia sit non modò casuum , sed arcanorum
 communicatio .

9. Vt reuertamur ad ea quæ Patavij egerat Vicecomes , ipsi confirma-
 tum ibi fuit id quod audiuerat Tridenti ex Oratore Sabaudia , qui
 Oeniponte redierat post exhibitam Cæsari reuerentiam , simulq ; ex
 Episcopo Aurelianensi , Ferdinandū non suam coronationem cura-
 re , sed potius filium nouum Romanorum Regem coronandum desi-
 derare : nec deerat qui suspicaretur , velle ipsum fratris exemplum se-
 qui , remisso regnis nuntio & secessu , quā videbatur eius animus mi-
 nus auersus futurus ex minùs prospera fortuna , magisq ; propensus
 ex ingenio magis quieto . Præterea Lotharingus ita loquebatur de
 immutabili Principum voluntate , quā in grauissimas emendatio-
 nes , & intolerabiles Pontifici ferebantur , vt satis patefaceret , sibi nec
 eam inesse auctoritatem apud illos quam antea iactitare videbatur ,
 nec eam Bononiensis translationis voluntatē , quam significarat ; mu-
 tato fortasse eius animo ob recentes litteras Gallia acceptas , postquā
 Ecc 3 Oeni-

oriae
 ily Trid.
 s III .
 IV

1563.

Oeniponte reuersus erat. Quare cum is Vicecomiti negare non posset superiores hortationes suas ad rem decernendam, obices ad perficiendum amplificabat. Status negotij cum Gallis ita se habebat.

Ex parte Hispanorum suavis & austeri mixtio sentiebatur. Rex ad Lunensem scripserat, conquestum secum fuisse Pontificem de Hispanis Episcopis. Et quamquam ipse sibi persuaderet, id omni ex notitia prauè ingesta Pontifici, non ex modica reuerentia in ipsius Præsulibus deprehensa in Apostolicam Sedem; tamen inuigilaret Lunensis, efficeretque, ut res ita procederent, ne Pontifici ad querelas ansa præberetur; quod Episcopo Salmanticensi, & alijs, qui obsequentiores Pontifici fuerant, gratum accidit: apud Granatensem, & eos qui simili sensu afficiebantur, tantummodò valuit, ut epistolam impetrarint à Lunenti, quâ ipsi fusiùs purgarentur, clypeum præsertim attollentes splendidum simul ac validum conscientia, ad quem omnis auctoritas moderata subsistit.

Cæsariani auersum animum haud præferebant; quin paucos ante dies acciderat, ut Drascouizius cœtum haberet apud Granatensem: cumque orta esset opinio illic, ab eo solùm intendi, ut Hispani ad concessionem Calicis pertraherentur; aliud tamen verum extitit. Suprà narrauimus Commendoni querimonias cum Cæsare ob Gallorum oppositionem, ne definiretur Pontificis potestas in Ecclesiam vniuersalem; ad quam potestatem comprobendam varia Conciliorum sanctorumque Patrum testimonia idem procurerat, Cæsarem rogans, ut vellet, quippe Sedis Apostolicæ Patronus, eam tueri in causâ tam æqua. Eisdem preces iterauerat semper Delfinus Nuntius. Et quamuis Cæsar initio responderet, opportunum non esse Synodum implicari difficultatibus nodosorum huiusmodi quæstionum; tamen cum ipsi ponderandum obijceretur, non licere Pontifici, dum Episcoporum potestas statuebatur, sinere de sua reticere, præsertim ex contradictionis obstaculo, ad rem promouendam animum conuertit, scripsitque Drascouizio, ut super ea re cum Hispanis Episcopis ageret, qui habebantur in hoc tamquam homines extra factionem, & non tamquam aduersarij, sicuti Galli, atque ut ipsis ostenderet testimonia, à Pontifice pro se producta. Id igitur exposuit Orator multis Hispanorum, accersitis in domum Guerreri, qui eo audito respondit, Illorum Conciliorum, Patrumque testificationem ipsis superuacaneam esse, qui Florentinam Synodum admittebant, adeoque cum Gallis potius adhibendam. Cœtu soluto Bartholomæus Sebastianus Episcopus Patensis, vnus ex Hispanis Romæ propitijs, hinc opportunitate capta

Guer.

q Litteræ Vicecomitis ad Borromæum
22. Martij
1563. & Acta Episcopi Salmanticensis.

r Litteræ Vicecomitis ad Borromæum
25. Martij
1563.

f Litteræ Vicecomitis ad Borromæum
25. Martij
1563.

1563.

Guerrerum hortatus est, ut ipse alijsque sibi addicti in eam sententiam scriberent ad Pontificem, suam ipsorum mentem explicantes in agnoscenda suprema illius auctoritate, quod conduceret ad purgandum Pontificis animum aduersâ aliquâ opinione, ipsi aliunde impressâ. Sed Guerrerus, negligentis more dedignatus alienam sibi gratiam exquisitis modis comparare, respondit, Id opus non esse, satis fore, si Pontifex cum de sententijs prolatis edoctus fuerit, vera persenserit: adiecitque: *Nobis quod nostrum est ille det, & nos dabimus quod suum est.* Tum in querelam prorupit, quod dicerentur Episcopi respectu summi Pontificis, esse tamquam Vicarij generales comparatè ad Episcopos, adeoque vnos æquè ac alteros amoueri posse superioris arbitratu. Ad quod Sebastianus: Id affirmatum non esse, sed solum licere summo Pontifici cum Episcopis concurrere in proprijs ipsorum Ecclesijs. At Guerrerus: Huiusmodi sententiam, de qua querebatur, etiam non disertis verbis, tamen quantum satis erat ut intelligeretur, significatam fuisse. Quoniam autem malâ tunc corporis etiam habitudine afficiebatur Granatensis, operæ pretium non duxit Sebastianus ampliùs progredi, gnarus, ad cuiuspiam animum conuincendum plurimum roboris subtrahi rationum acuminibus ab eiusdem dissensu, tametsi absque ratione præstito.

12 Per idem tempus illac iter habuit Eleonora Mantuæ Dux, quæ rursus in viam se dederat, Casarem parentem, ut factum est, inuisura Oeniponti, & post aliquot dies Guilielmus Dux eius vir subsecutus est: qui tamen Tridentum non ingressus, nec exhibuit, nec accepit ea incommoda, quæ ex deprauata consuetudine afferunt summi honores non minùs honorato quàm honoranti.

1 Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 25. Martij 1563.
2 Diarium 15. Aprilis 1563.

C A P V T X.

Galliæ pax. Capta hinc opportunitas à Gualterio arctiùs coniungendi Lotharingi cum Pontifice. Melitensis Oratoris aduentus Tridentum, & controuersia de loco. Aloysius Auila Philippi Regis Orator Romæ: eius mandata, & Pontificis responsa.

1 Statim ac Lotharingus Tridento discessit, eò peruenit priùs rumor, dein certus nuntius pacis compositæ inter Galliæ Regem, eiusque perduelles hugonottos, conditionibus Regno indignissimis, & Religioni summe perniciosis. Sed à Regina, quæ illius regiminis rotam vertebat, omne studium impendebatur ad conseruandam tum sibi potentiam, quæ in manu muliebri nimis vacil-

4 Litteræ Gualterij ad Borromæum 27 Martij 1563. & pacis capta, sunt in Dia- uo 27. Aprilis

oriae
ily Trid.
S III.
1563.

1563. vacillabat inter arma, tum securitatem filijs pupillis, adeoque expositis periculo non minus ob suorum Ducum: quam ob hostium victorias; atque, vt quisque rationes excogitat, per quas sibi persuadeat, honestè fieri id quod alioquin appetit, in animum illa inducebat, neque contra rationem decori se quidquam acturam, si illud ageret quod conducebat ad tuendum potissimum omnis decoris fundamentum in Principibus, quod est dominium: neque contra cultum Religionis, dum per ea minora detrimenta illam subducebat periculo maioris plagæ, quæ ex nudato hugonottorum ferro impendisset. Ea pacificatio, quippe opposita sensibus commo-

§ Literæ
Gualterij ad
Borromæum
25. Martij,
& 5. Aprilis
1563.

disque Guistorum, eademque propitia maris Præfecto, illis inimico, accidit ipsis penè^b inscijs, & omnino inuitis: ac præcipue Lotharingo Cardinali, qui aberat, prius pacis confectio quam tractatio innotuit. Hinc existimavit Gualterius, aperiri sibi viam ad aliquod in rem suam moliendum; & absente Lotharingo sermonem habuit cum Archiepiscopo Senonensi, atque ob oculos illi posuit, quàm malè Guilijs præmia repensâ essent à Regina, quàm debile filium, quo ipsi adhærent, eius gratia esset putanda; quæ facillè posset contingere, vt ipsis necesse foret æmulorum inuidiæ ac violentiæ cedere, regno ad aliquod tempus secedentibus; quæ euentu ipsis neque tutius neque honestius superesse per fugium Româ, illius Religionis Regiâ, cuius causâ vexabantur, & in qua Regia duo ex ipsis summorum Senatorum locum possidebant. Quod si etiam nollent cedere, sed obstistere, sicuti Pontifex succellum præuidens, proximè superiori mense cum eodem Gualterio disse- ruerat, posse id tantummodò & prosperè fieri, si Pontifex vires suas ad hoc conferret, suâque auctoritate Hispani Regis auxilia pertraheret: eo siquidem casu Catholici robustiores euaderent, & formidabiliore Regiæ quàm antea hæretici. Quare quoniam timor in ea Religioni ac dignitati præstiterat, nunc maiorem timorem minori præstiturum. Guisios alioqui pollere in Gallia gubernationibus Campaniæ & Burgundiæ, atque inter eos superesse strenuum militum imperatorem, etiam post recentem iacturam duorum fratrum, nimirum Aumaliæ Ducem, in armis melius exercitum quàm Condeus, partis hugonottæ ductor, magisque pariter quàm Guisus Dux extinctus, qui nimiâ quadam cautelâ, ne ingens numerus externæ militiæ induceretur in Galliam, se ipsum & Galliam perdiderat. Iam verò cum posset Cardinalis animadu- terere quàm vtrunque necessarium foret Sedis Apostolicæ patrocinium ad se sustinendum, anteferendam à se non esse Regiæ Re- giorumque

giorumque ministrorum gratiam gratiæ Pontificis, sacrique Collegij, cum hæc præsertim adnecteretur honestati & obligationi conscientiæ simul ac honoris, ex imposito sibi pileo præfulgentis. Pileum igitur exornaret adiectâ gloriæ coronâ, quæ illum loco galæ tueretur, dum ipse pacem Ecclesiæ, eamque regentis auctoritati firmitatem afferret. Hoc pacto à se comparatum iri perpetua laudum monumenta in acclamationibus Christianæ Reipublicæ, & præualidum præsidij patrociniū in Sede Romana. Hæ rationes mirificè impressæ sunt in animo Senonensis, ægrimoniam iam spirantis ob illam pacem, quæ Guisiorum potentiæ quædam veluti clades erat. Hinc præstolabatur impatienter reditum Lotharingi, quò eosdem in eo spiritus excitaret; & ad ipsum præuolasset, nisi perbreuī opperiretur. Etenim Cæsar, auidus æquè ac sollicitus prosperi Concilij successus, non prius de Lotharingi discessu cognouit, quàm eo improbato, ipsum vt sine mora reuerteretur litteris suis rogauit.

3) Tridenti à publicis functionibus cessabatur, & cuncta negotia præsentia, pro eo quod in huiusmodi inducijs contingit, erant varia consilia ac præfagia futurorum. Antiqui Legati statuerant, non nisi post nouorum accessum in cœtu proponere Canones & capita Doctrinæ reformata, & mansionis Decretum à Lotharingo digestum, de quo postea mandata Româ acceperunt, simulque nuntios, fuisse iam traditam collegis Crucis tesseram, & veniam abeundi. Hæc plana rerum malacia vnica contentione leuiter fluctuauit. Tridentum peruenit Martinus Rojas Portarubeus, Orator missus à supremo Magistro Ordinis Hierosolymitani. Locum ille inter Laicorum Principum Oratores petebat: sed extemplo Procuratores Archiepiscopi Saltsburgensis, & Episcopi Eistatensis, & aliorum, qui Præsules simul ac Principes erant in Germania, restitere; opposcentes, se inter Ecclesiasticos federe, propterea quòd ipsorum Domini erant Ecclesiastici, tametsi Principatum obtinerent; adeoque si ea lex valebat, inter eosdem considendum esse Oratori Supremi Magistri, qui Ecclesiasticus pariter est, & Ecclesiasticos moderatur. Hæc in Melitensem Oratorem obiecta suggessere Legatis Paleottus, alijque Bononienses; vnde suspicatus est Orator, eam nationem ipsi aduersari propter litem Romæ pendentem inter sui Ordinis & illius vrbis Oratores. Has verò pro se rationes ipsis obiecit.

c Litteræ Legatorum ad Romanæum 25 Martij 1563.

4) Ordini S. Ioannis^d laicam quoque militiam adnecti, classes ac ditionem ab eo possideri, monetam cudi, superiorem non agnoscere.

d Summa rationum Romanam missam extat apud Barberinos.

Pars III.

Fff

nosci

oriæ
ily Trid.
S III.
IV

1563. nosci: ab ipso, utpote tali, mitti ad Concilium non Procuratorem, qualem Salisburgensis mittebat, sed Oratorem: à Pontifice in diplomate ad supremum Magistrum ipsi diserte imponi, ut Oratorem non Procuratorem illuc vice suâ mitteret: Romæ ab ætate Leonis X. ad eam usque diem obtineri ab Oratore Meliteni locum in sacello Pontificio inter Principum Oratores; ita præcipi duobus in locis à rituali: idem obseruari in Aula Cæsaris, duorumque potissimorum Regum. E diuerso debere Episcopos secundum legis sanctionem interesse Concilio, & in eo suffragium ferre: quare, tametsi Episcopus aliquis Principatum possideret, hunc existimari rem tamquam aduentitiam, quæ sequitur naturam principalis: utque si Salisburgensis, ubi ipse præfens adfuisset Concilio, in ordine suo inter Episcopos confedisset, illius Procuratori fas non esse superiori inter Oratores loco adspirare. Legati cum & litem nollet decidere, & ea inter duos Ecclesiasticos versaretur, rem Pontifici remisere.

Grauioris erat ponderis legatio, quæ Romam peruenerat aduentu Aloysij Auilæ, maioris Comendatoris Alcantaræ, à Philippo Rege ad Pontificem missi. Mandata ipsi tradita pridie Kal. Decembris, & à me alibi ex transitu nominata, erant huiusmodi.

Pontifici redigeret in memoriam, quàm prompto animo, quantoque studio Rex Synodo fauerat, gnarus emolumenti, quod illi Christianæ rei posset asserere, eò missis suis Episcopis, destinatis suis Oratoribus, prius Piscario, dein Lunensi, ob alias Piscarij occupationes, & præcipuam Lunensis peritiam de rebus Germaniæ, & nauatam solerter operam suam in Gallia & in Germania ad Synodum promouendam. Cum graues quædam difficultates Synodo interuenissent, se Pontificis voluntati semper obsecutum fuisse, idem ministris & Episcopis suo nomine inculcasse: sperari à se, ut illa inter præcipuas ac celeberrimas ex longinquo tempore in Ecclesia habitas emicaret; sed percipi à Rege felicem ipsius exitum in cunctis controuersijs tum Religionis tum emendationis.

Cum Synodus coacta esset ea potissimum de causa, ut qui aberant reducerentur, in rem videri, eos iterum inuitari: in quo suas omnes vires à se offerri, haud opportunum ratio id peragi nomine Pontificis, ne ipsius dignitas illorum irreuerentiæ exponeretur: adhibendum cum istis esse circumspeditionem plurimam, nullâ re aut peculiariter aut vniuersè ipsis oblatâ, quæ illius sanctæ Sedis auctoritati ac prærogatiuæ non congrueret. Si quo infortunio Concilium ad prosperum exitum secundum vota non perduceretur,

1563.
tur, timendas esse pessimas res novas in Gallia; proinde curandum, ut Regnum illud cuncta Religionis litigia Concilio committeret, atque à Rege omnem ut maximè efficacem operam ad id exhiberi. Quapropter non celeriter, sed maturè in definitionibus procedendum, ne hæreticis argumentum querelæ, Catholicis offensio- nis præberetur.

7 Par non esse, de Synodi suspensione agi: oportere abusus Eccle- siasticorum plurimum emendari: atque, ut omnibus satisfaceret, æquum Regi videri, ut ea cuncta in Synodo conficerentur; quod auctoritati Pontificis nihil officiebat, cum ille conuentus fuisset ab ipso coactus, reclusque ab ipsius Legatis, & cuncta ipsius potestate essent confirmanda. Præterquam quod omnes Concilij Patres non solum Divini obsequij, bonique publici studiosi erant, sed propensius obstrictique ad Sedem Apostolicam, & Ecclesiasticam digni- tatem tuendam: contra verò, si Romæ leges disciplinæ sancirentur, tametsi seueræ, non tamen eas acceptas futuras. Quocircà ubi tandem vellet Pontifex Aulæ tribunalia Romæ corrigere, pro eo ac inceperat, ipsius rei summam Synodi trutinæ committendam.

8 Potissimum in Synodo peti libertatem tum in re ipsâ, tum in spe- cie; cuius libertatis gratiâ non ignorari à Pontifice quæ primùm à Rege fuerant obiecta in particulam restringentem, *Proponentibus Le- gatis*. Eundem in præsentia cogi ad sollicitandum Pontificem, ut rei prospiciat, antequam à Principum Oratoribus idem postuletur: eo siquidem casu sibi non licuisset suam cum ipsis operam non con- iungere. Videri præterea sibi, de mansionis negotio multa fuisse peracta in Concilio à ministris Pontificis repugnantia libertati, & par esse, ne ex parte Pontificis impediretur ea definitio, quæ ipsius potestati ac prærogatiuæ nihil detrahebat.

9 Aliter de concessione Calicis Regem existimare, quæ tot nouis rebus & incommodis grauida præuidebatur, ut quamuis etiam ad eam vnicam hæreticorum conuersio redigeretur, maturè adhuc de ipsa cogitandum esset. Quamobrem ut summum hunc articulum postremum in locum reseruandum, cum de reliquis omnibus actum esset, id autem à se Pontificem rogari.

10 Quod spectabat ad continuationem, satis esse Regi eam in re- cerni, & in diserta declaratione diplomatum, quæ Pontifex ea de re ad ipsum scripserat, etiamsi apertis notis illa tunc à Concilio non poneretur.

11 Hæc erant Regis mandata, quibus ad Pontificem delatis respon- dit ille vigesimo octauo Martij; ita tamen, ut per mansuetum mo- dum

oriae
ily Trid.
s III.
W
R

1563.

dum amicæ querelæ rei partes à se in regem, partes actoris à rege in se transferret. Se, difficultate operis animaduersâ, Synodum numquam reclusurum fuisse, nisi certò sperasset Regem sibi quali brachium ducemq̃ affuturum; sed infortunio suo contigisse, ut Rex non ante diem illum Oratorem sibi fidum misisset, tamen à se perpetuò postulatum. Eius aduentum tam ardentè optatum petituq̃ à Pontifice fuisse non aliam ob causam, nisi ob sinistram operam à compluribus adhibitam aduersus vtriusque commoda. A Piscario vix vnum pedem illatum Tridentum: à Lunensi expectationem tantummodo defatigatam fuisse, quamuis in mandatis indicaretur, à Rege illum ibi commorantem à se credi, cum omnia quæ imperauerat, iam peracta censeret. Rationi consentaneum omnino fuisse, ut Regis Orator adesset Synodo, quando alijs Principibus satis non fuerat vnicum, sed plures assistere. Ab huiusmodi absentia Oratoris, qui Episcopus in officio & concordia contineret, extinctam esse vim mandatorum, quæ Præsules Hispani acceperant à Rege, ut cum Pontifice concorditer se gererent; excitamque inter ipsos diuisionem, adeoque cunctas difficultates, lites ac dissensiones, quæ acciderant in Concilio, eiusque improperum progressum. Verùm quantò minùs fortunatum principium ac medium Synodus habuerat, tantò feliciori finè se à Deo sperare eandem fruituram per sanctas reparatæ disciplinæ leges, quibus curandis numquam se defuturum quoad à probo Pontifice, proboque Christiano effici posset.

Fuisse à Pontifice abalienatos à se animos Cleri ac Præsulum Hispanorum, propter subsidia Regi suppeditata ex prouentibus Ecclesiasticis; & idcirco tantò acerbiorè in se sensum fuisse, quod ab Rege destitutum se cerneret.

Hæreticorum restitutionem, quantumuis Concilium admitteretur, ægrè sperari posse, nisi Catholici principes in id conspirarent.

Quod in primis optabatur à Rege, ut Galli se Concilio committerent, profectò supra modum profuturum fuisse: sed è contrario nihil hætenus loqui Gallos de dogmatum decisione, quin solum loqui ad eam impediendam. Scire Pontificem, à Rege plene intelligi id quod ipse breuiter indicabat; ac proinde quamcumque Regis operam, ea de re cum Gallo & cum alijs adhibitam, opportunam futuram.

A se multò antea repositum iri in Concilio cunctas emendationes, si cognouisset eas ibi conficiendas & comprobandas esse: sed cum per eam tempestatem contrarium ipsi prædicerent præsen-

tes dissensiones, opus à se fuisse iam inchoatum, & per id Patres inuitatos ad ipsum imitandum; & apud se statuisse, denuò Concilij ope statutas etiam emendationes reformare: sed hoc discordijs illic perdurantibus fieri non posse.

16 Addebat, nonnullos grato emendationum nomine ad ea aspirare, quæ ipsorum intererant, præsertim de legibus Comitij Pontificij. Quare, si ipse decessisset ex proximo morbo, sicuti periclitatus fuerat, duos Pontifices creatum iri, alterum Tridenti à Synodo, alterum Romæ à Collegio, cum clade Christianæ Reipublicæ: quod à Rege præ oculis habendum erat.

17 Verba, *proponentibus Legatis*, apposita fuisse ab ipsa Synodo, se ne conscio quidem; comprobata consensu generalis conuentus, ac postea primæ Sessionis, duobus tantummodò repugnantibus. Reuera si huiusmodi forma seruata fuisset, nequaquam exortum iri contentiones perquam noxias, ob quæstiones non à Legatis, sed ab Episcopis propositas, & ab alteris toleratas, ne impediretur in alteris ea, quam aliqui appellabant libertatem. Iam verò quoniam Rex multiq̃ue Principes libertatem huiusmodi cupiebant, quæ tandem non nisi in effrenem licentiam abitura erat, se quod ad ipsum spectabat, illis acquiescere; sed se culpæ subducere ob quodcumque detrimentum, quod inde redundaret in Regem, sicut ad id vique temporis euenisset, nisi forti brachio in Regis emolumentum ipse repugnasset. Indicabantur per hæc variæ concessionis de rebus Ecclesiasticis, Regi peruitiles, quæ libenter ab Hispanis Episcopis in Concilio reuocata fuissent.

18 Mansionem magis à se quàm à quopiam expeti, adeoque iam fuisse denuntiatum etiam Cardinalibus Ecclesias obtinentibus, vt ad eas se conferrent.

19 De Calicis vsu, per consuetam sibi fiduciam, quam cum Rege loquens exercebat, haud sibi temperare, quin diceret, videre sibi opposita postulata, vt cunctis liberum esset proponere; & simul, vt obtaret Pontifex, ne ea proponerentur, quæ Cæsar, Rex Galliæ, & Dux Bauariæ iam statuerant in medium per suos Oratores proferre etiam inuitis Legatis. In re concedenda se procrastinasse: magnas clades à Principibus sibi prænuntiari, vbi repulsa daretur; præsertim verò ipsorum subditos, alioqui Catholicos, si Romæ id ipsis denegaretur, per seipfos accepturos, cum hæreticis coherentes, à quibus in huiusmodi euentibus Religionem abiurare cogebantur.

20 De his ac de plurimis alijs rebus facillè conuenturos Pontificem ac Regem, vbi licuisset ipsis inter se coràm colloqui: plurimùm

1563: quoque rebus profuturum fuisse, si Pontifex cum Cæsare congrederetur, cum certe Cæsar ab ipso coronandus esset.

Ad vadium omnium continuationis, iam apud Regem vnum diploma, alterum apud Vargam esse; simile aliud à se missum iri ad Picarium; adeoque esse in Regis potestate illud, sibi vellet, ad Legatos deferendum curare, & ita rem absolvere: per quod Pontifex significauit, nolle se debitore esse Regi illius indulgentiæ, de qua nihil ipse laborabat, & in quam alter non sui, sed Cæsaris gratia reuera se flexerat. Omne debitum ac ligamen naturali hominum, & præsertim Principum superbiæ graue est; sed illud intolerabile, quo admissio videntur sibi non laudem tamquam grati, sed contemptum tamquam decepti promereri.

C A P V T X I.

Aduentus Tridentum Moroni Legati, ac postea Lunensis Prior ad Cæsarem destinatus: eius colloquium cum varijs Principibus Oratoribus, eiusdemque verba in cætu generali.

ITa res habebant, cum Moronus Legatus, ut ceteris præesset electus, ad Concilium aduentabat. Et quamquam communi voce compertum esset^a, illum, antequam Tridenti persisteret, Oenipontem iturum, tamen Legatis id ipsum, per Aulæ litteras nondum cognitum, affirmare non licebat sine periculo erroris ac leuitatis. Quare melior ipsis conditio videbatur, credi se vel parui habitos à Pontifice in communicatione negotiorum, vel nimis obtegentes sui in ea dissimulanda, ut qui nihil certi promebant. Et quidem in huiusmodi sententiam tacite conquesti sunt Borromæo rescribentes, qui tandem ipsis rem significat unà cum professione iam suscepta à duobus Legatis; quod excusauit Borromæus^b, respondens, rei notitiam Tridentum transuolasse per tabellarium Româ missum ad Cæsarem ab ipsius Oratore; in Aulâ verò morem non esse tradendi litteras aliorum tabellarijs, adeoque hinc effectum, ne ille certum ac legitimum nuntium Legatis afferret. Quod exemplum documento sit ministris, ne statim angantur, quali respecti à suis Principibus in aliquo euentu, aduersus quam ipsi mereantur, cum innumeræ nec opinabiles sint rerum conditiones, à quibus necessarium aut rationi consentaneum redditur id quod dissentaneum videbatur. Moronus comitem præuertens Tridentum peruenit die^c decimo Aprilis, Paschatis peruiugio. Anceps

^a Litteræ Legatorum ad Borromæum primâ Aprilis 1563.

^b Ad Simonetram 27. Aprilis 1563.

^c Litteræ Legatorum ad Borromæum 11. Aprilis 1563 & Acta Arcis Æliæ: ubi pariter referuntur ingressus Moroni, eius verba in cætu generali, prorogatio Sessionis habita 21. Aprilis, ingressus Nauageri, litteræ Regiæ Sæctiæ, & responsum Concilij.

fuit, an priuato ritu ingrederetur: sed veteres Legati existimarunt, decori ac lætitiæ gratiâ id cum pompa & solemniter peragendum. Quapropter obuiam honoris causâ processerunt tum ipsi Legati, tum Madruccius, ad hoc officium reuersus, tum Oratores omnes, excepto Veneto, qui ægrotabat, tum cuncti Præsules ^d. Ingressus est habitu Pontificali, sub umbella: duo verò Legati, qui mille passus ipsi obuiam ierant cum carbasina & exomio, infra sequebantur vnâ cum Madruccio.

2 Ingens omnibus incessit lætitia, non impar spei conceptæ, ad accessum tam adspectabilis Præsidis, de prospero successu illius operis, cuius difficultas desperationem penè pepererat. Creuit autem in animis vtraque iucunda affectio ex aduentu post biduum Claudij Quignonis ^e, Lunensis Comitis, Hispani Oratoris, qui, utpote nimis expectatus, iam quasi contra expectationem apparuit. Occursus difficultate non caruit, non ab ipso, sed à Drascouizio iniecta ^f, qui statuerat interesse, adeoque vetus litigium inter ipsum & Lusitanum reuixisset. Quipropter necesse fuit Legatis ad preces studiosissimas confugere, quibus hominem retinerent. Voluit tamen illi occurrere Sigismundus Tonus, quicum contentio non erat, quippe Cæsaris quatenus Cæsaris Orator: nec ipsum tunc remouit recreatio ab agritudine, siue id ageret ad Lunensem honorandum, suo Principi percharum, siue, ut quidam suspicabantur, ut peruerteret consilium Lusitani, qui iam statuerat Hispanum Oratorem deducere medium inter se atque Lansacum; cum homines propensione quâdam ferantur, etiam sine odio, ad impediendos per artem honores alterius, eosdem sibi per artem conquirentes.

3 Vix peruenerat Moronus, cum ipsum adiere & omnium Principum Oratores, omniumque nationum Episcopi. Exposuerunt Galli necessitatem emendationis festinandæ, & ad proponenda triginta quatuor ipsorum postulata eundem sollicitarunt. Ad primum, de quo pariter Hispanorum Præsulum petitiones conueniebant, respondit: Pontificem desiderio cunctos præire, & quamprimùm proximis operibus verba comprobaturum iri, cui alij se credere professi sunt, alij ad effecta fidem reseruare: & vniuersè in Patribus animos deprehendere visus est Legatus varios potius quàm malos. De altero dixit Gallis, Antequam de re ageret, oportere sibi Cæsaris mentem audire, quòd iniretur ratio rei conficiendæ, quâ cunctis satisfaceret: celerem suam profectionem futuram; & reditum, ubi liceret, celeriore. Illi comprobato responso eum ad iter cohortati sunt, quod reliqui omnes præstitere, sed post aduentum Lunensis,

1563.

^d Præter dictas Legatorum litteras, epist. Vicecomitis ad Borrom. 13. Apr. 1563.

^e Litteræ Legatorum ad Borromæum 13. Aprilis 1563. & Acta Salmanticensis.

^f Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 13. Aprilis 1563.

^g Litteræ iam citatæ Legatorum.

oriae
ily Tric
s III

1563. nensis, qui præstò erat vt postridie ingrederetur, & expectato Lotharingo, propediem adfuturo, quorum vterque id per litteras à nouo Legato petierant.

h Litteræ
Moroni ad
Borromæum
17 Aprilis
1563.

h Primum constat ex litteris Borromæi ad Legat. 10 Februarij 1563 alterum ex adductis monumentis.
h Litteræ Legatorum ad Borromæum
14. Ap. 1563

h Litteræ Legatorum ad Borromæum
14. Ap. 1563

Lulitanus in expromendo consueto sibi studio non modico processus optimi se continuit^h: Venetus rectam rerum absolutiorem maximoperè commendauit, obtulitque omnem quam posset operam Reipublicæ suæ. Cæsarei, ac præcipuè Drafcouizius, solitam statim chordam de concessione Calicis tetigerunt: eisque responsum est, Ea de re, quod spectabat ad Synodum, iam compertum ipsis esse quantum sententiæ variarent; quod verò ad Pontificem, postquam Patres rem illi commiserant, nouam ad eundem Cæsaris petitionem non accessisse. Quod quidem verum erat, quamquam Drafcouizio accideret inopinata: etenim Cæsar, antequam ad iteratam petitionem progrederetur, apud se statuerat cum Principibus & de re ipsa & de modo deliberare, sicuti explicabimus. At quidem Bauarus Oratores huius rei causâ¹ miserat ad Pium; Galli verò ipsum assidue fatigauerant.

Dein^k Legatos etiam inuisit Lunensis, eisque reddidit regiam epistolam, iam vsque ab Octobri elapso scriptam. Moram suam excusauit partim interiectis morbis, partim alijs publicarum rerum obstaculis: spem Regis exposuit de fructu Concilij in tanta Christianorum necessitate; mandata sibi tradita ad illi fauendum vniuersâ Regis auctoritate, & paratum in se animum ad ea perficienda.

Tum Regi, tum Oratori responsum est, pro eo quod decet & solet. Hi post verba superuacanea, sed simul necessaria vrbauitatis, Comitem rogarunt, vt, quippe in primis peritus Aulæ Cæsareæ ac Germaniæ, ipsis viam aliquam indicaret ad aberrantes reuocandos. Quibus respondit, aliam à se non conspici, nisi vt boni Concionatores adhiberentur, & quantum posset, Societas Iesu propagaretur, sermone de concessione Calicis datâ operâ declinato.

Idibus Aprilis exceptus est^l nouus Legatus ritu consueto ab vniuerso conuentu, recitatoque diplomate, quo eligebatur, Orationem ipse habuit rebus accommodatam. Calamitates enumerauit regionum Christianarum, ad quarum leuamentum eam Synodum Pontifex collegerat, quò Diuina indignatio placaretur, & Christiani populi aduersus communis hostis superbiam in vnum cohererent. Dignitatem illius conuentus ostendit, cui duo Principes Cardinales aderant, tot Regum magnorumque Dynastiarum Oratores, tot Præsules quibusuis animorum dotibus venerabiles, tot excellenti doctrinâ Theologi. Doluit ob recentem iacturam duorum

rum clarissimorum Præsidum ; sui ac Nauageri subrogationem exposuit. Dixit, à se, quoad licuerat, onus suis viribus formidabile recusatum, sed obedientiam denique timori præualuisse. Sibi tunc ad Cæsarem eundum esse, & illinc per summam celeritatem reuertendum, vt ipse Patrum socius bonum publicum promoueret. Etiam si quæuis alia sibi deessent, duo quidem à se geri, Primum, optimam voluntatem Pontificis, cui summa votorum erat, vt doctrina Catholica erroribus, Ecclesiastica disciplina corruptelis, Christiana Respublica abusibus perpurgarentur ; vt prospiceretur peculiari Prouinciarum necessitati ; vt Ecclesia vel cum aduersarijs pacem iniret, quantum per Religionem, Sedisque Apostolicæ dignitatem liceret. Alterum, suam ipsius voluntatem, sua cuncta studia, viresque suas omnes impendendi ad ea bona consequenda: quantum ea, quæ secum afferebat, profutura essent, in Patrum potestate collocari: eorum prudentiâ, doctrinâ, auctoritate, ad optatum exitum deduci posse Concilium. Quapropter se illos cohortari, ac per Deum obtestari, vt depositis contentionibus, quæ plurimum offensionis Christianis nationibus creabant, & ineptis quæstionibus, quæ non ad ædificationem Fidei, sed potius ad peruersionem audientium, temporisque iacturam faciebant, animos ad id quod erat pernecessarium, coniunctim & omnino conuerterent. Cauent in primis, ne scientiæ vento è tuto submissi animi portu pellerentur, memores effati, quòd Deus, à quo cuncta bona sunt expectanda, *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Si demisso concordique animo forent, euenturum vt S. Spiritus ductu preferrent Ecclesiæ vberimum tot itinerum, sumptuum, studiorum ac laborum fructum, atque vt accenderent quasi præcelsam ac perpetuam facem, ad cuius lumen non præsentis modò homines, sed futuri vitæ curriculum dirigentes, faciliè ad tutum salutis portum appellerent ; simul etiam, vt summis Deus laudibus coleatur eorum operâ, adeoque fierent ipsi huiusmodi laudum participes in terris, ac solidiori immortalique gloriâ donarentur in cælo. Eâ ratione communi plausu acceptâ dimissus est cœtus, plerisque cum pari lætitia fiduciaque abeuntibus. Etenim tamen verba, quippe facilia, debile difficultium operum indicium præferant ; pauci tamen sunt, qui concinna ac neruosa verba tamquam grande pignus operum non accipiant. Adamantinus est ille animus, qui eloquentiæ incantamento resistit.

Pars III.

Ggg

CAPVT

1563.

CAPVT XII.

Nouum Lunensis colloquium de particula, proponentibus Legatis, cum Morono. Huius profectio Oenipontem versus. Agitata de loci controuersia inter duorum Regum Oratores. Lotharingi reditus, eiusque querela & affectiones. Sessionis prorogatio, & quid in ea contigerit.

^a Litteræ Iadrenf. 19. Ap. 1563.
^b Litteræ Legatorum ad Borromæum 15. Ap. 1563.
^c Litteræ Legatorum ad Borromæum 16. Ap. 1563.

Cum de Lotharingi reditu nihil nuntiaretur, cumque significaret Lanfacus, ^a eum Venetijs commoraturum dies aliquos supra quam antea crediderat, adeoque moras amplius illius causâ Morono ducendas non esse ^b, hic decimo sexto Aprilis Oenipontem ad vesperam profectus est. Eodem manè ipsum seorsum Lunensis inuiserat ^c, ac denuò mandata sibi à Rege tradita amplificarat, præsertim ad Sedem Apostolicam sustinendam: hinc processerat ad ea verba, *proponentibus Legatis*: in mandatis iniunctum sibi disertè à Rege, vt omnem nauaret operam, vt illis prospiceretur, cum rumor esset, earum causâ Concilium libertate non frui. Responsum à Morono redditum est, de quo sæpius diximus. Cui Orator: Huiusmodi verba in antea actis Concilijs vsurpata non fuisse, & oportere, vt absque dubio ad remedium adiuuendum animus adijceretur; siquidem Legatum ipse certiore faciebat, in illis Reges Hispaniæ, Lusitaniæ, Galliæ, & Cæsarem conuenire.

Oppugnationi tam validæ Moronus propugnacula non minus valida obijcere conatus est; ac primum quidem illud fuit, quod in eo cum Hispanis certamine videbatur supra cunctas eorum machinas eminere, adeoque aduersus illos inuictam semper defensionem præstiterat: Quinam id fieri posse, cum in Sessione forma illa iam fuisset statuta? Non animaduerti à Lunensi, non solum ex eo in dubium adductum iri cuncta iam stabilita (à quo supra cetera Rex abhorrebat) sed eadem reuocatum iri, additâ reliquis audacità postulandi res nouas longè grauiores, ac peruertendi diruendique quidquid extractum fuerat: cui alluioni imminenti vnicum erat obstaculum agger ille, ne scilicet fas esset de rebus iam decretis quæstionem inducere. Præterquam quòd quantum confusionis, quantumque prolixitatis allatum iri, vbi singulis tam amplè ac tam variæ multitudinis capitibus liceret Synodum cogere ad ferendas sententias de absurdis, quæ cuique libuisset? Denique, quo pacto hanc Regis petitionem concordare cum eo quod idem proferebat.

tebatur, nimirum, se faurum Apostolicæ Sedi, cuius & auctoritati & existimationi altior inde plaga infligeretur? 1563.

3 Orator, uti sensit, perinde ostendit se conuictum rationum vi, cui cordatus ac sincerus vir nec animo nec ore potest obsistere. Quo animaduerso Legatus, tamen Lunensis adhuc se excusaret fixo Regis iussu, qui merum executoris munus ipsi relinquebat; animum tamen recepit, haud ignarus, huiusmodi iussionibus magnam inesse vim, cum habentur sunt, quippe ministro quod sibi interdictum est agere non audente; modicam verò, cum sunt calcaria, quippe quod rarè ac difficulter contingat, ut vir animo non omnino seruili, prosequatur ardenti studio quod domino suo indecorum ac noxium existimat: idcirco iustio validissima ad inducendum ministrum ut voluntatem Principis exequatur, ea est, quæ simul in illius animo ipse Principis sensus imprimatur; quandoquidem nulli potestati magis quam propriæ menti obtemperari solet. Varia igitur inter eos temperamenta proposita: elatoque Legatus cunctationis clypeo aduersus aggressionis impetum, spatium temporis petijt, donec cum Cæsare colloqueretur, eiusque mentem pernosceret.

4 Oratore digresso, Moronum conuenere Granatensis Archiepiscopus, & Episcopus Segouiensis, inter Hispanos existimatione præpollentes, & in contentionibus perduri. Et sicut eorum mos est, qui à veteribus magistratibus discreparunt, optimam erga novos animi propensionem præferre, affirmarunt, summopere illi confidere: adeo ut Granatensis dixerit, Vbi visum sibi foret, à conscientia obstringi se ut à maiori parte dissentiret, eam in Cardinalis conscientia reponendo sedaturum. Hic verò, apud se iustâ parte promisso subtractâ, respondit pari comitate; Gaudere se, quod in ea significatione cognosceret Patres vel maximè aduersarios studere se beneuolentes ostendere, quod (ratiocinabatur ille) saltem effecisset, ut remissius aduersarentur.

5 Non minorem sollicitudinem collegis intulit alia Hispanorum lis apud ipsos pendens, quàm ea iam memorata, quæ in ipsos mouebatur; nimirum, vetus controuersia de prærogatiua loci cum Gallicis. Cæpit urgere negotium Lunensis post Moroni discessum: & in summa proposuit, ubi gradum supra Gallicum Oratorem obtinere nequisset, acquieturum se loco sibi concesso è regione Galli ad alterutram partem, pro illius optione, sed contestatum, nihil per id intelligi ex iure sui Principis detractum: aliam quoque sedem accepturum se, quam Legati tribuerent, dummodò eiusmodi,

Litteræ Legatorum ad Borromæum 14. Ap. 1563

oriae
ily Trid.
s III.

1563. vt ex ea ipse inferior non haberetur. Quod si tandem quibus locus sibi denegaretur, in quo cum sui Principis dignitate consideret, se in mandatis habere, vt litteris regijs in Conuentum delatis exemplò discederet. Nec id simulabatur ad meliorem conditionem obtinendam, sed veritati consonabat; cum Rex è sui Consilij sententia mentem mutasset, quam antea Pontifici significarat, de vanis cœremonijs haud curandis. Legati his auditis inter se diserebant, Ob nouam concordiam in Gallia cum hugonottis quantum minuebatur in Gallis necessitas auxilij Hispanici ad tutelam incolunitatis, tantumdem in ipsis auctum iri duritiam ad æmulationem prærogatiuæ: hinc verò censebant, abalienandum non esse Regem Catholicum, cuius patrocinio supra cetera Synodus indigebat, cum ipse summam auctoritatem non solum apud Hispanos Præsules, sed etiam apud complures Italos obtineret. Quare vbi recusarent Galli memoratas condiciones, in quibus videbatur signum aliquod prærogatiuæ ipsis adhuc seruari, propendebant Legati ad non impediendam eorum absentiam, quorum præsentia quantum splendoris Concilio, tantumdem inquietis afferebat. Sed de his omnibus Pontificem per arcanas notas certiosem fecerunt, eiusque responsum præstolabantur.

• Litteræ Legatorum ad Borromæum 20. Ap. 1563.

f Die 20 Aprilis.

Id temporis aduentante Sessionis die, quæ vgesimo secundo Aprilis indicta fuerat, compertaque eius prorogandæ necessitate, quoniam nihil peractum erat, & duo Legati aberant, duo, qui aderant, inter se conuenere, posse ad eam destinari diem tertium Iunij, qui esset quintus in Pentecostes hebdomada, quo tempore arbitrabantur rem in promptu futuram; atque hunc ipsorum sententiam significarunt cunctis Oratoribus, Madruccio, ac Lotharingo, qui eo die Tridentum redierat. Omnes assensere, adeoque id in cœterum postridie retulere, cum fiducia communis consensus. Sed eos felicit euentus. Lotharingus, vtpote suis in sententijs varius, eam tunc mutauit, rursus nouam certi diei præscriptionem adducturam Concilium in discrimen noui dedecoris, vbi ea denuntiatio, sicuti plurimis antegressis euenerat, in irritum caderet. Quapropter re à Legatis propositâ, dixit ille, opportunius sibi videri, si ad incertum terminum Sessio protraheretur, ita vt conuentus sibi facultatem tribueret usque ad vigesimum Maij certam diem constituere. Tunc verò eam statutum iri siue tertiam Iunij, vt in præsentia Præsides arbitrabantur, siue aliam, sed extra dubitationem successus. Huiusmodi ratiocinatio adhæsit animo Madruccij, maiorisque partis etiam ex maximè studiosis Pontificis ac Legatorum, vt qui sibi persuade-

1563.

suadebant id illis pariter futurum gratius, eosque abstinuisse à pro-
rogatione ad incertum diem proponenda, quòd complures Patrum
alienos ab ea credidissent; vt proinde in sententiam frequentioris
partis inter alios iuerit Gualterius, de quo Præsides conquesti sunt,
quandoquidem pridie ipse internuntius eorum sententiam ad Lo-
tharingum attulerat, eiusque comprobationem ad ipsos retulerat.
Id quod in seipso leuius, grauius tamen Legatis accidit, tunc digni-
tatis suæ maximè sollicitis, cum æstimatio & contemptus in ipsos
integrè redundabat, nec inter socios diuidebatur.

7 Ponderosior causa Gualterium premebat, modica videlicet fir-
mitudo, quæ in Lotharingo deprehendi sibi videbatur; vnde fie-
bat, vt ipse in contexendis per laborem assiduum nexibus mutuæ
benevolentia inter ipsum ac Pontificem, semper opus sibi redor-
diendum animaduertent. Idcirco verebatur, ne Romæ conspectis
frequenter euentibus contrarijs recenti spei à se factæ, ipse in opi-
nionem incideret aut decipientis aut decepti, quamquam oppor-
tuna remedia non omiserat, quibus huic accusationi se subduceret,
exposito cunctis in litteris ingenio Lotharingi. Qua in re tandem
moneo; Ad vesperam pridie quàm Iulius III. eligeretur, ab eo per
certum tabellarium ad Henricum Regem perscriptas fuisse vali-
dissimas rationes, quibus ab illius electione remouebatur; manè
autem postero adhibitam ab eodem operam cum Farnesio Cardi-
nali ad Iulium promouendum, & in opus deductam. Ingenium
Lotharingi, secundum exemplar quod Gualterus expinxerat, tem-
peramento inter igneum & aereum erat, ad succendendas affectio-
nes velox, sed non minus ad tepefaciendas; totum iracundum, to-
tum placabile: sed iracundia tempore supra modum intempera-
tum in ea promenda, & in cladibus minitandis; adeoque si quis
tunc hominem audisset, ratus linguam animo concordare, poterat
malignum in eo animum suspicari. Contrà verò, benevolentia
tempore adeò in promisso profusum, vt cupiam ea postea cum
effectis componentem, liceret adscribere artificiosa calliditati, quod
ab inconsiderata sinceritate profectum erat. Paucis, cuiusmodi sunt
ædes publicæ magistratus, vbi quod excellit maiestate ac pulchri-
tudine, in fronte atque in aula collocari solet: sed ornamenta
huiusce frontis & aulæ plurima erant & rara, magnanimitas, co-
mitas, beneficentia, pietas, doctrina, perspicacia, eloquentia vigor,
& boni publici studium.

Huius autem variantis indolis noua proferebantur à Gualterio
argumenta, per eos etiam dies accepta. Scripserat Lotharingus, vt

Ggg 3

na-

g Litteræ &
arcanae notæ
Gualterij ad
Borromæum
22. Ap. 1563

oria
ly Trid
s III

1563.

narrauimus, cupere se cum Morono colloqui, antequam hic ad Cæsarem abiret, ac propterea se confestim rediturum. Postea reditum retardauit, vulgavitque, se consultò cunctatum, ne, si alter mandata de rebus cum Cæsare agendis cum ipso communicasset, suspicaretur, vniquam operam à se contra successum prosperum fuisse collatam: alij tamen in eo compererunt, vel crearunt, subtiliorem rationem & artem, aientes^h, Lotharingum Venetijs eliciuisse à Nauagero, patriam repetente antequam Tridentum veniret, plurima ex mandatis sibi traditis ad Cæsarem, eaque prænuuntiasse per certum tabellarium Cæsari, adeoque in eo cessasse festinationem cum Morono loquendi: sed quemadmodum acutiores hæc coniecturaⁱ mentium politicarum aberrant plerumque, ita in voluminibus litterarum ex Aula Romana scriptarum comperio è contrario; cum impositum fuisset Nauagero, vt Venetijs intento animo obseruaret finiltras opiniones, quas fortasse Lotharingus imprimere Senatui tentaret, eisque obliteret, ipsius operam pergratam fuisse in eo quod egerat & cum Lotharingo & cum Republica. Non ita processit ex sententia aliud quod eo itinere Nauagerus sibi conficiendum proposuerat^k, nimirum vt Amulius Cardinalis in Senatus Veneti gratiam rediret, tametsi studiosas Pontificis litteras ad id deferret, animatas ab ipsius lingua spiritu viuide eloquentiæ, qui præditus erat tum ex ingenio, tum ex vsu in eodem theatro: adeo constans est firmitas illius Senatus in suis sanctionibus. Ex quo sane eò spectabilior redditur tum auctoritas Alexandri VII. tum virtus Caroli Carassæ Episcopi Auerfani, illius Nuntij, tum obsequium Reipublicæ erga talem Pontificem, quo petente, dum hoc Opus in lucem editur, placuit illi Senatui meam Religiosam Familiam suis in ditionibus redintegrare, singulari lætitiâ in me collatâ, quod huiusmodi prosperitas interuenerit, moderante meum Ordinem Goswino Nickel, qui tum efficaci auctoritate in me huic Operi ad-mouendo, tum prouidâ charitate in cunctis commodis mihi exhibendis, planè vt generalis ductor præ milite inferiore, longè supra me meretur, quantum laudis deberetur huic meæ non infortunatæ pugne in gratiam iustæ causæ. Iam verò narrationem vnde eam defleximus eò repetemus.

Varium ingenium Lotharingi ostensum est à Gualterio Pontifici per aliud argumentum, à Cardinali præstitum eodem die quo Tridentum reuersus est. Is enim loquens cum Antinoro, qui reliquos obuiam progressos anteuertat, acerbè questus est de inita cum hugonottis concordia; significauitque, regnum illud à se tamquam perditum.

^h Litteræ, & Codicilli Vicecomitis ad Borromæum 22. Ap. 1563

ⁱ Litteræ, & artana nota Borrom. ad Nauagerum à 23. ad 24. April. 1563.

^k Morosinus lib. 8. Historiæ Venetæ.

perditum haberi : paulò pòst cum Gualterio eadem de re verba faciens, ostendit, concordiam illam sibi non improbari, & culpam omnem reiecit in Hispanos ac Pontificem, qui manu debili opem Gallie suppeditassent. Hic verò risum mihi excitat Suavis narratio, quà dicitur, huius pacis nuntios peruenisse Tridentum memorato die vigesimo Aprilis, quo redijt Lotharingus, cum ex aduerso cunctæ paginæ Tridenti exarata à tribus vsque superioribus hebdomadis, refertæ sint huiusmodi nouitate, ex qua, utpote ex assumptione præcipua, leguntur deducta plerumque argumentationum corollaria, quæ illic quâ voce quâ litteris tunc habitæ sunt de rebus humanis, pro eo ac antea varijs modis ostensum est.

9 Sed quod attinet ad Lotharingum, siue leuitas in eo, siue ars esset, cum ipse studeret & hanc & quamuis aliam à se notam abstergere, quòd tam ardentem ac tam sæpè Pontifici proposuisset ut Bononiam conueniret, & postea Pij consensu iam accepto consilium mutasset, voluit ad excusandum se Pontificem inculpate: Quoniam dum res tam honorifica illi proponebatur, oportuisse liberum responsum reddi, non autem epistolam confertam simulatis difficultatibus, quas ille in eo itinere animaduertebat; perinde quasi plurimam gratiarum actionem ex eo ipse non meruisset, quòd Cæsarem induxerat ad conseruandam Pontifici tanti iuris possessionem in eo coronando, & ad se ea de causa saltem Mantuam vsque conferendum: in quo iam recedebat Lotharingus ab eo quòd toties de Bononia statuerat. Addebat, in ea epistola contineri conditiones conditioni suæ valdè dissentaneas, videlicet, efficiendum sibi esse ut Principes acquiescerent disciplinæ legibus, quas Pontifex statuisset, atque ut Synodus quamprimùm absolueretur. De quibus conditionibus mirum videbatur conqueri Lotharingum, quando quæ ipse proposuerat super his nitebantur. In summa, se longè alium ab eo qui paulò antea fuerat, & acrimoniâ percitum ostendebat.

10 Venetijs adhuc degens Musottum Romam miserat, vulgavitque, non modò illum mitti quòd per eum Lotharingus se apud Pium purgaret, sed quòd etiam ab eo impetraret, ut peculiaria capita edoceretur criminationum, quibus, ut ille affirmabat, à Pontifice insimulabatur, quòd nimirum sibi capitis partes assumeret, ac mala semina inter Cæsarem ac Pontificem spargeret; præsertim verò, quòd eiusmodi querimoniam Nuntij contra Præsules Gallicos in Concilio, à Regina per litteras accepisset, eos insimulantis quasi prosperum progressum impedirent; quæ insimulatio videbatur in primis

oriae
ly Tric
s III

1563.

primis ipsum petere, qui primum inter eos locum obtinebat. Hic verò res à se gestas accommodatâ sibi formâ depingens, dicebat: Si Pontificis criminatio sita in eo foret, quòd ipse Cæsarem cohortatus fuerat, vt suam operam interponeret ad maiorem libertatem Synodo obtinendam, non expectatis ad minutiora quæque mandatis Româ, vt prospiceretur mansioni, & Episcoporum institutio stabiliretur, & purgarentur corruptelæ; licere Pontifici pro suo arbitratu ad Inquisitionem ipsum accersire. At si vitio non verteret hæc consilia, & alioqui comperisset, ab ipso in mansionis controuersia omne suum arbitrium impensum ad Apostolicam Sedem iuuandam, nec minùs in alijs rebus ab eodem perfracta fuisse sui Regis mandata in obsequium Pontificis, arbitrari se honorandum, non onerandum esse. Pergebat dicere dolentium & indignantium linguâ: Se cunctis humanis affectionibus à Deo solutum ob fratrum funera, velle impostero sententiam in Synodo pro more eâ libertate dicere, cui vnica esset norma Diuinum obsequium & conscientia.

Præter iam dictam epistolam alia Gualterij ad Borromæum 3. Maij 1563

Verumtamen non tantum timoris incutiebant Gualterio hæc denuntiationes iram spirantes pro hominis ingenio, quantum notitia, quòd magnus Galliæ Cancellarius, minister, vt dictum est, non admodum Religionis studiosus, operam dederat, vt in munere magni Palatij Magistri, quod vno ex fratribus demortuo vacauerat, sufficeretur filius fratris Lotharingi Cardinalis, dum Comestabilis competitor munus illud filio suo affectabat¹, qui rem tan agrè tulit, vt ab Aula secesserit, excitatâ suspicione. Id verò magnus Cancellarius aliquo pacto Cardinali reconciliat, curamque in eo cum spe reuocauerat ad Reginam sibi propitiam habendam, non amplius iactâ solùm anchorâ in Sedis Apostolicæ patrocinium, quemadmodum antea sibi opus esse diserebatur. Quapropter Gualterius ad partem magis flexibilem aggressione conuersâ, quod verum erat, Lotharingo narrauit: Complures ex Galliæ Præsules de ipso conqueri, quòd ad Hispanis gratificandum, in Ordinis controuersia negligeret capita, quæ Galliæ magis cordi erant: adeoque discrimen aderat, ne tam aucta cum Hispanis contentio tot eius aduersarijs, & apertis & occultis, in Aula arma ad ipsius cladem suppeditaret: cuius rei consideratio, tametsi verbis ab eo spreta, respondente, vt vsu venit, satis sibi ex conscientia cauta esse, visa est eius animum altè subijisse.

Ferrius sensus Lotharingo contrarios præferebat, cum volentem eius animum improbareret, ei que simul opponeret, ab ipso nominatim

nonnisi familiæ suæ commoda promoueri. Ceterum sententias Apostolicæ Sedi propitias proferebat, & rationes præualidas, quippe profundæ intelligentiæ vir, adducebat, ob quas solis Legatis fas esset proponere, & ob quas Pontifex Concilio præcelleret; quod pariter Gallorum aliqui sentiebant, præsertim verò Hieronymus Soucherius Abbas Clarauallensis^m, qui merebatur obtinebatque eximiam existimationem probitatis ac doctrinæ. Quin Fererius, cum animum præferret, vt interdum accidit, præsens regionis suæ regimen improbantem, affirmare non omisit, à se optatum iri in eo rerum statu se Episcopum esse, quò sententiam pro suo arbitratu expromeret in Concilio, ac palàm faceret, à Gallis, dum, corruptelarum emendatio acriter ab ipsis petebatur, nouas indies induci per maximam offensionem atque perniciem. Non tamen plene sibi persuadebat Gualterius^a, illum ex animo loqui; nam cum Romà reuersus eum nancisceretur sibi cuncta consentientem, nihil ipsi credidit, suspicatus hominem simulare, quò certi aliquid eliceret à Pontifice. Verum ex quacumque suspicione fieri non potest, quin vbi quempiam audimus dicentem efficaciter in rem nostram quæ vera sunt, & ad persuadendum alijs idonea, ea credamus ex animo ab illo dici, sibi que persuaderi.

1563.

^m Epistola
Gualterij ad
Borromæum
26. Ap. 1563

ⁿ Arcanæ no-
tæ Gualterij
ad Borrom.
11. Martij
1563.

C A P V T XIII.

*Petri Soti obitus, eiusque ad Pontificem litteræ. Aduentus Naua-
geri Tridentum. Acta à Morono Oeniponti cum Cæsare de pri-
mis quatuor capitibus arcanae Ferdinandi epistolæ ad Pontifi-
cem, supra memoratæ; hoc est, de Synodi diurnitate; vbi disse-
ratur de suffragijs pro nationum numero computandis, de
suspensione, de libertate, & de communicatione à Legatis cum
Pontifice usurpata.*

Res memorabilis, quæ id temporis accidit, narrationem nostram à Gallis ad Hispanum conuertit. Fuit hic Petrus Sotus, de quo plurima à nobis habita mentio. Summam ille obtinebat existimationem seueræ probitatis, solidæque scientiæ: & vtramque suorum Hispaniensium Episcoporum sententiam semper sustinuerat, nimirum, mansionem auctoritatemque Episcoporum esse iuris Diuini. Porro cum in morbum grauissimum incidisset die decimoseptimo Aprilis, post quem tres tantum dies viuis superfuit, alieno chirographo ad Pontificem scripsit epistolam;

Pars III.

H h h

eiusque

oria
ly Trid.
s III
v

1563.

eiusque sententiæ similes è Soto voces à se paulò antè auditas testatus est Vincentius Iustinianus, tunc supremus illius moderator, ac postea Cardinalis. Hæc epistola statim ^a Tridenti vulgata, ob rei argumentum, hominisque conditionem, celebris postea per vniuersam Europam euasit. In ea Pontificem ille hortabatur, pro ea fide gratoque animo, quem extrema illa hora ab ipso postulabat, ad dandam operam, vt definiretur, cuiusnam iuris esset mansio tum Episcoporum, tum reliquorum Ecclesiæ ministrorum, curaretque eam seruandam, alio prouentuum genere extra episcopatus Cardinalibus attributo; & non minus, vt declararetur, institutionem auctoritatemque Episcoporum esse iuris Diuini: non conducere Sedis Apostolicæ dignitati aliorum abiectionem. A se uiuente ac moriente affirmari, summum Pontificem cunctis Concilijs superiorem esse, nec ab illis vllâ ratione iudicari posse: opportunum à se censi, vt id pariter aperte definiretur; contrarium siquidem in seditiones, bella & schismata manifestò tendere. Duo simul Pontifici commendabat, Ne consentiret, vt cuiquam facultas traderetur suscipiendi sacros Ordines à quouis Episcopo, cum expediret Ecclesiæ bono, vt id Ordinario referuaretur; & Ne in sacerdotijs distribuendis suam suorumque ministrorum utilitatem quæreret, sed animarum salutem, & Ecclesiarum emolumentum. Denique huiusce libertatis suæ veniam precabatur.

Soti mors, coniuncta cum perfecto religiosæ pietatis exemplo, summoperè displicuit Concilio, cui visum est relinqui velut in infausa caligine, adempris sibi in omni genere quibusdam è suis maximis luminaribus. Sed pro eo quod accidit rerum mortalium vicibus, iacturæ mœstitia lucris gaudio compensabatur, ac ferè continenter, hoc est, 28. Aprilis, magna facta est lucis accessio Nauægi aduentu. Priuatim ille ^b lecticâ uectus, post primas noctis tenebras intrauit, electâ sibi horæ obscuritate, ne vlli pompæ splendori esset accommodata, atque eadem de causâ prænuntiatum aduentus diem vno die anteuertit. Ratio quæ hominem ad hoc impulit, ea fuit, ne certamen de loco excitaret inter duorum Regum Oratores, qui ipsi obuiam ituri fuissent.

Sed summa rerum Tridentinarum extra Tridentum tunc verti videbatur, nimirum Oeniponti, in ijs quæ à Morono cum Cesare agitabantur. Noluerat ille Præsulem vllum Synodi secum adducere ^c, ne Germani sibi persuaderent, ab eo non dici quæ sugerebantur ab ipsius iudicio, Synodi contentionum integro, sed ab alicuius instigatione, qui studio, animique commotione iam illis esset

^a Præter epistolam Soti, epistola Vicecomitis ad Borromæum ... Ap. 1563

^b Diarium 28 & litteræ Legat. & Vicecomitis ad Borromæum 29. Ap. 1563

^c Acta Paderborni.

esset addictus. Sed dein missus ad eum est Promotor Castellus, qui, 1563.
vbi opus foret, rerum gestarum notitiam illi subministraret.

4 Mandata, quæ Româ secum ferebat, vertebantur in sententia arcana epistolæ, à Cæsare scriptæ ad Pontificem, qui in breui iam missa responsione, sicuti dictum est, se ijs remittebat quæ amplius à Legato exponenda erant. Quare mandatorum libellus, præter officiosum proëmium, in varia capita distinguebatur, memoratæ epistolæ capitibus respondentia. Nos verò quò lectores melius aptiusque rem intelligant, in singulis capitibus subinde ponemus ea quæ Morono responsa, & quæ ab ipso superaddita fuere, cum apud nos extet eorum summa, iussu Ferdinandi ab ipsius ministris desumpta, & etiam monumenta à Morono seruata.

In primo mandatorum capite sermo erat de Concilij diurnitate, quæ dicebatur non minùs Pontifici, quàm Cæsari displicere, cum inde innumera damna sequerentur, periculum amittendæ indies nouæ alicuius Prouinciæ, vti tunc in Gallia contingebat; Patrum dissensio, adeoque tenuis æstimatio Synodi; sumptus supra vires tum Apostolicæ Sedis, tum ipsorum Episcoporum; Ecclesiarum detrimentum ex Pastorum absentia; magnæ perturbationis discrimina, si deficeret vita Pontificis; grauissimæque iacturæ, si decederet Cæsar, in cuius patrocinio ac religione Synodus nitebatur; agendi licentia, quæ ibi indies gliscebatur, periculum tum intestinæ discordiæ, quam aliquis improbus excitaret, obtento studio Ecclesiæ reformandæ; tum alicuius tumultus, qui Synodum præcideret, & fructu vacuam redderet.

5 Enumeratis diurnitatis incommodis, eorum causæ patefiebant, & remedia proponebantur. Causas fuisse, suffragiorum multitudinem, prolixitatem sententiarum dicentium, qui sæpè vt in argumenta noua ingrederentur, è propositis egrediebantur; discordias inter Patres ex huiusmodi digressionibus profectas; superiora Oratorum Gallorum postulata, vt Lotharingus, eiusque comitatus expectarentur, vtilitatem eiusdem Cæsaris, qui optauerat vt definitiones protraherentur, donec in Comitij Francofurti Maximilianus eligeretur; subsecutas Gallorum petitiones, vt alij suæ nationis, & Angli etiam ac Germani expectarentur; nouas quæstiones inter Theologos ad trutinam adductas, cum vera dogmata ab hæreticis oppugnata firmanda essent; mandata plurima Oratorum, quæ ita sibi tradita suis à Principibus affirmabant, vt ab illis digredi non possent absque nouo mandato, vnde non parum moræ creabatur; aliquorum postulationes, vt argumenta iam proposita iterùm pro-

oria
ly Trid.
s III
V

1563.

ponerentur, sicut in præsentia contingebat Gallorum postularis, quorum multa alijs temporibus expensa ac decreta fuerant; aduersam operam à quibusdam nauatam, occultis forsitan fautoribus Lutheranorum, adeoque satoribus litium ac turbarum, quod similiter accidere consueuerat in Germaniæ conuentibus; mutationes quæ in dicendis sententijs fiebant in rebus propositis, perinde ac euenerat in capite de mansione, in quo proponebatur vt Decretum formaretur de disciplina, & complures rem ad Fidei dogma redigere cupiebant.

Ad id reparandum proponebatur, vt in posterum eiusmodi causæ remouerentur. Quod confectum fuisset, vbi Cæsar cum Pontifice reuera coniungeretur, iuberetque Oratores suos opitulari Legatis; vnde fieret, ne inducerentur in Synodum nouæ dogmatum disputationes, & idcirco ad solas controuersias cum hæreticis operam conuerterent. Præterea, vt emendationis articuli de communi consensu proponerentur, nec liceret cuilibet noua volumina in medium proferre, quod in causa erat, vt eadem res sæpius in questionem rediret. Secundum Decretum primæ Sessionis concordie obseruantia custodiretur; adeoque à Legatis proponeretur tempori quod opportunum erat, & à Principibus optabatur: vt ea morum emendatio, quæ ad Aulam Romanam ac Magistratus spectabat, acciperetur quo pacto illam statuisset Pontifex, qui rigido intentoque animo illam ordinabat; nollentque in disputationem illic adducere, vbi perpauci negotia illa callebant: nec Principes, eorumque ministri, sectas & conuenticula Præfulum sibi conferrent, singulis libertati suæ conscientiaque relictis, quemadmodum à Pontifice relinquebantur. Ipsi quoque Principes boni consulerent rationem aliquam, quæ excogitaretur ad recidendam prolixitatem in sententijs explicandis.

Ad hæc Cæsarei dixerunt: Cùm causæ potissimæ diuturnitatis essent tum negotiorum tum hominum multitudo, duo videri opportuniora temperamenta. Quod spectabat ad priorem causam, ne disceptaretur de ijs, quæ in sacris Litteris & Concilijs habebantur, ab hæreticis non oppugnata. Quod verò ad posteriorem, vt viri docti ac pij ex quauis natione seligerentur; quod Cæsar intendebat usurpatum fuisse in varijs Synodis antiquis ac recentioribus, quodque in conuentibus laicorum fiebat: hoc etiam pacto plurima diuersa eodem tempore concoquerentur à diuersis cœteribus, & cuilibet priuato capiti fas esset significare delectis Patribus quæ sibi in mentem venirent de illis peculiaribus argumentis; dein ab ipsis hæc

hoc pacto concocta ac digesta, ad generalem conuentum refer- 1563.
rentur.

8 Primum à Morono acceptatum est, sed simul agnitum, haud satis fore. Alterum eidem visum est ad ea absurda & schismatis pericula tendere, quæ consecuta fuissent ex potestate iudicandi, nationum numero, non autem capitum attributa, contra antiquitatis vniuersæ consuetudinem. Quare cum ille satius duceret possessionem sine pugna seruare quam vincere, contentionem declinauit, & vniuersæ respondit: Propositam à Cæsare rationem iam vsurpatam fuisse, & vsurpandam fore quantum æquum erat & congruens, quando designati fuerant cuiusvis nationis Episcopi ad conficiendum librorum indicem, & corruptelas colligendas; & insuper constituebantur in reliquum à Legatis peculiare cœtus, cum accepta, cum opus erat, ab vniuerso conuentu potestate.

9 Pergebatur in mandatis: Vt certus fieret Cæsar, Pontificem suspensionem nolle, quamquam ille à summis Principibus intuitaretur, in eo ipsum proposito persistere ex mero boni publici studio, non ex metu mali, quod aliter immineret ex proprijs nationum Synodis; illis siquidem nocentiora erant Comitia & Edicta, re ipsa à Principibus fieri solita. Ex altera parte, non esse cur quispiam suspicaretur, ab ipso suspensionem optari, quod morum correctionem euitaret; hæc enim optabatur à se, etiamsi quouis infortunio Synodus dissolueretur: suumque apud animum statutum esse, effecturum se, ut vbiicumque posset ea seruaretur. Id iam experimento probari per complura diplomata à se promulgata, & quorum exempla mittebantur ad Cæsarem, solius mali, non item boni conscium. His nihil opponendum occurrit Cæsari.

10 Tertium caput erat de libertate. Eam, quod spectabat ad Pontificem, adeo inuiolabilem fuisse, ut Patribus permitteretur sententiam etiam licentiùs promere. Audiri libenter à Legatis quemlibet Episcoporum, etiam priuatim de agitatæ argumentis: designari peculiare cœtus pro Concilij voluntate; res in consilium cum Oratoribus adduci, antequam proponerentur, easque ex ipsorum arbitratu sæpè reformari. Quod si quâ ratione dici posset in Concilio libertas lædi, id mandatis, à quibusdam Principum missis ad suarum Prouinciarum Episcopos, esse tribuendum; ac proinde Legatus petijt vt huic incommodo consuleretur.

11 Responderunt Cæsariani, Cæsarem à conscientia non argui, quod vlla vnquam dedisset mandata paucis illis Concilij Patribus sibi addictis, vnde ipsorum libertas minueretur: de reliquis Principibus

oriae
ly Trid.
s III.

1563.

pibus sibi satis compertum non esse : quod si id accideret, oportere Legatos conqueri cum ipsis Oratoribus ac Principibus, vbi id opus erat. Offerre Cæsarem, se imperatorum suis Oratoribus, vt in eo studia Legatorum adiuuarent, paratoque esse animo ad suam etiam operam per seipsum impendendam, vbi hoc à se flagitaretur. Ita se sperare, Pontificem pariter integram libertatem concessurum Præsulibus Pontificiæ ditionis, alijsque quibus ipse subue niebat. Etenim, si apertiùs loquendum sibi erat, aliquod ea de re murmur obstrepere, & aliquam querimoniam, tamen si longè aliter Cæsar sentiret, quem probitas ac recta mens Pontificis non latebat.

De his Moronus: Huiusce murmuris falsitatem deprehendi posse ex tenore sententiarum, quas memorati Præsules edixerant, quando eorum complures acriter promouerant opiniones illas, à quibus potissimum abhorrere Pontifex dicebatur: libenter excipi à Legato oblatam à Cæsare operam suis Oratoribus adhibendam, ac sperari, auctoritatem Cæsaris & exemplum ad permouendos reliquos vim habitura.

Post hæc in mandatis accusatio purgabatur, quod Præsides de omni & qualicumque re Pontificis sententiam exquirerent. Dicebatur: Si ministris omnibus consuetum erat, suum principem de rebus gerendis edocere, multo magis id obseruandum esse à Legatis erga caput Ecclesiæ in rebus Religionis; cum semper in more positum fuerit, vt Summus Pontifex de grauioribus argumentis certior fieret. Hinc non adimi libertatem, quandoquidem Decreta pro maiori suffragiorum numero firmabantur. In veteribus Concilijs, vt in Chalcedonensi & Constantinopolitano, non solum fuisse permissum vt res cum Summo Pontifice communicarentur, sed acceptam illius sententiam à Patribus fuisse subscriptam. Antiquos illos ac religiosos Imperatores consueuisse suis subditis imperare, vt Fidem sequerentur, quam Damasus, Agatho, alijsque Romanis Pontifices retinebant. Tantum in præsentia non postulari à Pontifice, Legatisve; sed vt maiori Patrum numero sanctiones committerentur.

Ad ea responsum à Cæsare: Quamquam auctoritas constituta in Ecclesia Decreta Fidei & emendationis, in Romano Pontifice præcipuè tamquam in capite resideret; tamen ab ipso in membra quoque ea deriuari: idcirco consuetudinem fuisse, maximas controversias, etiam in Romanis Concilijs decisas, iterum Oecumenicis remitti. Hoc posito, nequaquam à Cæsare sibi arrogari potestatem ea de re definiendi, nec velle, sicuti dici solet, in cælum

os

os ponere; sed quando cupere Legatus videbatur Cæsaris iudicium audire, illud huiusmodi esse: Si quid noui negotij accideret in Concilio præter ea quæ in diplomate conuocationis legebantur expressa, de eo consulendum esse Pontificem; sed super alijs rebus, à se iam præiudicis, & de quibus credendum erat plenissima mandata fuisse ab ipso tradita Legatis, viris eximiâ fide ac prudentiâ, posse in eorum & tot præstantissimorum Patrum iudicio eas reponi: aliter à se dubitari, ne exclamaretur, haberi Concilium non Tridenti, sed Romæ, nec ad Decreta Patrum operâ, sed tabellariorum deueniri.

15 Contrâ verò Legatus: Fieri non potuisse, vt res tam multæ, & à tot ac tam varijs ingenijs pendentes, præiuderentur, nisi generatim & confuse; cum tamen prudentiâ Decreta recidant in peculiare ac definitum, adeoque necessarias esse nouas illas peculiareque communicationes; & singulos Principes proportionem necessitatem illam experiri in arduis negotijs, quæ à ministris à se longinquis agitantur. Ex eo nullam adimi libertatem in decernendo; hanc numquam à Pontifice præpeditam fuisse. Quod si mansionis articulus definitus non fuerat, id non Pontificis veto, sed Patrum discordiâ tribuendum.

Conflagrant homines tam anxio libertatis, hoc est dominationis amore, vt existiment illam sibi adimi, ex eo solum quod possit adimi; adeoque grauis quasi prohibitio illis est, quod velit superior de illorum operibus prædoceri, quia per id aptus redditur ad ea prohibenda, tamen non prohibeat.

CAPVT XIV.

Alia in mandatis Moroni contenta. Ab eo cum Cæsare agitata de particula, proponentibus Legatis. De diuisione à Cæsare in suis litteris habita Episcoporum diuitum ac pauperum, qui Synodo intererant. De reformando Ecclesiæ Capite. De promouendis Cardinalibus & Episcopis: & de ipsius Cæsaris aduentu Bononiam.

1 **Q**Vinto loco agebatur in mandatis de particula tam oppugnata, proponentibus Legatis. Monebat, eam solemniter à Patribus firmatam fuisse tantâ concordia, vt si postea reuocaretur, infringeretur auctoritas Concilij, & irrisionis argumentum præberetur hæreticis, quodam tramite patefacto, qui ad nullum terminum quæstiones deduceret. Nec idcirco magis liberum eua-
surum

1563.

surum Concilium, sed magis popolare, tumultuosum atque confusum: vera siquidem salubrisque libertas ordini ac regulæ non aduersatur. Hunc ordinem in cunctis Synodis fuisse, quin in cunctis Collegijs seruari: proinde huiusmodi exemplum, quod nunc in Tridentina cerneretur tot Principibus postulantibus, inæstimabili detrimento futurum cunctis conuentibus Ecclesiasticis ac laicis, adeoque totius humani generis gubernationi. Quid porrò, si rescisso semel hoc vallo, populi, semper in ipsorum Principes queruli, confugerent ad Concilium, ac leuamen deposcerent impatibilem onerum, quæ sibi dominantes imposuissent? In rebus Principum nihil conferre quòd Oratores proponerent, quando nihilominus ex voluntate Pontificis præstò erant Legati ad cuncta ipsorum postulata suo tempore proponenda.

Responsio Cæsaris fuit huiusmodi: Certum esse, primariam proponendi facultatem penes Pontificem ac Præsides esse; sed de secundaria opiniones variare. Nolle se nunc subtiliorem disputationem instituere; sed quoniam Synodus ea verba posuerat, reuerenter à se eadem accipi, nec recusari suis ab Oratoribus ad Legatos ea deferri, quæ à se illis committebantur proponenda, atque ab iisdem audiri quæ Præsides ex aduerso opponerent & hortarentur, quorum consilium sibi pergratum futurum; sed id saluo omni suo iure, & reseruatà sibi potestate, vt vbi recusarent Legati res à se propositas ad Concilium referre, & in sua ipsi sententia persistere, fas sibi esset easdem per suos administratos proponere, quod sibi, tamquam primario Ecclesiæ Aduocato, licitum erat. Et quoniam intelligebat, id Pontifici minimè displicere, optari à se, vt apertis notis declararetur.

Tum Legatus promissum confirmavit: sed adiecit, opus non esse nouo Concilij Decreto, propterea quòd & absque illo eius obseruatio, quæ solùm Cæsaris intererat, haberetur; & ea noua declaratio, tum re tum modo quo fieret, plurimum contentionis, perturbationis & cunctationis afferre potuisset.

Distinxerat Cæsar in epistola, quam recitauimus, inter Episcopos, non ministros Aulæ Romanæ, adeoque non aspirantes ad Purpuram, diuites alios, alios pauperes; affirmaratque, sperandum esse in diuitibus, quorum pars maior ex transmontanis erat, quippe suarum Ecclesiarum prouentu contentis, plus sinceritatis super mansionis quæstione, quàm in pauperibus, quorum plurimi ex Italicis erant: quâ ratiocinatione plus ponderis tribuebat sententijs contententibus declarationem illius legis tamquam Diuinæ. Id in

5 Id in mandatis refellebatur, cum obseruaretur, in diuitibus Episcopis aliarum nationum minus inesse libertatis, quam in Italicis pauperibus: illi siquidem maiori metu coercentur, maioriq[ue] spe stimulantur, veriti, ne ipsorum redditus detineantur à Principibus laicis, quemadmodum in illis regionibus sæpè contingit, quod numquam in Italia fieri solet à Pontifice; simul etiam spe compulsi, opulentiores Ecclesias obtinendi per eosdem Principes in ipsorum ditionibus. Denique, cum ius suffragij par in singulis sit, eos tantummodò maiori auctoritate pollere, qui rationum soliditate præstarent. Ad hæc similiter nihil Cæsar obiecit.

6 Succedebat ex epistola ordine sermo de Capite reformando; & affirmabatur, Paratum esse Pontificem ad libenter excipienda Cæsaris consilia: sed non posse de hoc agi in Synodo, quin simul agatur de Pontificia auctoritate, quod ab animo Cæsaris longè aberat. Numquam in more positum comperiri, à Concilio Pontifici normam præscribi, præsertim verò dum hic ad se reformandum præstò erat, idq[ue] re ipsa perficiebat. Ceterum, fas non esse Concilio, legem Pontifici præscribere, quando lex omnis Concilij eatenus vim legis obtinet, quatenus à confirmatione Pontificis illam accipit: id autem absurdius esse, quàm si Imperij subditi velent Imperatori legem imponere: multò minus inesse laicis Principibus potestatem legis dandæ Pontifici: quin Ecclesiæ morem fuisse, ut Pontifices Constitutiones ederent comprobante Concilio, atque ut postea Imperatores illis subscriberent, & exequendas curarent. Par non esse, ut Principes emendationis ac Religionis obtentu studerent in Concilio mercaturam exercere. Per hoc indicabatur, Pontificiæ auctoritatis diminutionem ab illis tentatum iri ob rationes politicas, siue ut ad se eam traherent, siue ut gratificarentur hæreticis. Decere Cæsarem, utpote Aduocatum ac propugnato-rem Ecclesiæ, illius Capiti patrocinari, non autem cum ijs coniungi, qui directè aut obliquè illi aduersabantur.

7 Ad huiusmodi caput ita Ferdinandus: Hanc esse rem inter ceteras maximi ponderis. Dubitari non posse, emendatione opus esse non solum membris Ecclesiæ vniuersalis, quæ iam à Synodo incepta fuerat, sed etiam Capiti, quod erat Ecclesia Romana, & ipsius Episcopus. Non esse mentem Cæsaris, per ea verba viuentem Pontificem notare, qui apud se in optima erat æstimatione, & à se credebatur in eadem apud vniuersum hominum genus haberi; sed generatim loquendo. Extra controuersiam esse, plurimos abusus inductos fuisse per Pontifices in relaxationum prodigientiam,

Pars III.

Iii

in

1563.

in delictorum impunitatem, in immunitatum frequentiam, in sacerdotiorum multitudinem, in pecuniæ cupiditatem; qui abusus suppeditauerant magna ex parte materiam recentium hæresum incrementis, & arbitrari se, nec Pontificem pro ipsius sinceritate ac probitate id inficiaturum. Hocposito, manum nequaquam, ut iam præmiserat, admouendam esse emendationi in ipso Pontifice, nec pariter in ijs quæ spectabant ad ipsius temporariam dominationem, eius administratione ipsi cum Cardinalium Senatu relictâ: sed in alijs negotijs ad Ecclesiasticum regimen pertinentibus, quæ ab Aula Romana in Ecclesiæ reliquum influebant, variare sententias de Concilij auctoritate. Pat sibi non esse, super ijs argumentis arduam cum Pontifice disputationem congregari; solum per filij reuerentiam & amorem à se moneri, tamen Pontifex ad id stricto iure non obstringeretur: Christianarum gentium conditionem eiusmodi tunc esse, ut oporteret Pontificem seipsum vincere, rerumque necessitati ex parte indulgere. Dubitandum non esse, per faciliorem, maiorisque auctoritatis rationem posse opus illud perfici à tot præstantissimis ac sanctissimis Patribus omnium nationum, in quos nulla infidelitatis aut socordiae suspicio cadere poterat, quam Romæ à paucis hominibus, Pontificem adiuuantibus; de quibus aut ex humana imbecillitate, aut ex utilitate priuata sperandum vix erat, quin quidquam omitterent dignum quod adhiberetur, vel quidquam adhiberent dignum quod omitteretur: melius à pluribus alienam causam agi, quam propriam ab vno paucisve. Quod omnium interest, ab omnibus comprobandum. Quantum gloriæ Pontifici redundaturum ex hac sui demissione, quæ utique heroica esset imitatio illius supremi Domini, quem ipse referebat? Quantum auctoritatis accessurum Concilio? Quantum amplius spei conceptum iri, cunctos Principes euasuros studiosos illius executores, ubi per suos Præsules ac ministros eiusdem participes forent? Addebat postremò Cæsar, Cùm sibi ostensæ fuissent à Legato sanctissimæ leges, à Pontifice de Vaticanis Comitijs latæ, plurimum id profuturum, si cum Synodo communicarentur, quò per auctoritatem ipsius, cui tot Principum Oratores aderant, tuto quasi munimine obliteretur molitionibus, quæ ab illorum ministris extrahi consueuerant aduersus sacrosanctam illam electionem, in quas grauissimæ querelæ iactabantur, & quibus difficulter alibi quàm in Concilio aptè consuli posset.

Aduersus hæc Moronus: Quando Cæsaris mens non erat, pro ipsius pietate ac obseruantia, ut de ipso Pontifice ageretur, ab eo se petere, ut è scripto Cæsaris sibi tradito eraderetur vox illa, in Capite,

ne si fortè scriptum illud in manus hæreticorum deueniret, id in
 peiorem partem traheretur. Atque ita effectum est, alijs ^a vniuer-
 salibus verbis subrogatis. Ad reliqua respondit: De cunctis cor-
 ruptelis à Cæsare connumeratis decretas iam fuisse, & in posterum
 decernendas esse in Concilio idoneas emendationes. Duo ab illo
 excipiebantur, electio Pontificis, & Cardinalium creatio, quæ re
 ipsa ad illius electionem redigebatur. Ob varias atque oppositas na-
 tionum vltra montes, inter se æmularum, vtilitates, non licere de
 his agere in Synodo sine periculo aut grauis dissidij, aut alterius
 incommodi magis noxij. Si Cæsar in diplomate Comitiorum ap-
 pendicem aliquam desideraret, à Pontifice illius sensa libentissimè
 auditum iri. Quin ne antea quidem omisurum fuisse idem diplo-
 ma Concilio proponere, quò illic simpliciter comprobaretur, non
 tamen expenderetur, nisi dubitasset, ne à modica rei peritia, & à
 contrarijs animorum affectionibus dissensio ac mora crearentur:
 cum à Pontifice deriuaretur in Patres reformandi potestas, æquum
 non esse, vt ipsi postea vellent ex sua ipsorum auctoritate in dispu-
 tationem adducere ea quæ per summam curam ac maturitatem ab
 eodem Pontifice statuta fuerant.

9 Et planè de Comitiorum articulo respondebat epistolæ Cæsaris
 huiusmodi caput mandatorum, quæ Romæ Legato tradita sunt.
 Offensiones perturbationesque in Comitij exortas, frequentius ac
 potissimum Principum ministris esse assignandas; adeoque pluri-
 mum inter cetera profuturum, si à proferendis mandatis, rerum-
 que tractationibus illi abstinuissent, aut si pariter ad ipsos irrogatæ
 pœnæ extenderentur: non tamen negari, aliquem etiam ex Purpu-
 ratis interdum peccasse; sed idem contingere in cunctis hominum
 collegijs, perinde atque contigerat in Apostolico. Obijci non posse,
 defecisse Pontifices, quasi non senserint in eo, & secuti non fuerint
 sententiam Conciliorum: quin ferè omnia, quæ Pontifices de
 Comitij promulgarant, esse vel à Concilijs desumpta, vel ab ipsis
 comprobata. Ac demum afferebantur rationes iam indicatæ, ob
 quas tunc Pontifex nouam Constitutionem suam ad Synodum non
 mittebat, de quo paulò antè vidimus plenè fuisse disceptatum inter
 partes super articulo superiori.

10 Tum ad electionem Cardinalium progrediebantur mandata.
 Fieri non posse, vt eorum numerus restringeretur, quemadmodum
 Cæsaris epistola proponebat: etenim cum illius gradus dignitati
 perpetuitas deberetur, nec par esset, Pontificem obstringi vt ijs
 tantummodò Consiliarijs vteretur, qui decessoris intimi fuerant,

1563.
 a Constat ex
 responsu Cæ-
 saris ad pro-
 positionem
 Legati.

oria
 ly Trict
 s III

1563. necesse erat, sibi fas esse novos creare: præterquam quod ad id etiam sæpè compellebatur & Principum deprecationibus, & Præsulum promeritis. In animo tunc Pontificem non habere alios ad eum ordinem assumere; sed ubi hoc ageret, ipsum quos oporteret selecturum, & præsto esse ad conficiendum diploma de conditionibus illi gradui necessarijs. Neque pariter his contradicendum.

Postea de Episcopis eligendis sermo erat in scripto: Firmata super eo iam esse multa Decreta in ipso Concilio; sed rogari Cæsarem, ut eandem ipse rationem de ijs haberet, qui ob ipsius nominationem promouerentur. In hoc argumento prolixam dissertationem Cæsar exhibuit, recensitis conditionibus, quibus ex hominum prudentum ac religiosorum sententia opus haberet, qui sacras Infulas susciperet; & ostensâ nimiam licentiâ, quæ in Clericorum collegia irreperat, quod eorum complures Episcoporum potestati subtraherentur. Et Legatus adiecit, ea omnia in Synodo expensum iri.

Hinc gradum faciebant mandata ad articulum mansionis: Mansisse Pontificem, illic numquam excitam fuisse inutilem controverfiam de iure Diuino; sed quoniam ad id deuentum erat, æqui bonique se facturum declarationem aliquam, dummodò pacificè concorditerque confectam. Mansionem existimari à se necessariam, ac velle ut ab ipsis quoque Cardinalibus ea custodiretur.

Responsum est: Tamen fatius fuisset ab initio quæstionem illam prætermittere; tunc tamen eò deuentum esse, ut nefas esse videretur ipsam dissimulari, cum præter Decreti promulgationem aliud non deesset: id verò necessarium censebatur, quò, utriuslibet effectus iuris mansio, intelligerent Episcopi, se ad illam obstringi, de quo, ubi nihil decerneretur, fortasse dubitarent.

Breuitè Legatus: Operam eiusmodi à se sponderi, quâ res ad concordiam adduceretur, & mansio, cuiuscumque tandem iuris effectus, obseruaretur.

Postrema pars mandatorum, rationes complectebatur, cur Pontifici non liceret Tridentum, sicut à Cæsare inuitabatur, se conferre, simulque hortabatur Cæsarem ut Bononiam adiret. Excusationes, ut in litterarum responso retulimus, ad quinque capita redigebantur: Ad senectutem & inualetudinem Pij, rigidi Tridentini cæli intolerantem: Ad locum à Concilio occupatum, adeoque minimè capace duplicis Aulæ tam amplæ: Ad indignitatem quâ illic morarentur Pontifex & Cæsar, ex præfenti licentiâ: Ad pericula, propter Germanorum hæreticorum propinquitatem, & propter fœdera cum ipsis inita à Condeo, Gallorum hugonottorum duce:

duce: Ad necessitatem, quâ tunc Roma vrgebatur, vt propinquum sibi Pontificem haberet ob Turcicam classem. Contra verò nihil eorum obstare Bononiæ: Possè Cæsarem sine armorum apparatu, & per modicum sumptum eò venire per suam ditionem, Mantuam vique iter habentem; eique à Pontifice offerri, vt Bononiæ æquè ac ipse dominaretur. Timendum Cæsari non esse Germaniæ causâ, cum ibi filium relinqueret, Romanorum Regem iam electum, & quem omnes amore ac studio prosequerentur. Possè id peragi bonâ Germanorum pace, quando illud iter susciperet Cæsar emendationis gratiâ, tam ab illis efflagitata, quæ re ipsa perficeretur, translatò in eam urbem Concilio.

14 Claudebatur caput illud ac mandata: Quemadmodum apud se statuerat Pontifex, in Ecclesia reformanda nec sanguinem nec utilitatem spectare; ita, vbi ageretur de lædenda auctoritate, non ab hominibus solum, sed à Deo ipsi tributa, grauissimas perturbationes excitum iri; cum ipse id passurus non esset, sicut non sine graui noxa pati possèt.

15 De Pontificis accessu Tridentum rescripsit ad Legatum Cæsar: Quamquam amplissima bona inde sperasset, tamen auditâ difficultate, se ab eo stimulando destitutum. De suo Bononiam aduentu, sitantum ad coronandum Cæsarem eò pergeret, & si temporum conditio id permisisset, neutiquam se recusaturum fuisse, ne deesset suo muneri, maiorum suorum exemplo, & gratæ obseruantix erga eum Pontificem, cuius paternæ benevolentix argumenta tam præclara obtinebat: sed cum illic vniuersalis Ecclesia reformanda esset, arduum ac diuturnum opus illud esse, nec leui manu ac festinanter tractandum; & tamen ne breui quidem temporis spatio tunc sibi licere Germaniæ terga vertere, multis ibi occultis molitionibus feruescentibus, quæ nisi celeriter extinguerentur, vniuersum Imperium opprimere potuissent. Nec satis esse Romanorum Regis præsentiam, tum quòd ob Hungariæ turbas illic adesse cogebatur, tum quòd semper in more positum fuerat, vt maioris momenti negotia de rebus Imperij ad ipsum Cæsarem deferrentur. Quoniam autem Pontifex post discessum Legati sermonem aliquem habuerat cum recenti Oratore Hispano (sicuti narrauimus, responsa ad illius mandata recensentes) vt pariter Philippus Rex Bononiam conueniret, & Legatus pro exceptis Româ mandatis aliquid ea de re Cæsari significarat, quasi per id impulsurus esset Cæsarem ad illud iter; Ferdinandus respondit: Admodum difficile videri sibi, tantæ molis colossus eò tam longinquo eò pertractum iri: sed

1563.

vbi succederet, hoc ipsum maiorem prolixitatis necessitatem allaturum, adeoque eò minus liberum sibi futurum fuisse ipsius aduentum, quando ad tuendam præsentiam suam Germaniam adigebatur. Grates à se agi Pontifici ob ea quæ benignè offerebat, sed illo pergere modico sumptu, & infrequenti comitatu, videri sibi dissentaneum Cæsareæ dignitati: quin opus esse, in huiusmodi euentu secum adducere præcipuos Germaniæ Præsules; quod id temporis magno fuisset incommodo illorum Ecclesijs: præterquam quòd difficulter eos à se inductum iri ad Synodum extra Germaniam. Pollereri se quidem Pontifici, vbi primùm sibi liceret, victo quouis dispendio, iturum se ad hoc illi obsequium exhibendum, vt nimirum ab ipso coronam acciperet.

Ad hæc Legatus conqueuit, siue abiectâ spe Cæsaris permouendi, siue satis habens, ne is vltra calcaribus vteretur ad Pontificem stimulandum; cum longè maior insit homini sollicitudo mali vitandi, quàm cupiditas noui boni consequendi, adeoque maximæ habeantur inter voluptates tum corporis, tum animi corpore obuoluti, illæ quæ reipsa medicinæ sunt.

C A P V T X V.

Colloquia inter Cæsarem & Legatum super capitibus recensitis & ipsorum concordia, exceptis tribus, de quibus postea per litteras ipsi conuenere: & Moroni reditus ad Concilium.

EA quæ memorauimus, multis vtrimque iteratis responsionibus argumenta præbuere: quæ responsiones cum iisdem magna ex parte alijs atque alijs vocibus repeterent, plus molestiæ quàm notitiæ lectoribus essent allaturæ. Sed quoniam in mutuis scriptis plurimum superuacanei ponitur, plurimumque necessarij præteritur, quorum vtrumque non nisi in aperta colloquij luce discernitur, efficacissimi nimirum argumenti ad implicatissima negotia conficienda, cupijt Legatus per se coram agere cum Cæsare, absque Consiliariorum interuentu, qui ad studiosum solertemque animum ostentandum, nouas semper difficultates adnectebant aduersus id cuius gratiâ res tractantur, quod est concordia. Legatus aliâ tempestate gratosus admodum Ferdinando fuerat, plurimique ab eo habitus, apud quem annos plurimos Nuntium egerat Pauli III. interfuitque Comitij celeberrimis, maximeque operosis, ad Religionis negotia coactis; postea verò semper in Aula Ro-

mana

mana singulare studium is præsetulerat tum vniuersè in Austria-
cam familiam, cui subiectus erat, tum peculiariter in ipsam Cæsarem,
eiusque negotia. Quare tametsi per hæc postrema tempora
nescio quis studisset illum in inuidiam apud eum Principem vo-
care, quasi ex ipsius consilijs emanaret suspicio & arctior agendi
modus Pontificis in Concilij rebus; numquam tamen in animo
miri Ferdinandi vetus beneuolentia extincta fuerat. Et huius ar-
gumentum prætulerat in responso Pontifici ^a reddito de nuntijs
duarum legationum, quæ Morono recens impositæ fuerant, ni-
mirum, apud ipsum Cæsarem, & Concilium, adhibitis singularis
lætitie formulis, Non potuisse destinari quempiam à Pontifice nec
sibi gratiorem ex veteri familiaritate, nec in maiori apud se pretio,
ex comperta sibi hominis sapientia, studioque Religionis; adeoque
ex huiusmodi electione aiebat polliceri sibi exoptatam afflictæ
Christianæ Reipublicæ reparationem. Noua postea Cæsar edidit
argumenta huius in Legatum amoris, cum primùm illum exce-
pit, mille passibus extra ^b urbem obuiam progressus.

1563.

^a 28. Martij
1563.

^b A Gta Pa-
lotti.

2 Haud difficulter deinde Moronus caliginem omnem, si qua ta-
men adhuc supererat, efficaciam linguæ dissipauit, sibi que pristinam
Cæsaris fiduciam omnino restituit, quæ validissima ad res com-
ponendas machina est; idque tunc experimento patuit. Legato
semper displicuerat inchoata rerum agendarum ratio, non modò
tamquam proluxa, sed tamquam periculosa, cum Cæsar subin-
de ^c committeret expendenda suorum Theologorum consilio
cuncta capita in horas exurgentia, ex articulis cum Cardinali agi-
tatis per libellos vtrunque mutuò exhibitos. Et quamquam Le-
gatus adiumenta sibi conquireret quorundam operâ, magis Reli-
gioni studentium in eo cœtu, ac præcipuè Staphili & Canisij; ta-
men præter difficultatem quidquam conficiendi in argumentis
propositis, semper sollicitudine premebatur, ne quæstiones pro-
cellosæ ac seditiosæ cicerentur, cuiusmodi erat, de Pontificis auctori-
tate. Quocirca veteri renouatæque amicitia nifus, Cæsari signi-
ficauit, eam agendi rationem dissentaneam esse ad componendam
concordiam, quam optabat Cæsar ipse, tum ex animi sui probi-
tate, quietem publicam cupientis, tum ex eiusdem amicitia, quam
cum Pontifice exercēbat. Initos hucusque modos non solum non
conducere, sed obistere ijs quæ intendebantur. Quapropter res
transigendas esse cum ipso Cæsare à Legato, qui sperabat à summa
ipsius æquitate ac sapientia, se illi ostensurum, à Pontifice quantum
posset ipsi concedi; quod vltà petebatur, ne ipsius quidem Cæsaris
menti

^c Cuncta ex
plena narra-
tione Legati
ad Borrom.
scripta Tri-
denti 17. Maij
1563. & in
reliquis scri-
pturis inter
ipsum & Cæ-
sarem, à me
prolati.

oriae
ly Trid.
III.

1563.

menti consonare, adeoque eidem de rebus edocto gratam postea futuram eam ipsam, quam tunc ægrè ferebat, quasi duritiem. Haud difficulter in eo Cæsar Legato consensit; neque hic minores spe fructus decerpit. Etenim ambo per se ipsos longo arcanoque colloquio de ijs quæ sequuntur convenere.

Quæstiones superuacaneæ præciderentur, & ea præsertim, in quibus hæretici non aduersabantur Catholicis. Cunctis Patribus plena relinqueretur ad sententiam ferendam libertas, quam Cæsar pollicitus est etiam in ijs qui ipsius personam in Concilio gerebant.

Obsisteretur digressionibus, & modestia in locutoribus exigetur: quod pariter affirmavit Cæsar, suis ministris à se iniunctum iri. Et eo sanè opus erat: siquidem Ciurelia non cessabat sibi risum seu potius fremitum conuentus conquirere inconditis suarum prædictionum dictarijs; adeò ut Lansæus indignatione incanduerit non modò in dicentis petulantiam, sed in Præsidum tolerantiam.

Pontifex relinqueret Concilio, sicuti obtulerat, integram ad res decidendas libertatem.

Cùm Legatus ostendisset Cæsari, à Synodo sub Paulo & Iulio, & etiam sub viuento Pontifice emendatas fuisse complures consuetudines minùs consentaneas Aulæ Romanæ; cumque is Legatum rogasset, ut si qui superessent, eorum emendatio perficeretur, non solum id illi promissum, sed multi Canones ostensi sunt, qui iam in eo genere à Præsidibus cudebantur.

Accuratori solertiâ prospiceretur inordinatæ Episcoporum electioni, & immunitati Collegiorum ab eorumdem Ordinarijs, quæ duo malorum innumerabilium origo erant.

Rescuisse Cæsarem, à disputatione, An mansio Diuini iuris esset, acere certamen succensum, & plurimum temporis absumptum fuisse, ut proinde interdum sibi persuaserit, satius esse ea de re minime decertari, & solum Episcopos ad residendum cogi; sed cum quæstio adeò progressa esset, & propè iam ut decideretur, Cæsarem rogatum fuisse Præsides, ut ad optabilem concordiam res deduceretur.

Cùm Cæsari renuntiatum esset multis, & multas ob causas, rationi dissentaneam videri usurpatam hætenus consuetudinem, ut vnicus à Secretis esset, qui res Concilij in Acta referret; rogari amice Legatum, id cum suis collegis attentius expenderet, saltem quò querelæ cauillationesque vitarentur. Et quamquam satis esse videretur Morono vnus opera, qui à Secretis esset, & querimonia rationi dissona; tamen suum apud animum statuit, in eo Cæsari grati-

4 Dux litteræ
Vicecomitis
21. & 29 A-
ptilis 1563.

1563.

gratificari, ubi postulato is insisteret: iam enim Ferdinandus declarabat, electionem adiuncti habendam esse Pontificis ac Legatorum auctoritate; adeoque nihil inde detrimenti oriebatur.

Denique cum id temporis opportunum non esset, ut Cæsar Bononiam se conferret ad suscipiendam à Pontifice coronam, quò ab illo inuitabatur; non tamen ipsum neglecturum quàm celerrimè posset, æquam illam ac laudabilem maiorum suorum consuetudinem sequi.

Præter hæc scripto tradita, coràm conuenere, si fortè Romana Sedes vacaret extante Concilio, & Ferdinando viuente, illum impensurum suas omnes vires Collegij patrocinio, quò antiquum ius creandi noui Pontificis retineret; de quo Moronus toto legationis suæ spatio sollicitus fuerat, veritus ne quædam ex postulatis eò collimarent.

4 Veruntamen tria, quæ statim exponemus, inter eos integrè non conuenere, quod clariùs patuit ex libello, huiusce colloquij gratià tradito Cæsaris nomine proficiscenti Legato. Quare hic perquam honorificè alioquin habitus, ita ut inuiseretur ab ipso Cæsare, ad leuandam illi molestiam eò se famulorum ope deferendi, dum podagrâ laboraret; seque à Concilij necessitatibus reuocatum intelligens, in digressu, die 12. Maij, non destitit eos clauos retrudere, quos nondum firmiter defixos animaduertat. Sed quoniam per temporis angustias, & illius officij conditionem, sibi non licebat animo suo ac negotio satisfacere, epistolam eodem die ad Ferdinandum scripsit, & per Delphinum Nuntium deferendam curauit, cuius hæc erat summa.

Litteræ Legatorum ad Borromæum 10 Maij 1563.

5 Deum à se testem vocari, post obsequium ab ipso tamquam Cardinali debitum Pontifici, & Apostolicæ Sedi, neminem esse cui maiorem obseruantiam, magisque se obstrictum profiteretur quàm Cæsari: eapropter velle tunc se ad ipsum scribere, utpote ad Principem, cui grates innumeras debebat, & in quo summam benignitatem expertus erat, atque ijs nominibus solito liberiùs eo die cum ipso, sed fortassis æquo breuiùs, collocutum fuisse: porrò angi se ex triplici capite postremi libelli, sibi nomine Cæsareo traditi.

6 Vnum esse, ut cæterus destinarentur habito nationum respectu, in quo per illud responsum Cæsar se persistere significabat. Non posse in eo ultra quàm egerint Legati quidquam confici, sicut ipse indicauerat Cæsari, & sicut eidem Cæsari licebat cognoscere, ubi doceretur à Nuntio verum Concilij statum; & rationem Patrum frequentiæ habendam. A quam æquitate postulari, ut vnus aut alter ex Anglis aut Hibernis auctoritatem obtinerent, triginta Gal-

Pars III.

Kkk

lorum

Historia
Concilij
Tridentini
Lib. III.
Cap. 15.

1563.

lorum aut Hispanorum auctoritati parem, ne de Italis mutiretur? Non esse in Principum, quin ne in ipsius quidem Romani Pontificis potestate, in Synodum inducere pluribus inuitis nouum morem, & quadamtenus vsurpatum dumtaxat à Constantiensi, cum summus in Ecclesia Pontifex non erat, & à Basileensi nequaquam receptum. Præterquam quòd cum id compendiariâ veluti viâ proponeretur, certum erat ex aduerso, solam tantæ nouitatis trutinam longè diuturnius tempus deuoraturam, quàm inde ex re confecta lucri fieret. Nec sufficere, quòd affirmaret Cæsar, rem à se reponi in Pontificis, Legatorum, & quorundam aliorum iudicio: nam solum rumorem huiuscemodi sensus in Cæsare, satis futurum ad graues turbas ciendas, quarum omnem ansam ingenia quædam auidè arripiebant.

Caput alterum esse, Declarationem, quam Cæsar postulabat, illarum vocum, *proponentibus Legatis*. Id æquè petutum iri, si quidquam Legati negligenter in proponendis Principum postulatis, ad commoda suarum ditionum spectantibus; sed eâ necessitate submotâ, cessabat etiam omnis ratio vrgendæ rei. Huiusmodi declarationem acceptum iri quasi obiectam mutationem; quod non sine perturbatione plurima, simulque abiectioe Concilij effici poterat: nec eam declarationem à vocibus, pro eo quod in Decreto tunc sonabant, postulari, perinde ac si iuri Principum illæ officerent; siquidem in ipsis potestas proponendi Legatis impertiebatur, nec auferebatur Oratoribus. Ceterum vbi ea Oratoribus diserte ad iudicaretur, quânam fieri posse vt eadem Episcopis denegaretur? Hinc satis animaduertere Cæsarem, quantum peruersionis in tantâ multitudine exoriretur.

Postremum esse, De Pontificij Comitij diplomate, quod Cæsar iterum efflagitabat vt Synodo proponeretur. Par non esse, vt Pontifex aliorum iudicio subderet id quod ipse maturè & de sententia præclarissimorum hominum stabilierat; præsertim cum Patres Concilij parum aut nihil experti fuissent opus illud non minus arduum quàm singulare. Numquam ea de re fuisse actum in Synodis, nisi præsentè Pontifice; nec id innouari posse sine graui Sedis Apostolicæ detrimento, præter cunctationem, rixas ac discrimina, quæ inde contigissent. Si Cæsar existimabat, per eam Constitutionem haud satis consuli obstaculis, quæ Principes iniiciebant, & opportunum arbitratur vt aliquid Concilio proponeretur, ab eo fanciendum de ijs quæ ad ipsos spectabant, id ageret quod sibi prudentia suggessisset.

Voluisse

Voluisse Legatum ea Cæsaris menti subijcere, quoniam ægrè sibi erat, per suam legationem nec Cæsari nec Pontifici satisfactum iri; & supra modum se cupere, vt à Cæsare etiam in rebus iam memoratis exerceretur pietas, ab eodem exercita in reliquis erga Sedem Apostolicam, & commune bonum, quod maxima ex parte pendebat à felici Synodi euentu, hic verò à coniunctione inter Cæsarem & Pontificem in ijs quæ vellent ac sentirent.

8 Cæsar quam diximus epistolam humaniter legit, audijsque de iisdem argumentis loquentem Delsinum. Postea rescripsit die postero Maij decimo-tertio cum plurima tum Legati tum Nuntij commendatione, certoque affirmavit Morono, à se cum hominum viuientium nemine libentius super huiusmodi negotijs actum iri.

Quod spectabat ad cœtus, nationum respectu destinandos, id à se propositum fuisse Legato, quia is consilium ab ipso petierat de præcidenda mora: se sibi minimè persuasisse, vnum aut alterum ex Anglis æqualem obtenturos auctoritatem triginta capitibus aliarum regionum; sed ea quæ selecti Patres digesserant, in Synodum postea delatum iri, quò pro maiori suffragiorum numero comprobarentur aut rejicerentur. Interim verò id emolumenti decerptum iri, quòd nationes infrequentiores in Synodo, sed indigentiores medicinà, adeoque vsu peritiores morbi, se minimè neglectas crederent in deliberationibus: hæc autem omnia à se fuisse proposita non volentis in modum, sed consilium exhibentis.

Earum vocum, *proponentibus Legatis*, disertam quidem declarationem à se optatam fuisse; sed quò animum suum patefaceret gratificandi Legato, satis esse, sibi reseruare facultatem communicandi Præsilibus ea postulata, quæ ipse in rem ditionis suæ arbitraretur, vt eorum sententijs auditis, vbi ipse in voto persisteret vt ea proponerentur, illi verò (quod minimè sperabat) hoc recusarent, posset eà vt facultate per suos administratos; quod pariter ceteris Principibus concessum rebatur.

Comitij diploma sibi perplacere: nec aliud à se postulari, nisi vt Pontifex illius obseruationem firmiter stabiliret, simulque opportuna sancirentur, vt effectum fuerat de Cardinalibus, eorumque socijs in Comitio, ita de Principum ministris populoque Romano; quod in Concilio optimè conficiendum censebat.

Verba tandem apponebat ingentis amoris subiectionisque erga Pontificem, cuius iudicio, perinde ac etiam Synodi, aliorumque se peritorum, sua omnia sensa se subijcere profitebatur.

9 Hæc Ferdinandi responsio eodem die decimo tertio & Nuntio delata

K k k 2

delata

delata fuit, & ab eo reddita Legato, qui iam Moteram peruenerat, oppidum Oeniponte non distitum, & probata illi est. Etenim quod nationes adhiberentur vniuersè in deliberationibus, videbatur ipsi non modò nihil noxium, sed conducibile ad ferendam in illis claritatem, facilioremque cunctis reddendam Concilij acceptionem, dummodò non exæquaretur indiscriminatim earum auctoritas in rebus fanciendis ad eleuandam Itatorum prerogatiuam. Facultas proponendi permiffa Oratoribus cum restrictionibus admiffis à Cæsare, æqua eidem videbatur, noueratque Pontifici haud moleftam fore. Quod verò ad extensionem diplomatis attinebat, rebatur nihil detrimenti per eam accessurum Pontifici, sed potius onus Principibus, ad quorum Oratores pœnas Synodus ampliffet. Quamobrem absque mora ad Cæsarem rescripfit magno grati animi, lætitiæ ac spei sensu de prospero publicarum rerum euentu: & secundùm hæc, quæ postremò Cæsar significauit, reconcinna legitur summa rerum, de quibus ipse cum Legato conuenerat, quæ summa illi pridie tradita fuerat, sicut narratum est.

Iam verò huiusmodi rerum tractationis tam variæ, tam neruolæ, tam amplæ, & vsque aded efficacis Concilio Tridentino, vt fateatur Suauis, profectam hinc fuisse catastrophem à turbis ad quietem; idem ipse, qui huius Concilij historiam scribit, studetque persuadere, latebras omnes secretiores à se summâ curâ exploratas, non nisi tenuem & caliginosam notitiam sibi tribuit. Etenim hoc negotium vix extimè attingit perpauca versibus: per hos ait ille referri à se quidquid constat ex publicis documentis ibi statutum fuisse. Sed ignoscerem homini, si inter perpaucas illas lineas recta vnica deprehenderetur. At vbi dicitur in prouerbio, *In multiloquio non deerit peccatum*; illic de Suauis dici potest, *In pauciloquio multum peccatur*. Errata ibi recensere longum esset & permoleftum: si cui libeat, breuem illam periodum huiusce rei gestæ legat, & singulas quascumque particulas componat cum ijs quæ narrauimus, & cum certis plenisque monumentis, quæ sunt penes nos, & produci à nobis posse affirmamus.

Ad hanc publicarum rerum narrationem, quasi extra omnem dubitationem à se adductam, arcanum addit, quasi rumorem à fama non leui sparsum id temporis; nimirum, patefecisse Cæsari Legatum, nullum fructum ex Concilio sperari posse. Etenim pro se quisque nitebatur studium præferre optatæ morum emendationis promouendæ; sed neminem parato esse animo ad illius pondus suscipiendum in ea parte quâ ipse premebatur. Hanc esse causam

causam cur Pontifex leuem illi manum admoueret, gnarus, efficacissimam chirurgiam ab vlcrosis non expeti. Huiusmodi ratiocinationem, in Cæsaris animum inductam, effecisse, vt is superiori spe depositâ, fineret Synodum lentè prolabi ad honestam sepulturam. Ita narrat Suauis. Nolo equidem hîc hominem damnare, quòd scriptorum illustrium exemplo Legatum inducat ea causatum, quæ reuerà non dixit, sed quæ dicere potuisset, non omnino aliena ab ea repugnantia, quæ fere in singulis inerat in admittenda perfecta morum correctione in se, quam omnes in omnibus postulabant. At sanè per intolerabilem calumniam adscribit Legato, ipsum affirmasse Cæsari, ex Concilio fructum minimè decerpi posse: non quoniam hominum vitio præpediretur Conuentus ille, ne vniuersis nationibus sanctimoniam afflaret, Adamiq̃e filios ad innocentiaë statum reduceret (quod à nulla Ecclesiæ Synodo, & ne ab ipso quidem corporato Dei Verbo effectum est) desperandam negligendamq̃e esse immensam bonorum accessionem, quam illa supra reliquas quascumque re ipsa attulit humanæ Reipublicæ. Et quidem an Legatus in animo Cæsaris tunc Synodi curam tepescerit, palàm fit ex ijs, quæ Ferdinandus eiusq̃e ministri postea gessere, cuncta animorum solertiam ardoremq̃e spirantia; quod ne Suauis quidem audet inficiari. Verùm vbi præter hæc iustrasset diuturnas disputationes super his argumentis inter Cæsarem & Legatum ad vltimam legationis suæ diem, nouissetq̃e quam graui necessitate compulsus Legatus prolixam epistolam persuasoriam ad Cæsarem scripserit ab eo digressus, eiusq̃e efficacitate peruicerit tres articulos tam ponderosos, ad id vsque temporis insuperabiles, haud certè in animo suo huiusmodi somnio locum dedisset. Præterquam quod asseruatur in Archiuo Vaticano literæ ^f ad Legatum scrip-
ptæ à Borromæo, postquam hic plenè cognouerat de rebus Oeni-
ponti à Legato confectis; quibus litteris affirmat, numquam Pon-
tificem tanto lætitiæ ac voluptatis sensu affectum fuisse à cuiusuis
alterius ministri opera toto sui Pontificatus tempore, ostenditq̃e
& suum & Pontificis animum mirificè inflammatum ad sacrosan-
ctum illud opus perficiendum; & hanc spem aiebat ille collocari
post Deum in virtute ac pietate tanti Legati: & quamuis inextrica-
biles ac periculosaë Oratorum æmulationes honestam causam porri-
gerent se expediendi; tamen (sic ille loquitur) *Pontifex aliud quidpiam
magis salutare non reperit, quàm felicem Concilij exitum; adeoq̃, firmam Di-
uini auxilij spem concipit, vt nec humana prudentia, nec mali demonis im-
pulsus nocere nobis possint, tametsi vt indies magis vigilemus id nos excitat.*

f 19. & 22;
Maij 1563.

K k k 3

Sed

1563. Sed omittamus quod verum ac verisimile est expendere, & quod possibile est considerare. Quinam effici potest, quod Suavis recentet, *rumorem fuisse disseminatum Tridenti, qui pro certo à magis cordatis habebatur, res scilicet magis arcanas à Legato cum Cesare eiusq; filio Romanorum Rege agitatas fuisse?* Quinam, inquam, id effici potest? quandoquidem satis compertum erat Tridenti non solum hominibus magis cordatis, sed etiam lippis & tonforibus, Romanorum Regem tunc abfuisse Oniponte; ut proinde ipse cum Legato nunquam fuerit collocutus, sicut idem Moronus scribit^g in plena legationis suæ narratione, & uti constat^h ex responsione memorati Regis ad Pontificem, ubi electionem illius Legati plurimum probans, significansq; sibi pergratum futurum fuisse cum eo agere de salutis publicæ negotio, pro eo quod Pontifex digesserat, subdit, quando id à rebus quæ acciderant prohibitum fuerat, conaturum se pio Pontificis animo aliâ ratione operam conferre. Id sanè perinde est, ac postulare, ut *rumor pro certo habitus à cordatis viris, tunc futura Suavis vota prædiuineret, & in ipsius gratiam fabellas componeret.* Enimverò ardua, adeoque admirabilis inuentorum ars est, utpote adstricta ad tria absurda euitanda, quæ coniunctim facile vitari possunt, confingere res inter se oppositas, notorijs contrarias, credibili repugnantes.

g Tridento
17. Maij
h Vicenna
10 Maij
1563.

C A P V T XVI.

Villemeurius ad Cæsarem missus à Lotharingo, & mandata illi tradita de rebus Concilij, & de Oratorum emulatione; & responsa Cæsaris. Colloquia inter Lotharingum & Nauagerum, & amicitia inter eos impulsu Pontificis contracta. Musottus Româ reuersus. Litteræ Scotorum Regine à Lotharingo reddite Conuentui generali. Eiusdem Lotharingi allocutio: ipsius & Granatensis in actu sententiæ de electione Presulum Ecclesiasticorum, & de alijs argumentis.

* Vide in memorato libro Gallico mandata à Lotharingo tradita 3. Aprilis, & responsum Cæsaris 3. Maij.

MOroni legatio ad Cæsarem, sollicitum Lotharingum habebat, veritum ne Princeps ille, quippe flexanimus & humanus, indulgeret aut supra ipsius votum, aut ipso inconsulto; adeoque in se redundarent vituperationes & odia ex præterita agendi duritie. Idcirco triduo postquam Tridentum redierat, Villemeurium^a ad Ferdinandum legauit, ut illum sui reditus certiorum

tio-rem redderet, suorumque Theologorum sententias ad eum mitteret super memoratis Cæsaris articulis; ipsum opportunè cohortatus, ut in rebus cum Legato transigendis sensus suos religionis plenos in Ecclesiæ rem præstaret, & ab eodem petens tum ut secum communicaret quæ in illis colloquijs digererentur, tum ne per aliquod temporis spatium recederet Oeniponte, quò propinquior in Synodum vim influeret; quod aiebat communi illorum Patrum voto appeti. Misit etiam ad ipsum epistolam à Scotorum Regina sibi scriptam, quâ illius in Religione constantia exprimebatur. Significavit denique, se ad exequenda Cæsaris postulata proposuisse Gallorum Reginæ, ut aliquà ratione ab ipsa consuleretur difficultati inter Oratores; ab ea verò ita responsum: A Regina tenere amari Regem Hispaniæ filium suum (sic illum, quippe generum, appellabat) optarique, ut non modò illi honor seruetur, sed etiam augetur, Si penes ipsum fuisset possessio, ut eius Oratores supra Regis Christianissimi Oratores locum haberent, numquam in mentem Reginæ venturum fuisse, ut illum adimeret: sed competentum esse ex omnibus Concilijs, Oratores Gallici Regis consedis- se supra ceteros, infra Cæsareos, ac præcipuè supra Hispanici Regis Oratores: ita in Constantiensi celebrem Ioannem Gersonem, tamquam Christianissimi Regis Oratorem, in primo loco adfuisse, & infra ipsum sedem acceptam à Raimundo Floh Cardo- næ Comite, Alfonsi Regis Oratore: & in postremo Lateranensi sub Leone X. dum Ferdinandus, cognomento Catholicus, cuncta regna possidebat, quibus in præsentia potitur Philippus Rex, eius pronepos, Hieronymum Vichium Ferdinandi Oratorem liberè celsisse in octava, nona ac decima Sessione Aloysio Soliersio Ora- tori Regis Ludouici Duodecimi. Non licere Reginæ eâ Regis Caroli pueritiâ se ad res novas inflectere cum filij nationis- que detrimento. Eâ expositâ responsione Cæsarem rogabat, ut au- ctoritatem suam interponeret, quò Lunensis consuetis acquiesce- ret, illi pollicitus, in reliquum se sui que Regis Oratores cunctis honoribus Lunensis fautores, cunctasque ipsius petitiones promo- turos.

2. Cæsar absoluto per consuetam gratiarum actionem primordio, respondit, Nondum in negotio cum Legato adedò se progressum, ut quidquam suppeteret quod cum Lotharingo communicaret: sed pro certo illi affirmare, se ad promouenda Ecclesiæ emolu- menta constanter operam nauaturum. Huiusce rei gratiâ velle diu- tius Oeniponti subsistere quàm reliquarum suarum rerum procu- ratio

1563. ratio postulasset. Nolle se de superiori inter Oratores gradu disti-
care, aut disceptare, sed reuocaret in mentem Cardinalis ea quæ
ipse secum egerat, Gallos suâ veteri possessione minime spoliari,
vbi in antiquo loco relinquerentur, & concederetur Hispano quæ-
dam extra ordinem sedes. Eapropter optare se, vt ipsi per se Ora-
tores extra suorum Principum operam amicè fraternæque ratio-
nem aliquam inirent ad rem componendam, ad quod enixè Lo-
tharingum rogabat, vt neruos omnes intenderet. Hæc Ferdi-
nandus.

6 Literæ Le-
gatorum ad
Borrom. 3. 6.
& 10. Maij
1563.

Tametsi Legatorum Princeps Oeniponti moraretur, non desi-
stebant Galli^b suis stimulis morum emendationem vrgere, & Lan-
facus Nauagero dixit: Cùm ipse Regis Orator ad ea negotia Ro-
mæ degeret, compertum à se fuisse, Pontificem tam benè anima-
matum ad Ecclesiam reformandam, vt in Galliam regressus re-
gnum vniuersum eo nuntio exhilararit: nunc verò se tristari ex
animo, quòd cerneret tam lentè rem progredi: & quando Dei
consilio Nauagerus ad munus illud obeundum missus fuerat, ip-
sum à se rogari, vt dignaretur celeriter opitulari tantæ necessitati,
tantisque votis Christianæ Reipublicæ, ac potissimùm Galliæ. Sic
ille. Ad quæ Legatus: Numquam ab Oratore tam vehementer
commendari posse huiusmodi procurationem, quàm impensè à
Pontifice fuerat commendata. Nescire se præteritæ cunctationis
rationem reddere, quippe in ijs negotijs nouum; sed se vadem fu-
turi constituere, vbi primùm collega remigraret: interim autem à
selectis Patribus argumenta præparari.

Ardentius cum eodem Legato, & ijsdem de rebus egit Lotha-
ringus. Etenim vti animi commotio moræ impatiens est, nè tantisper
quiescebat, dum Moronus rediret. Itaque cum ea mora
dies aliquot vltra quàm crediderat protraheretur ex significato
per litteras podagræ impedimento, vnde & negotij processus, &
illius reditus claudicabant, oportuit re ipsa proponere digestas
emendationes conuentui, antequam primus Præsidum interesset:
sed patefaciens Lotharingus veram inquietis suæ causam, initium
fecit apud Nauagerum ex laudibus Mantuani demortui, à quo di-
xit sibi fuisse concredita negotia, quoad illi licuisset; at verò reli-
quos Legatos ostendisse, non pluris ipsum à se fieri, quàm simpli-
cem quempiam Episcopum: ipsum sibi polliceri, aliâ secum ratio-
ne Nauagerum acturum; & e conuerso eundem à se certum fieri
de ijs quæ à se conscientia postulabat: conditionem ac familiam
suam numquam sibi permissuras, vt vllum Ecclesiæ emolumentum
negli-

negligeret; non tamen propterea oblitus suæ patriæ commoda, 1563.
suique Principis mandata.

5 Ad postremam partem respondit Nauagerus: A se paratissimum ad habendam illi fidem animum geri: rationes enim, quæ Lotharingum impellere poterant ad coniunctionem cum Apostolica Sede, tam validæ, tam apertæ videbantur, ut non modò Principi tam solerti, sed oculo longè minùs perspicaci eas intueri licuisset. Quod ad priorem partem spectabat; cum sibi postremus & gradu & auctoritate locus inter collegas deberetur, paruum quoque pollicendi suo nomine facultatem inesse; multum tamen confidere, cunctos conaturos ipsi gratificari eumque honore prosequi. Non omisit Lotharingus in eo colloquio potentia suæ opinionem attollere, ostenditque, adstrictam à se fuisse intimam fiduciam cum Cæsarianis, cum Gallis, & cum Italis; præsertim verò affirmavit, inter Gallos & Lunensem summam concordiam intercedere, eosque iam inter se de loco conuenisse, adeoque nemo sibi persuaderet, inde fomitem desumptum iri ad dissidia inter ipsos succedenda. Et sanè studuerant Galli huiusmodi persuasionem alere pro sua virili parte, vocato idcirco ad conuiuium Lunensi, priùs à Lotharingo, dein à Lansaco, simulque exhibitis cunctis studiosæ honorificentia argumentis. Sed res ipsa paulò post duo patefecit: hanc coniunctionem se habere contra quam se habeat coniunctio inter partes corporum grauium extra suum locum, quæ ita copulantur, ut tamen singulæ singulis impetum faciant, quò infra illas abeant; Pontificios verò non solum non aspirare ad mala disseminanda inter duorum illorum Principum ministros, sed per summum laborem auertere potuisse ea mala quæ imminebant publicis rebus ex hac illorum controuersia.

6 Pontifex excepit lætus, à Lotharingo hunc aditum aperiri Nauagero Legato ad eius consuetudinem ac fiduciam: siquidem inaudierat, priùs quam id accideret, à Vicecomite^d, ac postea à Murto, illum suspicionibus in Gualterium agitari, eiusdemque pertractum esse. Quare ad Præsides scribi iussit, ut eo sequestro relicto, amicitiam inter duos memoratos Cardinales nullo interposito curarent. Et quidem inter Legatos non nisi Nauagero id committi poterat: duò quippe antiquiores parum existimatione, minusque beneuolentiâ pollebant apud Lotharingum; Moronus verò nihil eidem acceptus erat, ut qui Moronum læserat, & ab eo victus fuerat, cum idem de Morono fuisset perperam locutus tamquam de noxio apud Pontificem Consiliario in rebus Concilij, & cum ipse,

Pars III.

LII

eius-

c Litteræ Vicecomitis ad Borromæum 8 & 10. Maij 1563.

d Constat præcipuè ex epistola Vicecomitis ad Borromæum 19. Ap. 1563

1563.

e Litt. Gualt.
ad Borrom.
30. Ap. 1563

eiusdem æmulus in munere Præsidis consequendo, fuisse illi post-
habitus. Lotharingi animo tam alieno accefferant recentes nuntij,
ad ipsum delati ^e litteris Episcopi Senetensis, Oratoris Gallici apud
Cæsarem, Moronum sibi dixisse, ministros Gallicos iniuste con-
queri de Legatis, quòd Synodus non esset libera, cum ab ipsis po-
tius durâ premerentur seruitute Præsules Galli, in eos vociferanti-
bus si quando ij Oratoribus haud profus obsequabantur, &
sanè ad conuentus nationis suæ ipsos aduocantibus, de quo com-
plures ex illis Episcopis secum conquestos fuisse. Quâ accusatio-
ne rebatur Lotharingus se omnino peti, vtpote illius phalangis
ducem. Contrâ verò Nauagerus, animi affectionibus ac patriâ
nulli addictus, purus omni tincturâ præteritarum æmulationum ac
certaminum, probitate ac prudentiâ plurimi habitus, & in nego-
tio moderatissimus, videbatur quasi quædam variarum dotium
conflatio, aptissima ad hunc mercurium desigendum. Et sanè huius-
modi familiaritati inchoatæ temporî accidit reditus Musotti, qui
^f per singularem humanitatem habitus à Pontifice, acceptisque opti-
mis ad res propositas responsionibus, quæ per honorificis erga Lotha-
ringum verbis condiebantur, nuntios reportauit, quibus eius acer-
bitas plurimum mitigata est, & cunctis Gallis vniuersè satisfactum.

f Litt. Gualt.
ad Borrom.
30 Aprilis &
3. Maij, cum
alijs Vicecom-
nit. ad eum-
dem eodem
tempore.

Interim opportunitas accidit Lotharingo officij grati simul &
honorifici præstandi. Delata ipsi fuit epistola Mariæ Scotorum
Reginæ, sui fratris filix, & olim vxoris postremi Gallix Regis, ad
Synodum scripta. Quare ipse petijt, vt liceret sibi eam reddere in
Conuentu generali, sicut obtinuit die decimo Maij^s. Ibi excusabat
se Regina, quòd Episcopos ad Synodum mittere nequaquam pos-
set, & tum ipsi tum Apostolicæ Sedi perpetuam obedientiam pol-
licebatur. Epistolâ recitatâ, Lotharingus oratione magnificâ, ta-
meti minimè præconceptâ (sicut ipse affirmavit Massarello, qui à
Secretis erat, illius exemplar petenti) amplificauit Reginæ digni-
tatem, nobilitatem familiæ, animi pietatem, labores ab ea tolera-
tos ad retinendam in eo regno Religionem, illius calamitates pro-
pter hæreticos: non illi licere Præsulis Oratorésve illinc ad Sy-
nodum mittere; scripsisse tamen ad paucos quosdam suæ nationis
Episcopos, qui exules debebant in Gallia, vt eò conuenirent, pro
eo ac futurum sperabat: sed procul dabio velle se subijcere ijs om-
nibus, quæ ab eo sanctissimo Conuentu sancirentur, tamquam
obsequentem Sedis Apostolicæ filiam. Responsum est à Massarel-
lo per eas formulas, quæ tam religiosam ac diuexam Reginam,
simulque conditionem orationemque sequestri decebant.

Magis

g Litteræ Le-
gatorum ad
Borrom 6 &
10. Maij 1563
& Diarium
10 Maij, vbi
relata est re-
sponso Sy-
nodi ad Lo-
tharingum.

8 Magis tamen memorabiles extitere, quod spectat ad hanc historiam, Lotharingi negotiosæ id temporis sententiæ, quàm officiosæ allocutiones. Digesta iam erant à delectis Patribus capita super emendatione corruptelarum in Ordinis Sacramento. Unde statim compertum est, quantum correctio, ab Oratoribus adeò efflagitata, generatim ab ipsis recusabatur, vbi ad peculiaria deuentum est. Cum enim ageretur in primo capite de Episcoporum electione, ibique probationes plurimæ^h testificationesque postulerentur de illorum promeritis, qui Romano Pontifici essent ignoti, Lunensis apud Legatos institit, vt ea capita contraherentur, ne proponerentur volumina, tempusque prodigè profunderetur in prolixas disputationes: quod cum illi excusarent, aientes, id omnino selectorum Patrum munus esse, subiecit Comes, ab ipsis committendum illis Patribus, vt ea contraherent: sed Præsides non assensere, postulato ad deliberandum spatium, ne ipsis postea obiectaretur, Concilium non esse liberum, quemadmodum præceteris vociferari consueuerant Oratores. Ac postremò detectum est, id quod Lunensi dolebat in paratis capitibus, qualitatem esse, non quantitatem: quoniam per eas peculiare conditiones probationesque, ad Episcoporum creationem quæsitas, potestas regia in ijs nominandis admodum restringebatur. Quapropter Lusitanus, cuius pariter id ipsum intererat, liberè postulauit, vt primum illud caput omnino tolleretur: sed fieri non poterat, vt tanti momenti res omitteretur.

9 Iam verò Lotharingus, qui pro more auctorem se potius quàm comprobatores esse cupiebat, animum conuerterat ad formanda, loco iam digestorumⁱ, alia quatuor capita de eodem themate, vt ea proponeret. Quoniam autem id recusabant Præsides, tum ne iniuria inferretur Patrum muneri, quos Conuentus delegerat, tum ne prærogatiua concederetur cui Conuentus eam non tribuerat, agro ille animo id ferebat. Denique conuenit, vt primo loco scriptum selectorum Patrum adduceretur, atque vt postea Lotharingus in sua sententia dicenda alterum arbitrato suo proferret in medium. Ita in cœtu vniuersali die duodecimo^k Maij peractum est. Lotharingus verò, qui primus omnium dicebat sententiam, scriptum longissimum recitauit, non tamen integrum, sed tantum super quatuor ex propositis capitibus, locuturus de reliquis, vbi Patres dicendi finem imposuissent. Quod supra modum displicuit Episcopis, tum Hispanis, tum Italis: quemadmodum quidquid insolitum est in negotijs, virisque summis, artificij speciem præfert, & causat

1563.

^h Forma horum capitum propositorum in cœtu 12. Maij 1563. extra in Actis Arcis Æliæ: reliqua apparet ex epistola Legatorum ad Borromæum 28. Aprilis, & ex selecta Vicecomitis eodem die.

ⁱ Ex vna Gualterij ad Borromæum 3. Maij 1563

^k Litteræ Legatorum ad Borrom. 13. & 14. Maij 1563. & duæ Gualt. 12. & 16. Maij, & Archiepisc. Iadrenf. 13. & 17. Maij, præter Acta Arcis Æliæ.

riae
ly Trid.
III
V

1563.

suspicionem. Sed Præsides arbitrati ad consueta illum deducere, mutuam in ipso suspicionem exciuerunt; & dum dimouere student, confirmarunt. Contigit tamen, vt is paucorum tantummodo auditis sententijs, quæ de sua supererant exponeret, quod à se factum indicauit, quia sibi satis erat Archiepiscopum Hydruntinum audiuisse, quem præcipue suspicabatur destinatum à Legatis ipsi aduersarium. Et sanè Hydruntini dissertatio egregijs laudibus apud Borromæum ab illis celebrata est.

Eorum quæ Lotharingus protulit, hæc summa fuit: A delectis Patribus arrogatam sibi fuisse potestatem ipsis neutiquam concessam; quippe colligentibus eos abusus, de quibus collibitum ipsis fuerat Canones componere; adeoque liberum esse singulorum conscientijs nouas appendices adijcere: primo loco ritè statuendum, quænam essent desumendæ notitiæ de Episcopis promouendis, & quas dotes tum in ipsis, tum in alijs minoris notæ ministris Dominus postulare: ad id varia Scripturæ effata considerauit. Electionem Episcoporum tunc vsurpatam à Romano Pontifice, improbauit tamquam imperfectam, simulque nominationem Principum & Capitulorum, tamquam perniciosam, plerumque absque consilio habitam, nec infrequenter utilitatis gratiâ. Verumtamen perhonorificam Caroli V. & Philippi Regis mentionem fecit; sed addidit, aded cordatos Principes sæpè non reperiri. Scotorum Reginz non pepercit, ratiocinatus: Si vetantur mulieres in Ecclesia loqui, quantò magis Præfectos Ecclesiæ destinare? Nec se ob reuerentiam in suum Regem cohibuit, ne pronuntiaret, se, tametsi veterem Regis Consiliarium, & ab eo summis beneficijs affectum, à conscientia compelli, vt fateretur, in Episcopatum distributione plurimum erratum fuisse. Et quò in hac eadem confessione laudi verteretur ipsi id quod in aliorum exprobratione poterat ipsum perstringere, inter illa errata connumerauit, sibi decimum quartum annum agenti concessas Insulas. Neque pariter sibi probari habitam à populo electionem, sed exquirendam esse formam quamdam, accedentem, quoad fieri posset, ad formam à Christo & Apostolis traditam: tum quatuor Canonum, quos ipse excogitarat, summam proposuit. Postremum acriter inuectus est in Episcopos ex mero titulo, præsertim cum interdum duo Episcopi ac duo Patriarchæ eiusdem ciuitatis constituentur, vt Constantinopolis, aliarumque urbium in Græcia: & quamquam eorum alter esset schismaticus, tamen Confirmationis, Ordinumque collationem ab illo exercitam ratam esse. Sperandum, Græciam tandem reconciliatam fore, quo

quo euentu quânam fieri posse, vt duo eiusdem Ecclesiæ sponfi Concilio intersint? Episcopos titulares, perinde ac alios, iureiurando se obstringere in sua consecratione ad concionandum populo sibi commisso, in quo Spiritui sancto mentiebantur, quippe contrarium propositum habentes: aut illos sacris Ordinibus initiandos non esse, aut mittendos ad suas diœceses, quamuis infidelibus dominis subiectas. Cùm Episcoporum sit, paratum animum gerere ad martyrium pro suo grege tolerandum, quemadmodum egerant Episcopi Redemptoris ætati propinquoires; idcirco huiusmodi laruas ab Ecclesia esse remouendas.

11 Cùm secundò suam sententiam absoluit, dixit, Absurdissimum esse, Cardinalibus Diaconis Episcopatum committi; abominandum siquidem est, vt is Episcopatum obtineat, qui Episcopus esse non vult: dissonum pariter esse, tametsi tolerabilius, Ecclesias commendationis titulo tradi Cardinalibus Presbyteris, quibus tamen illic residendum esset; tametsi fatiùs fuisset, vt Presbyteri forent Presbyteri, non Episcopi: si Ecclesias cuperent, veri Episcopi eua-derent, easque ex Episcopi titulo, non ex commendatione susciperent: se præstò esse ad Rhemensem dimittendam; ita tamen, vt si Cardinali fas non esset Episcopatum retinere, libentius purpureum pileum deposuisset, quò suæ Ecclesiæ deseruieret. Atque hinc arrepto argumento ad loquendum de Cardinalibus, censuit, non ante vigesimum septimum ætatis annum eos esse creandos, aut saltem ætate Diacono præscriptâ, cuius defectus tam honorifico paludamento supplendus non erat. Oportere Episcopos consecrari, & eos potissimum qui aderant Synodo, cùm hæreticis graui esset offensionis, quòd in causis Religionis ij iudicent, qui potestatem imponendi manus non habent, & penè sunt laici. Eapropter Decretum edendum esse, vt ij aut consecrarentur in præsentia, aut Episcopatu priuarentur, aut certè iure suffragij in Synodo. Progressus est dicere: Cùm ignota Ecclesiæ quingentos annos fuissent legum laxamenta, ac postea tam nequiter vsurpata, consultiùs à se putari, si quinque aut duos annos ab illis abstineretur: & aduersus laxamenta protulit consilium Pauli III. datum ab illo celebri delectu Cardinalium, Præfulumque, ac postea per typos vulgatum, de quo amplè suo loco disseruimus. Functiones quatuor Ordinum minorum constitutas initio fuisse optimo consilio, adeoque eas esse repetendas, exercendasque re ipsa in Ecclesia: atque ad id produxit libros eiusdem Osij Cardinalis, & Ayalæ Segouien-sis Antistitis, priorem rogans, vt id temporis auctoritate perficeret,

1563. ret, quod aliàs Religionis studio idem optarat. Hæc illius fuit sententia.

1 AGa Arcis
Ælie 5. Maij,
& epist. iam
producta
Gualterij
16 Maij.

Dein Granatensis locutus, Lotharingo penè concors¹ fuit, na-
tusque apertum aditum ad differendum de Cardinalibus, in hanc
sententiam dixit: Dum agebatur de Ordine, Synodusque potesta-
tem in omnem terrenam potentiam obtinebat, excepto Summo
Pontifice, qui tamquam numen quoddam in terris erat, & omnia
Synodi Decreta censerentur ab ipso Pontifice confecta, quippe
ab illo confirmanda, consentaneum sibi videri, ut de Cardinali-
bus, eorumque conditionibus & electionibus ageretur: non quod
hæc procederent à Pontifice, idcirco in Concilio reticendas; id ubi
esset, silentio quoque fuisse prætereundos Episcopos, qui pariter
eliguntur à Pontifice. Improbavit, ab ijs, quorum erat assistere Ro-
mano Pontifici, illum eligi, eosdemque complurium gravissimo-
rum munerum vinculis obstringi; committi præterea curam Eccle-
siarum cum tanto salutis ipsorum discrimine: si tamen eas vellent, ex
titulo, non ex commendatione illas suscipere, sicuti Lotharin-
gus monuerat; & rationi dissentaneum esse, ut ij Dicecibus re-
motis præsiderent, simulque Romæ perpetuò degerent. Hæc à se
dici, non quod fructum ipse speraret (in quo experimur, infelici
præfagio felicem exitum apponi) sed quod Dei gloriam existima-
ret, ut vna saltem vox audiretur, quæ id Concilio exponeret. Dam-
navit similiter usum Episcoporum titularium, quos Ecclesia pri-
mæva ignoravit. Pluribus postea inuectus in immunitates ac reten-
tiones, vulgò *Reservationes*, quas Apostolica Sedes concedebat, vo-
cabula, ut ipse affirmavit, Ecclesiæ veteri ignota. Offensum se
nonnumquam graviter fuisse, dum consideraret, leges esse tem-
porarias, immunitates verò ac retentiones, quæ sunt legum laxa-
menta, esse perpetuas, & reperiri sacerdotem aliquem in Hispania,
& etiam in India, cui iudex competens non esset nisi Romæ. Con-
clufit, Potuisse aliàs putari tempus opportunum immunitatibus ac
retentionibus; tunc verò tempus adesse restituendi Episcopis quod
suum erat. Quandoquidem humana imbecillitas in animorum tum
affectionibus tum sensibus minimè sperabilem reddit temperatio-
nem, boni publici servatricem, conducibiles sunt contrariæ ex-
perantia, siquidem hæc sese inuicem obtundentes, rem ad medio-
critatem deducunt.

Multa Suavis vitia. Agitata Tridenti ac Romæ de prerogatiua inter Oratores duorum Regum, & inita pro cœtibus concordia. Sententia Archiepiscopi Lancianensis aduersus contumaciam absentium Germanorum; & his iterum excita per eam occasionem de facultate Procuratorum in Concilio. Moronus Tridentum reuersus: noua prorogatio usque ad decimum quintum Iunij.

AD euitandam interruptionem narrationis, molestam lectoribus, omisi pluribus in locis frequentem Suavis malitiam notare; & tamen ne illam obliuiscar oportet: etenim oblectatio eiusmodi vim obtinet ad persuadendum, vt humanæ fidei possessionem adipiscatur, vbi recentes in memoria non vigent exceptiones contra testem maledicum.

Afferit ille epistolam, à Soto scriptam ad Pontificem, quâ ipsum cohortabatur ad assentiendum, vt definiretur, mansioem institutionemque Episcoporum esse iuris Diuini, & diuersus ab illo qui è vipera medicinam extraxit, nititur è laude vituperationem extorquere, narrans, à plerisque tunc fuisse perpensam eximiam probitatem istius viri Deo mancipati, temporisque conditionem, nullius suspectam fraudis, in qua scriptum illud dictauit. Benè est: Dux quas diximus opiniones Soti Apostolicæ Sedi non aduersantur, nec ipsa sui etiam studiosos vetuit illas tueri, tametsi studeat id temporis earum definitionem declinare, ne id quod verum est, ab hominibus seditiosis adhiberetur quasi vncus ad falsum. Sed cur ille silentio præterit, Sotum in eadem epistola profiteri supremam Romani Pontificis auctoritatem supra Concilium, & auctorem esse, vt id apertè pronuntiaretur, refellentem oppositum opinamentum, tamquam schismatum seminarium? & tamen hæc est columna præcipua, quæ sustinet Vaticanum, hoc est arcem illam, aduersus quam singulæ Suavis periodi singuli quasi cuniculi sunt.

2 Præterea scribit id quod legit in litterarum volumine Vicecomitis ad Borromæum *: cum Granatensis cum alijs Hispanis Episcopis Lunensem adiisset, abeuntibus deinde duobus ex illis, ipsum in duos illos oblocutum fuisse formulis aspernantibus, vtpote in eos qui se abduci sinerent ab aliorum voluntate, nec ampliùs prodesse, quàm ad numerum exaugendum, eundemque subdidisse,

* 18. Maij
1563.

1563.

disse, vbi decernendæ res essent pro maiori suffragiorum numero, sicuti hætenus, parum bonæ spei concipi posse, adeoque oportere vt non hominum, sed nationum ratio haberetur. At verò cur obtegit silentio, eundem Granatensem verbis grauidis apertisque affirmasse, sicuti ostendimus, in cœtu Generali, Romanum Pontificem Concilio non subiacere, & esse numen quoddam in terris. Præterquam quòd animaduertendum à Suaui fuisset, à se per huiusmodi narrationem suam imprudenter proprias ipsius machinas percelli, si maior numerus aduersus Granatensem pugnabat, nimirum pro sententijs Pontifici propitijs. Igitur ipse, & non Pontifex, intendebat libertatem Concilij violare, cum in omni communitate magis integra libertas non sit, quàm vbi præualet id quod maiori parti probatur; adèd vt adnotauerit Seneca, in Rerum publicarum diuisionibus abiisse in adagium, *Maior pars pro me stat*, tamquam argumentum causæ pro se legitimæ, & seditiosæ ex parte contrarij; præsertim cum duo illi, de quibus loquebatur Granatensis, Hispani essent, & non Itali.

Inducitur à Suaui Lotharingus, affirmans in sua exposita sententia, munera Episcopi & Cardinalis inter se repugnare, & idcirco improbens, Cardinales simul Episcopos esse: at verò Lotharingus oppositum apertè pronuntiauit. Inducit eundem etiam multa dicentem, quæ ille non dixit, & multa valdè grauia reticentem, quæ ille non reticuit. Omitto, nihil à Suaui memorari de illa diuisione disferendi duplici tempore, quæ adèd fuit oppugnata: sed pro certo assumit, cuncta in vnico cœtu fuisse prolata. Subijcit, in aliorum sententijs nihil notabile auditum; adeoque ignorat quæ ab Archiepiscopis Lancianensi & Granatensi dicta sunt, de quorum altero paulò antè sermonem habuimus, de altero breuè habebimus. Vnde quoque originem ignorat laboriosi cuiusdam litigij, Lancianensis causâ, quod ille alij falsoque principio adscribit.

Iam verò historiam prosequamur. Lunensis Regis animum eundem nomine luculenter significarat, paratum ad Sedi Apostolicæ fauendum; nec Piscarius destiterat hoc ipsum inculcare, detento illic Pagnano, qui à Secretis erat, diutius quàm alioquin opus esset^b, quò in nouum Oratorem salubres sensus affunderet, nec sub primum accessum illum permouendum relinqueret impressionibus quorundam, dissidentium potiùs quàm Religioni studentium; simul etiam suis litteris illius causæ patrocinium commendarat nonnullis Patribus sibi magis intimis, meliusque animatis.

^b Multæ litteræ originales Pagnani ad Piscarium.

1563.

tamen Lunensis animus, inter contrarias quæ sibi ingerebantur notitias atque consilia, adhuc anceps diuisusque pendebat. Sed non minorem illi sollicitudinem propria causa quam communis incusserat. Quamuis vulgarent Galli, se cum Hispanis coniunctos, dissensionemque de loco iam compositam; & tamen reuera vt cum maxime incomposita persistebat, quin potius periculum tumultuationis fuerat postridie quam Lunensis aduenerat. Etenim cum in eum diem incideret tertium Paschatis festum, adeoque solemnis haberetur in templo maximo celebratio, Lunensis incerto pendit animo num illic adesset; de quo admonitus Didacus Sarmentus Episcopus Asturicensis, conatus est pro virili Comitem remouere: & obseruatum est, eo mane Lansacum solito serius ad functionem aduenisse, ex eo fortassis, quod hoc ipsum æmuli consilium subodoratus, voluerit prius de re certior reddi, & non pergere in templum ad conflegendum; quemadmodum prudentis est consilij, ne is, qui nouit in aperto pro se rationem stare, cæco violentiæ iudicio sententiam committat. Quare in eiusmodi euentu non aliò confugisset nisi ad contestationes præconceptas, quas ad Præsides mitteret, sibi cauturus, vbi illi auctoritate suâ ipsius possessionem haud tuerentur. Sed Lunensis se ab accessu abstinuit, vulgavitque, non antea sibi innotuisse, solemne sacrificium eo die in templo primario celebrari, cum pietatis simul & curiositatis gratiâ sibi venerat in mentem eò se conferre.

Iam verò cum ipsi, tum Hispanis communiter consentaneum videbatur, à Pontifice acriori curâ interpositum iri auctoritatem suam ad aliquam honestam concordiam ineundam. Sed Pontifex summâ moderatione in eo utebatur, gnarus, quantum non modò Rex, sed Regnum Galliæ offenderetur ex quouis leui attractu huius quasi ipsorum pupillæ; nec opportunum consilium ratus, ansam à se præberi compluribus seditiosis ingenijs in ea regione, attollendi veluti speciosum vexillum honorem nationis, ad ipsam abalienandam à Sede Apostolica, quasi hæc cuperet antiquis prærogatiuis Galliam spoliare. Ex altera parte conquerebatur Philippus Rex, quò ipse constantior esset in retinenda Pontifici obedientia, eò minus constanter se gerere Pontificem in retinenda ipsius dignitate: atque ea de re acerbam epistolam scripsit ad Oratorem Vargam, in qua dicebat, Si tunc vt Dei causæ seruiret, dignitatis suæ rationes in Concilio neglexerat, eo absoluto amotum iri à se Romam suum omnem Oratorem. Quâ epistolâ mirum in modum commotus Pontifex, ad se purgandum respondit: Hispanienses ipsi per

Varia litteræ Viccomitis ad Bonom. 19. 22. & 28. April. & 8. Maij 1563. & Acta Salmanticensis.

Varia
ly Trid.
III.

Pars III.

M m m

suam

6153. suam fidem disertè proferrent, quæ confici ab ipso possent absque
ijs perturbationibus ac tumultibus, à quibus ijdem supra ceteros
abhorrebant. Et sanè Lunensis ipse illius epistolæ Regiæ sententiam
tamquam nimis acerbam improbavit, sapienterque consideravit,
par non esse, vt Principes ad ea denuntianda progrediantur, quæ
fortasse numquam prudenter efficienda putabant, ne eo pacto mi-
narum suarum æstimationem eleuent. Itaque nullo peculiari Pon-
tificis mandato tunc accepto, nec innouandi facultatem obtinenti-
bus Legatis, consilium opportunum haud suppetebat. Primum apud
se Lunensis statuerat cœtum adire medius inter duos Oratores Cæ-
sareos, pro eo quod ipsi in mandatis habebant, & è regione Le-
gatorum omnes tres tantisper stare, dum ipsius litteræ legerentur,
ijsque lectis confestim abire: sed ea ratio interueniendi conuentui,
insolens, & quasi nebulosa, nec honorifica Regi, neque grata Con-
cilio videbatur. Dein agitatum est, ne Galli eâ vice ad conuentum
accederent: sed illi reluctabantur, ne locum vel vnico quidem die
desererent: præterquam quòd nec voluntaria Gallorum absentia
per diem vnicum, discordiæ componendæ fatis erat: Hispanus enim
acquieturus non fuisset perpetuo postmodum exilio à conuenti-
bus. Verùm sicuti forma mixti, quæ inter varia elementa domina-
tum amat, plurimum valet ad consocianda contraria illorum inge-
nia; ita non parum contulit ad mitigandam Gallorum austerita-
tem procliuis Lotharingi animus, huiusmodi discordiæ cupientis-
simi, vt qui maximum emolumentum existimabat suæ dignitati
suisque consilijs accessurum ex aliquo suorum fœdere, saltem
per speciem, cum Hispaniensibus ac Cæsarianis, cuius fœderis ipse
auctor esset & rector, ad quod persuadendum nullum lapidem
non mouebat. Ipsius igitur auctoritas, Præsidium studijs accedens,
effecit vt lis componeretur pro cœtibus modo aliàs proposito, vi-
delicet, vt illic Oratores Gallici gradum pristinum retinerent,
Hispanus verò sederet extra ordinem, prope eum qui erat à Se-
cretis, ex aduerso Legatorum.

¶ Litteræ Le-
gatorum ad
Borromæum
20. Maij
1563.

Non mediocriter oprabant Hispani, vt eâdem operâ iniretur
aliqua ratio pro Sessionibus, & pro sacris celebrationibus in tem-
plo maximo, sed nullo pacto confici id posse videbatur, ob causam
alibi memoratam, cum illic ritus quidam adhiberentur, cuiusmo-
di sunt thuris sustitus, & iconculæ paciferæ ad osculum porrectio,
in quibus dissimulari non poterat prærogatiua. Et quamquam dis-
fereretur de duobus paciferis iconculis, duobusque thuribus eo-
dem tempore adhibendis, Galli quacumque propostâ æqualitate
frem-

fremebant; & ubi in eo se premi à Legatis sentirent, minabantur se prouocatueros ad futurum Pontificem, non iniustum, nec ulli partium addictum, & ad Synodum liberiozem. Quamobrem necesse fuit Legatis, se ad extremum, sibi que semper odiosum consilium coniscere, nimirum, vt nodum illum, ipsorum manibus inextricabilem, reponerent in manu Pontificis, ad quem vtraque partium sua se iura dixit allaturam.

1563.

7 Molestiæ quam exhibebat æmulatio laicorum Oratorum, accessit altera ex Procuratorum Ecclesiasticorum postulato; cui causam seu potiùs occasionem præbuit Lancianensis dictum. Is die decimo septimo Maij, cùm pronuntiaret sententiam super tertio Canone de abusibus, præscribente Episcopis, vt per seipfos, non item per alios conferrent Ordines, dixit: Si Episcopi suo munere fungerentur, Ecclesiam reformatum iri; nam & residerent, & passerent: at è contratio ab Episcopis Germaniæ, & in primis à Septemuiris suas Episcoporum Infulas quasi contemni: & per hunc dicendi æstum conuersus ad Drafcouizium addidit: *Te alloquor, Reuerendissime Domine, tamquam Oratorem Cesaris, quenam est ratio, cur Episcopi Germaniæ, ac præcipuè Septemuiri ad Synodum non conueniant, negligentes deponentesq; è memoriâ iusiurandum ab ipsis hac de re in ipsorum electione editum: si frenis, si stapedibus aureis vtuntur, si cum tanta pompa, tantoq; comitatu obequitant, si Principes & Ecclesiastici & laici sunt, cuncta hæc obtinent, quia sunt Episcopi, & tamen nolunt interese Concilio. Vbi præpedirentur, oporteret procuratores ab ipsis mitti, sicut effectum est ab Archiepiscopo Salisburgensi, & ab Episcopis Eistatensi ac Basileensi, quo pacto aliqua ex parte suo muneri satisfacerent.* Inde ad reliqua argumenti capita progressus est, numquam interpellatus. Vbi tacuit, ita Drafcouizius: Tametsi ipse Ferdinandi tamquam Cesaris Orator non esset, sed tamquam Hungariæ Regis, tamen quando Lancianensis ipsum interpellarat, nolle se à responso abstinere. Causam cur Episcopi Germaniæ non accederent, esse notoriam, periculum scilicet, ne ipsis abeuntibus hæretici ditiones eorundem occuparent. Causam verò, quâ detinebantur ne suos Procuratores legarent, esse, ne illos destinarent vt muti & obstrictis linguis, quasi statuæ aut piætæ tabulæ postremum locum occuparent. Ætate Pauli III. Procuratoribus Præsulum Germanicorum præstitum fuisse ius suffragij, & etiam sub viuento Pontifice vsum semel eo iure fuisse Procuratorem Salisburgensis Archiepiscopi; se verò ignorare postea, quo pacto, & qua de causa hoc ipsis interdictum fuerat. Cùm autem

e Acta arcis
Ælia, & lit-
teræ Legato-
rum ad Bor-
rom. & la-
drensis ad
Cornelium
17 Maij
1563.

M m m 2 id

riae
ly Trid.
III.
17

1563. id pluribus prosequeretur, intra formas magnæ modestiæ se continuit.

Ad hoc ipsum intelligendum operæ pretium est, ut nonnulla repetamus quæ alibi spartim à nobis scripta sunt, simulque ea, quæ hæctenus narrata non sunt adijciamus. Sedente Paulo III. animaduersâ complurium Episcoporum negligentia in adeundo per se ipsos Concilio, & quâdam Neapolitani Proregis iussione, ut solum quatuor ad illud se conferrent, cum mandatis omnium illius Regni Episcoporum, summa ex eò incommoda sunt præuisa, dum aut ministri minimæ notæ, aut electi pro libidine Principum ex Præsulibus innumeris variorum Regnorum, Concilium regerent, eique

f. 1. Maij
1545.

imperitarent. Quocirca Pontifex per diploma^e statuit, Procuratoribus nulla inesset facultas quidquam legitimè agendi, præter excusationem absentia Episcoporum, à quibus mittebantur, illius absentia adductis causis; reuocauitque quodcumque eorum ius aut priuilegium impetratum. Cùm autem idem postea à Legatis cognosceret, Procuratores quorundam Ecclesiasticorum Principum Germanorum fremere ob eam causam, eundemque acerbatis sensum timeri in cunctis Germanis Præsulibus, peculiari diplomate

g. 5. Decemb.
1545.

exemit Procuratores Episcoporum illius regionis; de quorum impedimento videbatur aperte constare, cum ipsorum dioceses ab armatis hæreticis cingerentur, adeoque præsentia pastorum indigerent. Verum Legati, qui apud Pontificem illius immunitatis auctores fuerant, veriti postea tum ne quis excitaretur tumultus ob insignes Præsules aliarum nationum, tum ne Germanorum Procuratores adeò inundarent, ut alij nationi suffragio antecellerent, effectusque prauos afferrent, conati sunt Germanos pacare, quos ex consensu Pontificis priuilegium illud celarent, & tantummodo Principis cuiusdam Procuratoribus, ut Iaius Augustani Cardinalis, & Pelargo Septemviri Treuirensis, ius Consiliarij permiserunt. Pij ætate Massarellus, qui à Secretis erat, cùm reminisceretur huiusce priuilegij, antea Germanis concessi, nec vmquam reuocati, admisit in quodam cœtu^h ad ius suffragij Procuratores Archiepiscopi Salisburgensis, & Eistatensis Episcopi, quod Legatis vehementer displicuit, qui cohortati sunt Pontificem, ut per suam nouam Constitutionem priuilegium illud Pauli disertè reuocaret. Is responditⁱ, improbens quod egerat Massarellus, significauitque, in Senatu editum fuisse Decretum, ut absentibus quodcumque ius suffragij interdiceretur, iussimque diploma confici, quod tamen

h. 20. Iulij
1562. vt in
vna Legato-
rum ad Bor-
rom. eo die.
Mandatum
Archiepiscopi
signatur
23. Aprilis
1562. datum
Herculi Ret-
tinger Episc.
Lauetmutensi,
& Feliciano Mor-
binio Theologia
Doctori, & extat
in Scripturis
post Diuini
relatis. i. Litteræ
Borrom. ad Legatos
29. Iulij 1562.

nondum

nondum perfectum fuerat, sed curaturum se ut illud conficeretur, ac per typos vulgaretur, & ad illos missurum, atque ita re ipsa profuit per subsequutum tabellarium *. Verumtamen existimauit, huiusmodi reuocationem, quò minus obstreperet, esse celandam, ita ut vsu dumtaxat illa ostenderetur, nec Tridenti, nec Romæ citra necessitatem vulgata. Legati rescripserunt, Vniuersalem hanc interdictionem haud reputatum iri efficacem ad eneruandam peculiarem concessionem Pauli III. quâ Præsules Germaniæ potiebantur. Quare Pontifex denuò declarauit ¹, illud quoque priuilegium extinctum intelligi. Hæc erat rerum conditio cum Drascouizius respondit ad Lancianensis dicta, quæ retulimus.

1563.
k 8. Augusti
1562.

1 Quod missum est ad Legatos 20. Aug. 1562. & extat ut supra post Diarium.

9 Simonetta, qui vnicus inter Legatos utroque tempore Concilio adfuerat, adeoque rei bene conscius, redegit in memoriam, diploma illud Pauli III. numquam in vsu fuisse, nisi quod spectabat ad ius Consiliarij; adiecitque, eiusdem reuocationem postea subsequutam: reuera semel fuisse latum iudicis suffragium à Procuratore Archiepiscopi Salisburgensis, ætate Pij, sed ex errore; eaque reuocatione postmodum ab ipso cognita, non amplius id ab eodem tentatum. Nec ille absque necessitate voluit mentionem facere duorum diplomatum, quibus memorati Pontifices non tam irrita fecerant concessa iam priuilegia, quàm disertè interdixerant Procuratoribus utrumque iuris in dicenda sententia genus, etiamsi illud per se ipsis deberetur: id enim odiosam speciem præ se tulisset, quasi Episcopis ipsorum iura tollerentur, fractâ communi lege, non ad afferendum beneficium, quod illo affectis optabile est, reliquis tolerabile; sed ad illud auferendum, quod lætis intolerabile est, cunctis vituperabile. Tum stans Ferrerius, nictansque prius Lotharingo, perinde ac si loqui vellet de re inter ipsos composita, dixit: Complures optimos Galliæ Præsules ad Concilium venturos fuisse, nisi custodia suarum Ecclesiarum ab hæreticorum insidijs eos detinuisset: eapropter missos illuc ab ipsis fuisse Procuratores suos, viros doctos & integros, ac proinde Legatos à se orari, ut ad ius suffragij illos admitterent, ne cui querimoniæ causa supereretur. Præsides edocti à superioribus exemplis, præsertim de mansione, quantò consultius declinentur quàm refutentur odiosæ quæstiones è conuerso iniectæ, nihil responderunt, sperantes æstum ut fortuito excitum, itidem per se ipsum extinctum iri.

10 Sed subsequens diebus Leonardus Allerus, Episcopus Philadelphicæ, Eistatensis Suffraganeus, vbi locum dicendi tenuit, primò acerbè questus est ^m, tam malè fuisse habitos in Patrum sententijs

m Litteræ Indictæ, 17. Maij

M m m 3

Epi-

riae
ly Trid.
III
17

1563. Episcopos Titulares, qualis ipse erat, quasi in conferendis Ordinibus alijsque functionibus ipsi Episcoporum munia non exercerent. Adiecit, Numquam sibi venisse in mentem, dum pergeret ad Synodum à Pio IV. conuocatam, administratam ab huiusmodi Legatis, & ex ijs Patribus conflatam, se illic hisce quasi rotis ornatum iri. Dem memoratum postulatam iterauitⁿ, Procuratoribus propitium. Gallici quoque Oratores Legatos adierunt, idem vrgentes. Quamobrem Præsides temporis spatium ad deliberandum petiere, scribentes interim ad Pontificem, vt pote de re quæ non modò ab ipsius diplomatibus pendebat, sed quæ poterat excitare non mediocrem commotionem vtrique partium, siue abalienatis à Concilio nationibus transmontanis, siue ipsis in eodem concessa immoderatâ potentiâ. Proposuerunt idcirco Pontifici: Cùm Theologi complurium Regum, summorumque capitum, qui eò conuenerant, cuperent interesse cœtibus generalibus, non quò illic verba facerent, sed quò melius possent suis dominis consilium dare, videbatur id Legatis temperamentum haud respuendum, vbi eo concesso cuncti conquiescerent: rei exitus infra suo loco ° videbitur.

• Lib. 21. c. 1.

• Acta Arcis
Æliæ, & litt.
Legatorum
ad Borrom.
17. Maij
1563.

Dum conuentus habebatur, in quo Lancianentis huic litigio argumentum præbuit, Tridentum ex improviso peruenitⁿ, sed consultò ex improviso, Moronus Cardinalis, nondum pede confirmato; eodemque die misit ad Borromæum plenam summam, à nobis recentitam, eorum quæ cum Cæsare transfegerat, præter ea quæ diuitem ac subinde in ijs agendis significarat: atque inter alia scripsit, potissimum suæ tractationis emolumentum fuisse optimam opinionem quam Cæsar conceperat de mente ac persona Pontificis, adeoque quidquid Pius agebat aduersus quàm Cæsar melius existimasset, id aliorum importunis consilij, ab eo tribui.

• Acta Arcis
Æliæ 19
Maij 1563.

Die decimo nono Maij⁹, cuius postridie elabebatur terminus, denuntiandæ Sessioni præscriptus, denuò & concorditer hic terminus prorogatus est vsque ad decimum quintum Iunij; feruescente interim operâ per summum studium in publicis cœtibus, privatique consilij, ad componendas discordias, & exoptatum partium in lucem edendum, qui tempore tunc præscripto ad statuendum eius natalis diem, maturitatem iam nouem mensium habuisset. Sed alij hominum partus è paruis cursibus naturalibus vnus spheræ dependent, hi è concursu libero plurimarum intelligentiarum.